РЕСПУБЛИКАДИН ЖЕМИЯТДИННИ СИЯСАТДИН ГАЗЕТ

ЛезГи Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр, дидед чІал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава | N 24 (10929) хемис 11 – июнь, 2020 – йис | WWW.LEZGIGAZET.RU | Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

ЕГЭ-2020

Алай йисуз чи уьлкведа ЕГЭ вахкуз 3-июлдилай гатІунда. Дагъустанда государстводин имтигьанар вахкузвайбурун кьадар 11 агъзурдалай алатда.

Махачкъалада РД-дин Кьил Владимир Васильеван регьбервилик квaз кьиле фейи заседанидал республикадин образованидин ва илимдин министр Уммупазил Омаровади хабар гайивал, имтигьанар вахкудай чІавуз хатасузвилин вири шартІар фикирда кьун патал муниципалитетрин кьилерихъ галаз кІвалах тухузва. Гьазурвал акунин месэлаяр 25-июндалди акьалтІардайвал я. Гуьгъуьнлай имтигьанар вахкун патал тешкилнавай шартІариз къимет гуда.

У.Омаровади къейд авурвал, республикада коронавирусдин лепе тамамдиз алат тавунвайвиляй Роспотребнадзорди тайинарнавай къайдайриз кьетІен фикир гана кІанда.

Къейд ийин хьи, алай йисуз ЕГЭ анжах вузриз гьахьдай фикирар авайбуру вахкуда. Жуьреба-жуьре себебралди июлдин вацра ЕГЭ вахкуз тахьайбурувай имтигьанар 3, 5, 7, 8-августдиз вахкуз жеда.

Подписка

2020-ЙИСАН II-ПАЙ ПАТАЛ ГАЗЕТ КХЬИХЬ!
газетдин сайт: lezgigazet.ru
+7 989 653 42 35
@lezgigazet
e-mail: lezgiGazet@yandex.ru
Индекс:
йисанди - 63249

КХЬИДАЙ КЪИМЕТ:

Почтадин отделенийрай: ругуд вацра - 458 м.

«Дагпечатдин» киоскрай: ругуд вацра - 228 м.

Редакциядай: ругуд вацра - 162 м.

ГАЗЕТДАЙ ЛЕЗГИЙРИН ТАРИХДИЗ, ЧІАЛАЗ

«ЛЕЗГИ ГАЗЕТ» КХЬИХЬ!

МЕДЕНИЯТДИЗ, ДИНДИЗ ТАЛУКЬ ВА МАСА ХАБАРАР КІЕЛИЗ ЖЕДА

КУЬ ФИКИРДИЗ!

Газет кхьинин патахъай суалар хьайитІа, 8928-584-16-72 нумрадиз зенг ая.

Кесер хкажиз алахъин!

Мегьамед ИБРАГЬИМОВ,
"Лезги газетдин" кьилин редактор

Коронавирусди хейлин крариз, гьерекатриз, вакъиайриз манийвал гана. ТІугъвал себеб яз гзаф кьадар мярекатар акъвазарна, гъиле кьунвай пара кІвалахар давамардай мумкинвал хъхьанач. Са гафуналди, инсаниятдин уьмуьрда гьич виливни хуьн тавур дегишвилер туна и тІегъуьнди.

Гъилевай йисан эвел кьиляй "Лезги газетдин" редакциядин коллективдини йисан къене тухвана, тамамарна кІанзавай мярекатрин, серенжемрин, кІвалахрин план туькІуьрнавай. 2020-йис газет патал юбилейдинди тирвиляй къайгъуярни пара авай. Гьайиф хьи, вири месэлаяр вахтуналди акъваз хьана. Газетдин 100 йисан юбилейдиз талукьарнавай чІехи мярекат Махачкъалада сентябрдин вацра кьиле тухуда лагьана фикирдиз къачунвай. Арадал атанвай гьаларихъ галаз алакъалу яз, юбилейдин мярекат тухудай вахтни дегиш хьун мумкин я. Гьелелиг тайинвал авач.

Духтурар, къанун-къайда хуьдай органрин векилар, недай-хъвадай суьрсетралди таъминардай карханайра зегьмет чІугвазвайбур ва хейлин масабур хьиз, журналистарни тІегъуьндин шартІара чпин везифаяр гьакъисагъвилелди кьилиз акъудиз чалишмиш жезва. Югъ-йиф, кІвалахдай югъ, ял ядай югъ талгьуз, агьалийрив хабарар агакьарзава, дуьньяда, уьлкведа кьиле физвай вакъиайрикай малуматар гузва. И жигьетдай "Лезги газетдини" кІелзавайбурун арада кьилин хабардин чка кьунва. Интернетдикай менфят къачуз тежезвайбуруз (ахьтинбур лагьайтІа, дагълух хуьрера гзаф ава) эхиримжи хабарар багъри газетдай чир жезва. Интернет ишлемишзавай ватанэгълийрин къуллугъда лагьайтІа, "Лезги газетдин" сайтни, Инстаграмда авай махсус аккаунтни акъвазнава. Интернетдин майданра хайи чІалал хабарар чукІурунин жигьетдай чна маса соцсетрани датІана кІвалах тухузва.

Къейд авун лазим я, мукьвара РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин информациядин сиясатдин Управлениди кьиле тухвай ахтармишунри тестикь авурвал, "Лезги газетдин" сайтдинни Инстаграмда авай махсус аккаунтдин кІвалах са бязи терефрай гьатта федеральный СМИ-рин жергейра гьатнава. Ихьтин агалкьунар "Лезги газетдилай" гъейри, республикадин государстводин маса са изданидихъни хьанвач. Газетдин печатдин вариантдикай рахайтІа, и жигьетдайни чун садалайни кьулухъ галач: гьам ерилу макъалайрал, гьамни тираждал гьалтайла, чун вилик жергейра ава. ИкІ тирдан гьакъиндай кьилин редакторрин иштираквал аваз кьиле тухузвай совещанийрал, элкъвей столрал ва маса мярекатрал гзафбуру лугьузва ва "Лезги газет" гьамиша амайбуруз чешне яз гъизва. Авайвал лугьун, ахьтин мярекатрал чи газетдикай гаф кватайла, сифтени-сифте лезги халкьдин тІварцІихъ хуш келимаяр лугьузва. "Лезгияр гьамиша кІел-кхьинал машгъул, савадлу халкь я", - тестикьарзава маса миллетрин векилри.

Гъуьрметлу ватанэгълияр! Квез аквазвайвал, редакциядин къуллугъчийри хайи миллетдин тІвар алай газетдин дережа виниз акъудун патал датІана чалишмишвал артухарзава, гьатта тІугъвалдин шартІара коллективдин кьадар (редакциядин са десте къуллугъчияр Роспотребнадзордин истемишунар себеб яз кІвалахал текъвез са шумуд варз я) тІимил хьуникди, чи кІвалахдин ери агъуз аватнач. Алай вахтунда редакцияда зегьмет чІугвазвай са кІапІал ксари, вири къуватар садна, вахтвахтунда хайи халкьдив руьгьдин ем - багъри газет агакьарзава. И карда чак руьгь кутазвайбур куьн я, гьуьрметлу ватанэгълияр. Вучиз лагьайтІа, тираждал гьалтайла, "Лезги газет" Дагъустандин государстводин СМИ-рин арада 1-чкадал ала. Газетдин сайтдиз йикъан къене, юкьван гьисабдалди, 10-15 агъзур кас гьахьзава. Ватанэгълияр багъри газетдив эгечІзавай тегьер акурла, редакциядин векиларни абуруз генани гьакъисагъдиз къуллугъ ийиз алахъзава.

Лагьана кІанда, исятда редакциядин вилик кар алай месэлайрикай сад акъвазнава: амни газет кхьиниз (подпискадиз) талукьди я. Гьелбетда, алай вахтунда гзафбур четинвилерал ацалтнавайдакай чаз хабар я. ЯтІани, тІугъвалдин шартІара "Лезги газетдин" тираж агъуз ават тийидайдак чна умудар кутазва. Гьамиша хьиз, чна, сифте нубатда, къадирлу, баркаллу лезги халкьди - хайи чІалахъ, милли газетдихъ рикІ кузвай ватанпересри газетдин тираждин дережа хуьдайдахъ инанмишвалзава. Гьелбетда, газетдин тираж виниз акъудун чи районра кьиле тухузвай кІвалахдилайни гзаф аслу я. Чаз малум тирвал, подписка тешкилуник районрин руководствойри, чкайрал кардик квай

▸ 2

Нумрадай кІела:

УЬМУЬР

Игитдикай ктаб акъудда

"Зейнудин Батманов - Россиядин Федерациядин Игит" ктаб чапдиз РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекьяй министерстводин куьмекдалди Кеферпатан Кавказдин Исламдин ахтармишунрин центради гьазурзава.

▸ 4

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" - 100 ЙИС

Милли журналистика: "Коммунист"

Гьихьтинди тир И.Ж.Апаеван девирда "Коммунист" газет? Чна виликдайни къейдна: "Коммунистдикай" чи халкьдин гьакъикъи къагьриманвилин, зегьметкешвилин, дуствилинни къанажагълувилин руьгь къалурзавай гуьзгуь, халкь чІехи гьуннаррал ашкъиламишзавай кьетІен къуват хьайиди адан подшивкайра, кьилди-кьилдин нумрайра къекъвейлани чир жезва.

▸ 5

АХЛАКЬ

Тербиядин гафар

Чи мурад кІелзавайдан фикир тербиядин кьилдин гафарал желб авун я. И жигьетдай фикир гана веревирд авурла, лезги чІалан лексикада тербия гудай гафари еке чка кьазва ва абур тербиядин саки вири терефар къалурзавай кьилдин кІватІалриз чара жезва.

▸ 6

ЭКОНОМИКА

Берекат хквезва

Шаз чи хипехъанри чпин саки 130 тонн вижевай сар кило 10-15 манатдай маса гана (им зегьметдин гьакъи туш), чандилай ахлудна. Хамар саки гьакІ гадарзава, нек ахцадай кас амач. Хипер анжах са як патал хуьзва лагьайтІа жеда.

▸ 7

САГЪЛАМВАЛ

Къуруш: тІугъвалдихъ галаз женг

Чаз, медицинадин къуллугъчийриз, исятда виридалайни гзаф четинзава. Хаталуди тир цІийи коронавирусдин азар гегьеншдиз чикІиз эгечІайла, республикадин гзаф маса медицинадин идараяр хьиз, чи участковый азарханани жув хуьн патал герек тир такьатралди таъмин тушир.

▸ 9

ХАБАРАР

Зегьметдин къадир чиз…

Алай вахтунда Самир Ризвановича Новочеркасскдин ГРЭС-да ругуд лагьай дережадин разряд авай инженер яз "Машинист-обходчик котельного оборудования" къуллугъдал зегьмет чІугвазва. Им лап жавабдар кІвалах я, Самир кьве блокдин ва "ТПП-100" жуьредин котелдин кІвалахрин патахъай жаваб гузвай пешекар я.

▸ 12

Сергьятар алудиз эгечIда

Чи мухбир

Дагъустанда 15-июндилай коронавирусдихъ галаз алакъалу яз тайинарнавай сергьятар алудиз гатIунда. Идакай Оперштабдин саласа юкъуз Махачкъалада кьиле фейи нубатдин заседанидал РД-дин Кьил Владимир Васильева хабар гана.

Республикадин Роспотребнадзордин Управленидин кьил Николай Павлова къейд авурвал, санлай къачурла, Дагъларин уьлкведа гьалар хъсан патахъ дегиш жезва. Амма тIугъвалдин лепе тамамдиз зайиф хьанвайди тестикьарун гьеле фад я. И кардихъ галаз алакъалу яз, сергьятар алудунин месэладив мукъаятвилелди эгечIна кIанда.

Николай Павлован тереф РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажиибрагьимовани хвена. Адан фикирдалди, гьалар хъсан патахъ дегиш жезватIани, сергьятар алудунин жигьетдай кьетIи серенжемар кьабулун гьеле фад я.

Владимир Васильева хабар гайивал, 5 районди ва муниципалитетдин са участокди сергьятар алудун фад яз гьисабзава. Абурун арада Мегьарамдхуьруьн, Кьурагь, Гергебил, Къумторкъала, ЧIарода ва Бежта ава. Гьа са вахтунда республикадин 41 шегьердини районди сергьятар алудун патал серенжемар кьабулна кIанзавайдан игьтияж авайди малумарнава. Гьелбетда, Роспотребнадзордин меслятар фикирда кьуналди.

“Вири теклифри еке жавабдарвал истемишзава ва шегьеррин, районрин кьилери чкайрал гьалар къайдадикай хкат тавун патал еке кIвалах кьиле тухузва. И жигьетдай заз квез виридаз сагърай лугьуз кIанзава. Республикада хъсан патахъай кьиле физвай дегишвилер чи виридан умуми агалкьун я”, - лагьана Владимир Васильева.

Чпин нубатда шегьеррин ва районрин кьилери 15-июндилай коронавирусдихъ галаз алакъалу яз тайинарнавай сергьятар алудунин месэлайриз килигун тIалабна.

Дагъустандин Кьили и важиблу карда Роспотребнадзордин, министерствойрин теклифар, меслятар фикирда кьунихъ метлеб авайди къейдна. Ада алава хъувурвал, сергьятар алудиз тахминан 15-июндилай гатIунда.

263 миллион манат чара ийида

Дагъустандин кьиле авайбуру стIалжемдикди ва коронавирусдикди начагъ хьайибуруз куьмек гузвай медицинадин къуллугъчияр гьевесламишун патал 263 миллион манатдилай виниз алава такьатар чара ийида. Идакай “Лезги газетдиз” саласадиз РД-дин Кьил Владимир Васильеван регьбервилик кваз кьиле фейи коронавирус чукIунин вилик пад кьунин жигьетдай оперативный штабдин заседанидин нетижайрай республикадин Кьилин сайтди хабар гана.

“Региондин премьер-министр Артем Здунова малумарайвал, совещанидин сифте кьиле ихтилат авур, медкъуллугъчийриз санлай 263 миллиондилай гзаф алава такьатар гуниз талукь къарардал къул чIугунва”, - кхьенва малуматда.

Совещанидин вахтунда Дагъустандин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажиибрагьимова стIалжемди ва цIийи коронавирусди акIажарнавай ксариз медицинадин ерилу куьмек гунин гьакъиндай кьубалнавай серенжемрикай баянар гана.

Здравоохраненидин гьаларал гуьзчивал тухузвай сад лагьай вице-премьер Анатолий Къарибова къейд авурвал, медицинадин къуллугъчийриз алава пулар гунихъ галаз алакъалу региондин гьукуматдин къарардин проект гьазурнава.

Гуьзчивилик кутунва

Алай вахтунда Дагъустанда коронавирусдихъ галаз женг тухун неинки шегьеррин клиникайра, гьакI яргъара авай дагълух районрани вини дережада аваз тешкилнава.

Санлай къачурла, республикада садакай масадак акатдай азар чукIунихъ галаз алакъалу гьалар гуьзчивилик кутаз алакьнава. Ихьтин зенд медицинадин рекьяй куьмекар гун патал Москвадай чи республикадиз атай духтуррин жергедик хьайи анестезиолог-реаниматолог Егор Ларина “ТАСС” чешмедиз раижна.

Е.Ларин Москвадин 40-нумрадин клиникадин азарханадин духтур, медицинадин са жерге проектрин эксперт я. “Дагъустанда исятда вири гуьзчивилик кутунва, гьатта яргъа авай районарни дарманралди, такьатралди таъмин я. Вири кIвалахар Минздравдин теклифрал амална, кьиле тухузва. Чна чи тежрибани чирзава, тIугъвал куьтягь хьайидалай кьулухъни виже къведай теклифар, меслятар гузва”, - лагьана Е.Ларина.

Командировкадин вахтунда ам духтуррин дестедихъ галаз Махачкъаладин пуд азарханада, Избербашдин, Белиж поселокдин, Леваши, Унцукуль, Ахцегь ва республикадин дагълух маса хуьрерин медицинадин идарайра хьана.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 10-июндиз Дагъустанда коронавирус акатнавайбурун кьадар 6175-дав агакьнавай. Гьа са вахтунда духтуррилай начагъ хьанвай 4636 кас сагъар хъийиз алакьнава. Санлай къачурла, республикада 106018 кас ахтармишнава. 7480 кас лагьайтIа, амайбурукай чара авуна (изоляция), кIвалера ава.

Дагъустанда коронавирусди 309 кас кьенва. Кьиблепатан Дагъустандин шегьеррани районра коронавирус акатнавайбурун кьадаррикай рахайтIа, рекъемар ихьтинбур я: Дербент - 124, Дагъустандин Огни - 40, Дербент район - 58, Табасаран район - 64, Мегьарамдхуьруьн район - 20, Докъузпара район - 2, Ахцегь район - 27, Рутул район - 27, Сулейман-Стальский район - 87, Хив район - 40, Агъул район - 41, Кьурагь район - 31. И делилар 9-июндиз Дагъустандин Роспотребнадзордин Управлениди раижна.

Кесер хкажиз алахъин!

1 ◂

идарайрин руководителри, почтарин, киоскрин къуллугъчийри ва жемиятдин векилри еке пай кутазва. Им, гьелбетда, шад жедай кар я. Чна вирибуруз аферин ва рикIин сидкьидай сагърай лугьузва.

Амма гаф кватай чкадал завай са кардикай лугьун тавуна жедач. Чав, редакциядин къуллугъчийрив, гагь-гагь са бязи лезги районрин кьилевайбуру тайин тир районда “Лезги газетдин” тираж газетдин сайтда райондикай гьикьван макъалаяр гузватIа, гьадалай аслу жеда лугьуз, гьелягьар кьазвайдакай ванер агакьзава (чпел ихтибар ийиз жедай чешмейрай). “Эгер чи районда газетдин тираж артух хьана кIанзаватIа, чи райондикай сайтда ва газетда гзаф макъалаяр гун лазим я” лугьуз, чи вилик шартIар эцигзава бязибуру.

Мумкинвиликай менфят къачуна, заз ахьтин ихтилатар ийизвай жанабийрихъ элкъвена лугьуз кIанзава. Гьуьрметлубур, чун, редакциядин къуллугъчияр, куьне “къурхуяр” гудай, шартIар эцигдай йикъал алайди туш. Вучиз лагьайтIа, чун вири районрив сад хьиз эгечIзава, газетдин чинра ва гьамни сайтда виридаз сад хьиз майдан гузва. Буюр, рекье тур куь макъалаяр редакциядиз. Газетдин электронный почтадиз атай макъалаяр тагана тазвай кар авач кьван! Гьи къайдада куьне райондин хабарар “Дагъустан” РИА-диз ракъурзаватIа, гьа къайдада абур чи газетдин электронный почтадизни рекье тур. Эгер са гьи ятIани райондикай газетдин сайтда гзаф хабарар аваз аквазватIа, чир хьухь, ам редакцияди а райондиз амайбурулай артух фикир гузва ва я тахьайтIа а райондив тафаватлудаказ эгечIзава лагьай чIал туш. Ам гьа райондин администрациядин пресс-къуллугъдин агалкьун я. Абуру ракъурзава, чнани гузва сайтда, талукьбур газетрин чинрални чапзава. ГьакI хьайила, гьуьрметлубур, куьне пресс-къуллугърин кIвалах дуьздаказ къайдадик кутур, “Лезги газетдикай” бейкеф жез тади къачумир.

Алава яз мадни лугьуз кIанзава, чна гьам газетдиз, гьамни сайтдиз макъалаяр гудайла, и ва я маса районда авай тираж фикирда кьуна майданар тайинарзавайди туш. Редакция вири районрив сад хьиз эгечIзава. Гьатта са райондин кьилевайбуру газетдиз подпискадин вахтунда ерли куьмек тагудай къарар кьабулайтIани (ахьтин кар икьван гагьда хьанвач, я хьунни тавурай), “Лезги газет” садрани а райондин агьалийрин уьмуьрдивай къерех жедач. Вучиз лагьайтIа, район халкьдинди я, газетни - халкьдин гуьзгуь.

“Лезги газет” вири халкьдин майдан я. Гьар са кIелзавайдаз вичихъ авай дерди-баладикай чаз кхьидай мумкинвал ава. Къанун-къайда чIур тийизвай гьар са макъаладизни чна газетдин чинал чка гуда. Чаз газет кхьенвай гьар са кас: лежберни, муаллимни, карчини, гьакимни - вири сад я ва виридав сад хьиз гьуьрмет авунивди эгечIзава.

Инал мад са кардикай лугьуз кIанзава. Адет яз, чна гьар йисуз газетда гьи районда гьикьван подписка хьанватIа къалурзавай рекъемар чапзава. Газет кIелзавайбуру, сифте нубатда, кхьенвайбурун кьадар пара авай райондин жемятдин тIварцIихъ хуш келимаяр лугьузва, ахпани райондин руководстводин тариф ийизва. И делилди гьикьван тираж артух хьайитIа, гьакьван райондин кесерни лезги халкьдин арада хкаж жезвайдакай хабар гузва. Вучиз лагьайтIа, гьар са район хайи чIалав, медениятдив эгечIзавай тегьер ана “Лезги газет” кхьенвайбурун кьадарди къалурзава.

Гьуьрметлу ватанэгьлияр! Багьри газетдин тираж гзаф хьун тек са редакциядин коллективдин ваъ, вири халкьдин агалкьун я. Чахъ тираж артухарунин карда чи хсуси итижар авайди туш. Медениятдин, образованидин хилера зегьмет чIугвазвай хейлин къуллугъчийрин хьиз, редакцияда кIвалахзавайбурун мажибарни, квезни чизва, чIехибур туш: юкьван гьисабдалди - 15-16 агъзур манат. Маса миллетрин редакцийрин коллективрилай пара зегьмет чIугвазватIани, гьакьван агалкьунар аватIани, и крари чи редакциядин къуллугъчийрин мажибриз са таъсирни ийизвач. Са гафуналди, газетдин тираж агъуз аватайтIани, виниз хкаж хьайитIани, мажибрин жигьетдай са дегишвални кьиле физвач. И ихтилат за вучиз ийизва лагьайтIа, заз газетдин тираж хкаж хьунин карда чахъ хсуси итижар авачирди делилралди тестикьариз кIанзава. Мисал яз, аваррин “Гьакъикъат” газетдин тираж 5010 экземплярдиз барабар я, даргийрин “Замана” - 4000, къумукьрин “Елдаш” - 3500, яхулрин “Илчи” - 2600. “Лезги газетдин” тираж - 6424 экземпляр. Сайтрин жигьетдайни, чна винидихъ къейд авурвал, чи газетдин сайт виридалайни вилик ква. Амма мажибрал гьалтайла, чаз абурулай са артуханвални авач, вири редакцийрин къуллугъчийри сад хьиз къачузва. Вири и делилри “Лезги газетдин” коллективди чпин кIвалах гьакъисагъвилелди ийизвайдан, гьакъикъатдани халкьдин руьгьдин къул генани къизгъин авун патал чалишмиш жезвайдан гьакъиндай шагьидвалзава. Редакциядин коллективди гьам газетдин ери, гьамни тираж агъуз ават тавун патал рикIивай, маса ниятар авачиз, зегьмет чIугвазва.

Гьуьрметлу ватанэгьлияр, исятда 2020-йисан кьвед лагьай пай патал подписка кьиле физва. Ам 1-июлдалди давам жеда. “Лезги газет” Дагъустандин мулкарал почтадин алакъадин отделенийрай (къимет - 458 манат), “Дагпечатдин” киоскрай (къимет - 228 манат) ва “Лезги газетдин” редакциядай (къимет - 162 манат) кхьиз жеда. Къейд ийин хьи, газет кхьизвайбуруз кьезил хьун патал Кьасумхуьрел ва Мегьарамдхуьре “Дагпечатдин” киоскар кардик кутунва. Подпискадин вахтунда суалар пайда хьайитIа, чи редакциядихъ галаз телефондин **8-928-584-16-72** нумрадин куьмекдалди алакъадиз экъечIиз жеда. Киш ва гьяд йикъар квачиз, амай йикъара экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди зенгер кьабулда.

Играми газет кIелзавайбур! Чун “Лезги газет” жезмай кьван девлетлу, итижлу ийиз алахъзава. ЦIийи рубрикаяр кардик кутазва, цIийи авторар желбзава. И жигьетдай квехъ авай теклифарни чна вилив хуьзва. Халкьдин майдан гуьрчегаруник куь пайни кутур. Ша, чун, вири сад хьана, чи багьри газет кесерлу ийиз алахъин.

Гъалибвилин параддин - 75 йис

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Социализмдин къурулуш мадни мягькемарзавай, зегьметчи инсандиз кІвалахдай, кІелдай, азад вахт менфятлу крарал машгьул жедай, сагьламвал артухардай азадвилер, ихтиярар ганвай, шартІар, къулайвилер тешкилзавай Советрин Союз тІвар алай государстводи халкьдин майишатдин саки вири хилера къазанмишзавай агалкьунри капитализмдин нахайрив ахвар вугузвачир. Абур гьар са къулай уламда кІас гуз алахъзавай. Виридалайни зулуматдин, инсансузвилин къарар гьам чеб ва гьам инсаният патал, Гитлеран

Халкьдин ва Яру аскердин лайихлувал

Германияди кьабулна. Ада дуьньядин кьвед лагьай дяведик цІай кутуна ва хабарсуз Советрин Союздин мулкарал гьужумна. Хуьрер, шегьерар барбатІиз, техилдин никІер, багьлар, салар куз, аялрилай эгечІна кьуьзуьбурал кьван тергиз, къирмишиз гатІунна. Зегьметдиз къабил вири, пар тухудай вагониз ягьиз, Рагьакідай патахъ рекье туна. Арийский миллетдиз вири муьтІуьгъ хьун лазим я, немсер вири халкьарилай виняй я лугьузвай Гитлеран, Гимлеран, Гебельсан алчах планар кьилиз акъудзавай, инсанвилин чин аламачир, руьгьда инсафдиз чка амачир фашистрин кьушунрал гьалибвал къачун регьят месэла тушир.

Гитлераз 1941-йисан 7-ноябрдиз Москвадин Яру майдандал вичин кьушунрин парад тухудай, дуьньядиз СССР - социализмдин уьлкве амач лугьудай фикир малумардай ният авай. Амма Иосиф Сталина Яру майдандал Яру армиядин кьушунрин парад кьиле тухвана ва абуру гьа инлай Москвадин къваларив кІватІ хьанвай фашистрин полкарал, дивизийрал гьужумна. 1945-йисан 24-июндиз, Верховный Главнокомандующий И.Сталинан тапшуругьдалди Яру майдандал Гъалибвилин парад къурмишнай. Гила, 75 йис алатайла, коронавирусдин тІугьвал себеб яз Гитлеран Германиядал Гъалибвал къачуна 75 йис тамам жезвай юбилейдин парад 9-Майдиз тешкилдай мумкинвал хьанач. Россиядин Федерациядин Президент Владимир Путина юбилейдин парадар тухудай югъ 24-июнь яз малумарна. Им, дугьриданни, гьам тарих ва гьам алай муракаб вахт патални зурба метлеб авай кар жеда.

1945-йисан 24-июнь. И юкъуз Гъалибвилин парад кьиле тухуникай я гьукуматдин, я армийрин кьилера акъвазнавайбуру садани фикирнавачир. Германияди рей ганвай, амма чка-чкада гъвечІи женгер давам жезвай. Яру армиядин кьушунар Европадин уьлквейра амай. Абуру азаднавай шегьерра, хуьрера къайда - низам хуьнин, фашистрин амукьаяр терг авунин, сиясатдин ва общественный гьалар пайгардик кухтунин карда куьмек гузвай. Гьа са вахтунда Советрин Союздин барбатІнавай, чукІурнавай, харапІайриз элкъуьрнавай шегьерар, хуьрер, карханаяр чкадал хкунин лап зурба ва четин везифа вилик акъвазнавай. Гьа ихьтин гьалара И.Сталина Гъалибвилин Парад кьиле тухвана кІанзавайдакай месэла кудна.

Адан фикирдалди, идахъ СССР-дин гележег патал еке метлеб авай. Ватандин ЧІехи дяведа гъалибвал къазанмишуналди, Советрин Союз вири инсаниятдин гьакъиндай жавабдарвал хиве гьатзавай супердержавадиз элкъвенвай. Идахъ галаз сад хьиз, зурба уьлкведин статус дегиш хьуникай гьам СССР-дин халкьдиз, гьам дяве себеб яз хьанвай цІийи союзникриз - амадагриз ва гьакІ душманриз, акси ксаризни къалурна кІанзавай.

Идан гьакъиндай Генеральный штабдин начальникдин заместитель, армиядин генерал Сергей Штеменкоди рикІел хканай: "Пуд лагьай рейхди рей гана вад югъни алатнавачир. Верховный Главнокомандующийди чаз Гитлеран Германиядал гъалиб хьунихъ галаз алакъалу яз парад кьиле тухуникай фикирар лугьунин, веревирдер авунин тапшуругъ гана ва кьетІендиз малумарна: "Герек вири гьазурвилер акуна, гьар садан рикІел аламукьдай парад тешкилна кІанда. Ана вири фронтрин ва вири кьушунрин векилри иштиракдайвал хьурай…". Генштабдин теклифар Сталинав 24-майдиз агакьарна. Теклифар ада кьабулна, амма къалурнавай вахтарал ам рази хьанач. Чна параддиз гьазурвилер акун патал кьве варз герек къведайдакай лагьанвай. Амма Сталина чаз са вацран муьгьлет гана. Яни, 24-июндиз Яру майдандал Гъалибчийрин парад кьиле фин лазим тир.

И парад виликдай тухвайбурулай квелди тафаватлу хьун герек тир? Гьелбетда, кьетІен крараллди, къайдайралди. Античный девирдин тарихар рикІел хкуналди. Параддин кьилин вакъиа чи аскерри хканвай Германиядин пайдахар Мавзолейдин кІаник майдандал гадарун тир. Римдин аскеррини гъалибвилер къазанмишайла, душмандин пайдахар, махлукьат кІватІна, чилел гадардай. Ихьтин теклифни (фашистрин пайдахар гадарун) советрин машгьур тарихчи, академик Евгений Тарледи ганай.

Югъ тайинарна, гила вири терефрихъай гьазурвилер акун герек тир. Гьялна кІанзавай месэлаяр садни кьвед тушир. Душмандин 200 пайдах тухудай ротадин аскерар хкягьун ва репетицияр тухун. Парадда иштиракзавай 10 фронтдин хкянавай полкариз штандартар гьазурун. И тапшуругьни Москвадин военный эцигунардайбурун подразделенидин командир, инженер-майор Максимоваз гана. МичІи яру рангунин ва къизилдин гъаларалди цванвай штандартар Сталиназ бегенмиш хьанач. Амай цІуд юкъуз цІийибур гьазурна кІанзавай. Кардив ЧІехи театрдин яратмишдай производстводин мастерскойрин пешекарар эгечІна. Абуру къалурнавай вахтундилай вилик тапшуругъ тамамарна ва устІаррин кардал вири разини хьана. Гьар са штандартдин заланвал цІуд килограммдив агакьзавай. Ихьтин пайдахар кьадай къуватлу аскерарни жагьурна.

Москвадин фабрикайра, мастерскойра ва ательйра кІвалахзавайбуру Гъалибвилин Параддик чпин лайихлу пай кутуна. Абуру генералри алукІдай цІийи жуьредин 250 форма ва цІувад агъзур касдиз (офицерар, аскерар, морякар, атлуяр, пограничникар, летчикар, танкистар...) комплектар цвана. Гьа са вахтунда пияда аскерриз - цІийи каскаяр, танкистриз - комбинизонар ва шлемар, морякриз - бескозыркаяр, мичманкаяр, генералриз ва маршалриз фуражкаяр гьазурна.

10-июндиз Москвадиз фронтовикар - параддин иштиракчияр къвез гатІунна. Лугьун лазим я хьи, гьар са фронтдай, армиядай лайихлу офицерар, аскерар хкянавай. Абур парадда къекъведайвал (строевой камаралди) вердишарни авуна кІанзавай. Са шумуд ротадикай кІватІнавай (пияда, артилерриядин, танкарин, авиациядин, атлуйрин, саперрин ва связистрин) 11 полкуна 16225 офицер ва аскер авай. Виридал цІийи парталарни. Гьатта гьар са иштиракчидин яшни, буйдин кьакьанвални, сагьламвални, бедендин мягькемвални фикирда кьунвай.

Параддин тешкилатчийрин фикирдалди, суварин партал алай кьушунар 1945-йисан 20-июндиз Берлиндай хкай Рейхстагдин кукІушдал хкажай Гъалибвилин Пайдахдин гуьгъуьнаваз гьерекатдик акатун лазим тир. Амма Пайдах кьуна кІанзавай десте (Степан Неустроев, Михаил Егоров, Мелитон Контария ва Илья Сьянов) и важиблу кардиз гьазур тушир. Неустроеван хирер сагъ хъхьанвачир. Муькуь аскерри строевой гьазурвилерай усалвал къалурна. Мярекатда къецепатан уьлквейрай атанвай гзаф мугьманар жезвай. Параддикай фильм гьазурзавай. И юкъуз вири крар анжах вини дережада аваз кІанзавай. Гьавиляй маршал Георгий Жукова Гъалибвилин Пайдах тухудай десте акъвазарна. Пайдах гьамишалугъ хуьн патал Яракьлу Къуватрин музейдиз тешкилна вахкана.

24-июндин экуьнахъ Германиядин пайдахар ва штандартар чинебан гьалара Яру майдандал гьана ва махсус ротадив вугана. Абурук гьар жуьре йисарин, кІалубрин, манадин пайдахар квай. Абур 1945-йисан майдиз «СМЕРШ» командадин аскерри кІватІнай, жагьурнай, фашистривай вахчунай. Берлиндай ва Дрездендай 900-дав агакьна немсерин пайдахар гьанвай. Абур лишанчийрин 291-дивизиядин 181-полкунин командир Архип Коркшукоди кьабулнай ва параддиз акъудна, гадардай 200 пайдах хкянай. Къадкъад кас авай цІуд жергеда Василий Бложенныйдин ибадатханадилай В.Ленинан мавзолейдал кьван магьлуб хьанвай Германиядин пайдахар тухвана ва гадарна. Агъзурралди инсанар кІватІ хьанвай майдандилай къарагъай сес Москвадин гзаф куьчейрив агакьнай жеди.

Июндин варз тиртІани, югъ мекьиди, марф къвазвайди тир. Параддин мярекатда, жергейра 24 маршал, 249 генерал, 2536 офицер ва 31116 аскер авай. Маршал Рокоссовскийди регьбервал гузвай Гъалибвилин Парад маршал Жукова (абур ва абурун ассистентар балкІанрал алай) кьабулна. Генерал-майор Семен Чернецкийдин гьилик квай оркестрди музыка язавай. Музыкантрин кьадар 1300 касдилай алатнавай. Экуьнин сятдин 10-даз, Кремлдин курантрин сесерихъ галаз, Яру Майдандал лацу балкІандаллаз маршал Жуков атана. Кьушунрилай цІар элкъуьрна, полководец Сталин ва Политбюродин членар акъвазнавай трибунадиз хкаж хьана. ЦК-дин ва СССР-дин Гьукуматдин тІварунихъай Жукова Советрин Союздин халкьариз, Яракьлу Къуватрин баркаллу векилриз Гъалибвал тебрикна. Ахпа СССР-дин гимн тамамарна. Артиллеристри 50 залп гана. Яру майдан "гьуррадин" сесери къачуна.

Марф къвазвай югъ тирвиляй самолетар цавуз хкаж хьанач, я меркездин карханайрин рабочийрин дестеярни майдандилай фенач, амма суваррин мярекатар нянихъ (марф акъвазна) ва йифдини куьчейра, гьаятра, кІвалера давам хьана. Йифен сятдин 11-даз цавун бушлухриз зенитчикри 20 агъзур ракетаяр ахъайна. Гъалибвилин парад ва сувар Москвадин цава прожекторри нурламишнавай Гъалибвилин орден пайда хьуналди ва 25-июндиз Кремлдин ЧІехи дворецда Параддин иштиракчияр къунагъ авуналди акьалтІна.

Гила, РФ-дин Президент В.Путина тайинарнавайвал, 24-июндиз Москвада ва вири регионрин шегьерра Гъалибвилин 75 йисан юбилейдиз талукьарнавай парадар кьиле тухуда. Дагъустан Республикадин парад Каспийск шегьерда тешкилда. Им къенин несилдин патай Гитлеран генералрал, кьушунрал, абурун инсансузвилел, инсафсузвилел гъалибвал къачур Советрин халкьдиз ва Яру Армиядин кьушунриз регьбервал гайи командирриз, жуьрэтлу, дирибаш, къагьриман аскерриз гьуьрмет авунин, абурун тешпигь авачир кьегьалвилер, игитвилер рикІел хуьнин лишан я. Са рахунни алач, парадди ва юбилейдиз талукь маса мярекатри гьар са россияви Ватандал дамах авунин, уьлкведин аслу туширвал, азадвал хуьнин гьиссерив ацІурда.

Муаллимар-аскерар

Р.ВЕЛИБЕГОВ

Шагьмурад СЕЛИМОВ

1920-йисуз Хив райондин Цналрин хуьре урта лежбердин хизанда дидедиз хьана.

Сифте чирвилер ада хуьруьн медресада, гуьгъуьнлай Ахчани хуьруьн сифтегьан школада къачуна. 7-класс Цмуррин хуьруьн школада куьтягьна. Гуьгъуьнлай Дербентдин педтехникумдин курсара кІелна, хайи хуьруьн мектебда муаллим яз кІвалахна.

Ибур дяведилай вилик квай четин йисар тир. Шагьмурад эвленмишни хьанвачир. Гитлеран чапхунчийри чи Ватандал хабарсуз вегьейла, вири халкь душмандихъ галаз дяведиз къарагьнай. 1942-йисан февралдин вацра Селимов Шагьмурадни Яру Армиядин жергейриз гуьгъуьллудаказ фена.

Жегьил муаллимди кьуд вацра танкистар гьазурдай училищеда чирвилер къачуна. Инаг куьтягьай красноармеецди танкарин 46-нумрадин полкуник квез душмандиз ягъунар кьуна, Кавказ, Поволжье фашистрикай азадна.

Къати женгера хирер хьайи Селимов Шагьмурад 1943-йисан ноябрдин вацра Яру Армиядин жергейрай хуьруьз хтана.

Дяведа къазанмишай агалкьунрай адаз Ватандин ЧІехи дяведин 2-дережадин орден, Жукован, Невскийдин ва юбилейрин медалар, грамотаяр гана.

Дяведилай гуьгъуьниз Селимов Шагьмурада Хив райондин закатконторада директор, Цналрин Ф.Энгельсан колхоздин председатель яз кІвалахна.

Уьмуьрдин эхиримжи йисара ада Цналрин хуьруьн юкьван школада завхозвиле зегьмет чІугуна.

Мегьамед МЕГЬАМЕДТАГЬИРОВ

Кьурагь райондин Хуьрехуьре 1922-йисан 20-октябрдиз кесиб лежбердин хизанда дидедиз хьана.

Дербентдин педучилище куьтягьайдалай гуьгъуьниз ада хайи хуьруьн школада муаллим яз кІвалахна.

Дяве башламишай сифте кьилера ада фашистрихъ галаз женг чІугуна. Ахпа ам Тифлис шегьердин артиллеристрин училищедиз кІелиз ракъурна.

1943-йисан майдиз ам артиллеристрин взводдин командирвиле тайинарна.

Мегьамед Тагьировича Ватан душмандикай азадна ва Польша патални дяве тухвана. Ада Ватан маса гайи генерал Власован хаинар терг авунин женгерани иштиракна.

Дяведин йисара фашистрихъ галаз тухвай женгера къалурай гьуннаррай ам Ватандин ЧІехи дяведин 2-дережадин ордендиз, "Женгерин лайихлувилерай", "Германиядал гъалиб хьунай" медариз хейлин грамотайриз лайихлу хьана.

1957-1971-йисара ада МВД-дин органра къуллугьна. 1971-1979-йисара М.Мегьамедтагьирова Дербент шегьердин 9-нумрадин юкьван мектебда военрук яз кІвалахна.

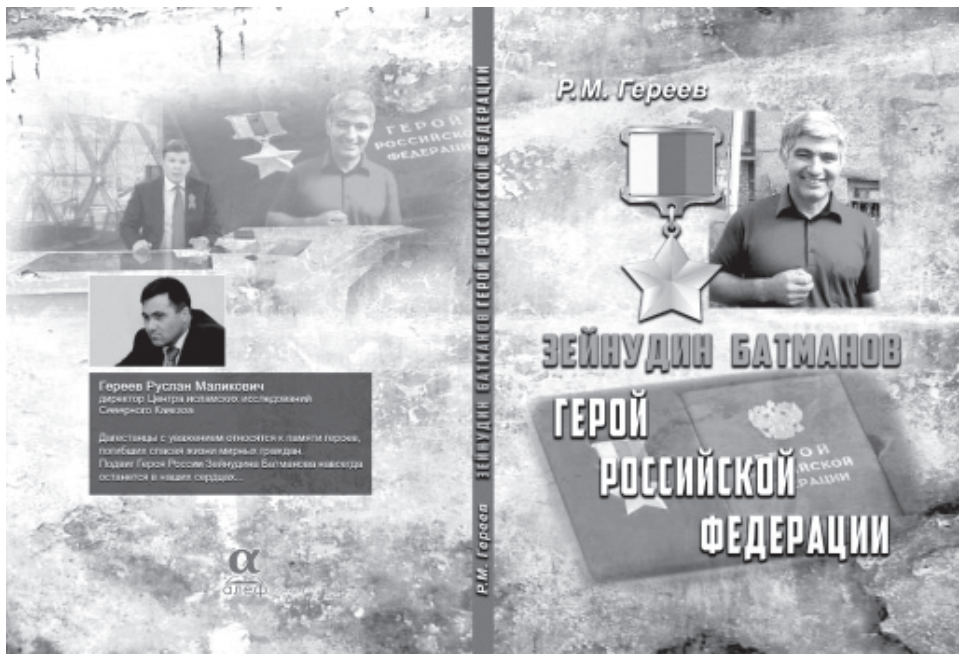

Игитдикай ктаб акъудда

Агьмед МАГЬМУДОВ

Алай йисуз Махачкъалада Урусатдин Игит Зейнудин Батманован уьмуьрдикай ва кьегьалвиликай кхьенвай ктаб чапдай акъатда. Идакай "Лезги газетдиз" Кеферпатан Кавказдин Исламдин ахтармишунрин центрадин директор Руслан Гереева хабар гана.

Р.Гереван гафаралди, лезги халкьдин кьегьал хцин игитвиликай вири уьлкведиз хабар хьанва. Къанлуйрин вилик Зейнудин Батманова къалурай викIегьвал акьалтзавай несилар патал ватанпересвилин чешмедиз элкъвенва.

Къейд ийин хьи, **"Зейнудин Батманов - Россиядин Федерациядин Игит"** ктаб чапдиз РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекьяй министерстводин куьмекдалди Кеферпатан Кавказдин Исламдин ахтармишунрин центради гьазурзава.

"ЦIийи ктабда адетдин инсандин, жергедин дагъустанвидин, хъсан, къени, гьамиша куьмек гуз гьазур дустунин, кьуд аялдин бубадин кьисметдикай ихтилатзава. Ярар-дустари, санал кIвалахай юлдашри, мукьва-кьилийри, хуьруьнвийри Зейнудин Батманов дирибаш, акьалтIай къени къилихар авай инсан яз рикIел хкизва", - лугьузва ктабдин автор Руслан Гереева.

Игитдикай кхьенвай ктаб чапдай акъудун Зейнудин Батманован экуь къамат халкьди рикIера хуьзвайди къалурзавай лишанрикай сад я. Адакай мектебда кIелзавай аялривай, студентривай, аспирантривай, муаллимривай, акьалтзавай несилдиз ватанпересвилин, инсанпересвилин тербия гунин месэлайрал машгъул жезвай идарайривай менфят къачуз жеда. Ктабда шикилар, архивриз талукь документар, сиясатдинни жемиятдин векилри, депутатри, министрри, районрин, шегьеррин кьилери Зейнудин Батмановакай лагьанвай фикирар, рикIел хкунар гьатда.

Рангарин сирер чидайди

Эминат ЗАГЬИРБЕКОВА

31-майдиз "Вад лагьай каналдин" ("Пятый канал") сайтда онлайн къайдада кинодин ва телевиденидин продюсеррин Ассоциациядин (АПКиТ) VIII премиядин лауреатрин тIварар кьуна. Алай йисуз премиядин 22 номинациядин арада кIвенкIвечи чкадал "ТIугъвал" ("Эпидемия") сериал акъатна.

Шад жедай кар ам я хьи, проектда **"Грим ягъунай виридалайни хъсан суьретчи"** номинацияда иштиракайбурун арада 1-чка чи ватанэгьлиди - Дербентдай тир (адан бинеяр Ахцегьрин хуьряй я) **Элина КЪАРАХАНОВАДИ** кьуна.

Элина 1987-йисуз Дербентда дидедиз хьана. Шегьердин 3-нумрадин юкьван мектеб акьалтIарайдалай кьулухъ сифте Дербентдин художественный школада, гуьгъуьнлай ДГПУ-дин художественно-графический факультетда чирвилер къачуна. 2011-2012-йисара Элинади кIелунар Москвадин "Останкинодин" патав гвай телевиденидин ва радиовещанидин институтда давамарна ва "Грим ягъунай суьретчи" пешекарвал къачуна.

Гьа и курсар акьалтIарайдалай кьулухъ алакьунар авай лезги руша вичин уьмуьр кинематографиядихъ ва телевиденидихъ галаз алакъалу авуна.

Вичин асул пешедай кIвалахзавай йисара рангарин сирер чидай Элинади кинодин 25 суьретдин винел зегьмет чIугуна. Кьилди къачуртIа, абурун арада "Крымдин тIатIилар", "Къванцин кIачIичIухрин къанунар-2", "Рушар гьар жуьрединбур жеда", "Мурк-2", "ТIугъвал" ва масабур ава. Телевиденидикай ра-хайтIа, бажарагълу руша "Кьуьлер", "Ксудач", "Къуй лугьурай" ва маса программайрин винел кIвалахна.

Суьретчи-гримёр тир Элина Къараханови са гъвечIи девирда уьлкведин кинематографиядин ва телевиденидин алемда вичиз гьуьрмет къазанмишна. И рекье адаз, сифте нубатда, алакьунри, къастунал кIевивили, сабурди, дурумлувили ва маса ерийри куьмекна.

АПКиТ-дин премия къачун регьят крарикай туш. Анжах Элинадилай и кар алакьна. Гъалибчидиз оптикадин гуьзгуьдикай, къванцикай ва нур гудайвал цIалцIамарнавай буьруьнждикай раснавай кьве килограммдин заланвал авай статуэтка гана.

Лезги театрдин ва "Лезги газетдин" редакциядин коллективри Элина Къараханови-диз яратмишунрин рекье къазанмишнавай чIехи агалкьун рикIин сидкьидай мубаракзава. Къуй чи бажарагълу рушахъ кинематографиядин ва телевиденидин алемда мадни еке кукIушар муьтIуьгъардай мумкинвилер хьурай!

Ж.З. МутIагьиров

Мукьвара чав Санкт-Петербургдай рикI тIардай хабар агакьна: 83 йисан яшда аваз машгьур алим, философиядин илимрин доктор Жамал Зейнудинович МутIагьиров рагьметдиз фена.

Ж.З.МутIагьиров 1937-йисан 10-декабрдиз Кьурагь райондин Ашахуьре дидедиз хьана. ДГУ-дин тарихдин факультет акьалтIарайдалай кьулухъ Ленинграддин госуниверситетдин (ЛГУ) тарихдин факультетда аспирантурадик экечIна. 1962-йисуз илимрин кандидатвилин диссертация хвена.

1964-йисуз жегьил алим МутIагьиров ЛГУ-дин философиядин факультетдин ассистент яз тайинарна. Пуд йис арадай фейила чи ватанэгьлидиз доценттдин тIвар гана.

Гуьгъуьнлай кьисметди Жамал МутIагьиров чIехи уьлкведин а кьилиз акъудна: ада Дальневосточный университетда ва Камчаткадин педагогвилин институтда кIвалахна.

Вири и йисара бажарагълу жегьил пешекар илимдал машгъул жезвай. 1973-йисуз ада жемиятдин яшайишдин къурулушдин месэлайрай илимрин докторвилин диссертация хвена. 1974-йисуз чи баркаллу ватанэгьлидикай профессор хьана.

Уьлкведин кеферпатан меркездиз хтайла, МутIагьиров, конкурсдин бинедаллаз, илимдин коммунизмдин кафедрадиз акъатна. Гьа чIавалай адан педагогвилин ва илимдин рехъ философиядин факультетдихъ галаз алакъалу хьана.

ЛГУ-да кIвалахзавай йисара чи баркаллу ватанэгьли Берлиндин, Будапештдин Лейпцигдин университетриз фена, къецепатан уьлквейрин вузрин студентриз лекцияр кIелна. 1974-1976-йисара ам Кубада яшамиш хьана. Ина профессор МутIагьирова Гаванский университетда ва муаллимар гьазурдай Милли центрада профессор-консультант яз кIвалахна. Идалай гъейри, ам мукьвал-мукьвал Бразилиядиз, Аргентинадиз, Мексикадиз илимдин командировкайриз физвай.

1990-йисарин эвел кьилера философиядин факультетда илимдин коммунизмдин кафедра цIийи хъувуна ва "Политология" хел арадал гъана. 2001-йисуз международный сиясатдин вакъиайрин кафедра тешкилна ва ина профессор МутIагьирова Латиндин Америкадиз талукь лекцияр кIелна.

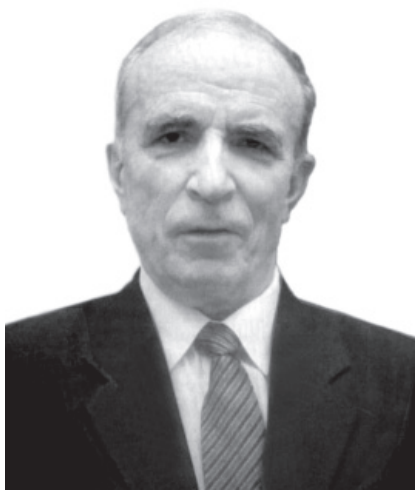

Лагьана кIанда, ашахуьруьнви алим хъсандиз международный сиясатдин месэлайрин гьавурда авай пешекар тир. Адаз РФ-дин Федерациядин Советдиз и рекьяй эксперт яз теклифзавай.

Алимдин къелемдикай цIудралди монографияр, юридический вузар патал учебникар, вишералди илимдин макъалаяр хкатнава. Адан регьбервилик кваз илимдин 60 кандидатвилин, 6 докторвилин диссертацияр хвена.

Яргъал йисара илимдин хиле намуслувилелди зегьмет чIугунай Жамал Зейнудинович Санкт-Петербургдин университетдин "Педагогвилин устадвиляй", философрин жемиятдин "Вторая навигация" премийриз, "РФ-дин Высший школадин лайихлу къуллугъчи", "СССР-дин Высший школадин отличник", "Пешекарвилин кьилин образованидин гьуьрметлу къуллугъчи" тIвариз лайихлу хьана. Ам дибдин "Демократия как универсальная ценность" тIвар ганвай кIвалахдин автор тир.

Дагъустан Республикадин Санкт-Петербургда авай Векилханадин пресскъуллугъдин регьбер Низамидин Къаинбегова къейд авурвал, уьлкведин кеферпатан меркезда авай лезгийри еке магьрумвал гьисснава. Адан гафаралди, Жамал Зейнудинович дуьньядин дережадин алим тир, профессордиз гьам чи, гьамни къецепатан уьлквейрин алимрин арада еке гьуьрмет ва кесер авай.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Жамал Зейнудиновичан хизанриз, вири мукьва-кьилийриз башсагълугъвал гузва. ЧIехи алимдиз Аллагьди рагьметар, багьрийрин рикIериз сабур гурай.

Лезги хуьрекар

Баклук

Нарима АГЬМЕДОВА

Баклук гьажибугъдадин гъуьруькай чранвай фу я. Ихьтин фу неинки тIямлу, гьакI гзаф хийирлуни я. Лезги дишегьлийри чразвай фарин жуьреяр гьисабна куьтягь жедач. Мисал яз, инал са бязибурун тIварар кьан: шур алай фу, рекъуьн, тIили фу, гъвар квай фу, базламач, шткар, чар авай фу, черекуьн, къатай фу, лаваш, гуьмбе, кIи фу, хьран фу, тIанурдин фу, чIатI, алуга, цикIен, тIунутI, шуьре, акадин фу, гузан, баклук ва масабур.

Къе чна баклук гьикI гьазурдатIа, гьам рикIел хкида.Чаз герек къведа: са кьил чичIек; кьурурнавай як - 200 грамм; гьажибугъдадин гъуьр - 500 грамм; нехуьн гъуьр - 100 грамм; са кака; са кIус гьерен тум; кьел ва истивут.

ЧичIекдин кьил михьна, куьлуь ийида. Ягълавдиз кьве тIур чIем вегьена, чичIек хъсандиз чрана, тагъ ийида. Чрай чичIекдик куьлуь авунвай гьерен тумни кьурай як вегьена, тIимил цIай авуна, мукьвал-мукьвал хуькуьриз, 10-15 декьикьада чрада. Вири чрайла, ягълавдик квай цIай хкудна, рекъидалди тада.

Гьажибугъдадин гъуьрни нехуькай регъвена гьазурнавай гъуьр какадарна, сафунай яна, чранвай якIук вегьеда. Са тупIавай кьел, истивут, са истикан яд вегьена, тинидиз тIарамдаказ гъуд гуда.

Бязибуру яд ваъ, къатух кутуна тини ишинда. Тинидин винел са кьадар вахтунда зегьмет чIугуна кIан жеда: хъсандиз гъуд гуз ишинайла, адакай чрай фу чкIидач. Идалайни гъейри, кIарцIин куьмекдалди фан кIалубдиз гъиз регьят жеда.

Пичина цIай къати авуна, тини кIарцIел яваш-яваш акьалда, чиниз цIакулар яна, сачунал вегьена, чрада. Нуш хьурай квез!

Милли журналистика: “Коммунист”

Мердали ЖАЛИЛОВ

(Эвел 22-23-нумрайра)

“Коммунист” газетдин редакциядин кьиле аваз, Имамудин Жамиевич Апаева лезги халкьдин милли журналистика, литература, культура, экономика, халкьарин дуствилин алакъаяр мадни вилик тухун патал хейлин хъсан крарик кьил кутурди а чIавуз адахъ галаз кIвалахай гзаф ксари рикIел хкизва. Сифте нубатда, гьеле гьа чIавуз сад-садавай къакъудиз алахънавай лезги халкьдин алакъаяр атIун тавун патал лезги халкьдин векилар яшамиш жезвай вири республикайра, шегьерра чи газетдин подписка тешкилна, анра газетдин общественный постар кардик кутуна, чи журналистар командировкайриз физвай...

Лап сих алакъаяр къунши Азербайжан Республикадин лезги районрихъ (КцIар, Къуба, Хачмаз, маса районар) Баку, Сумгаит, Къазимегьамед, маса шегьеррихъ галаз тайинарна. Лезгийрин милли месэлаяр гьялуниз артух фикир гун анин чIехи сагьибривай истемишна.

Азербайжан патай а чIавуз чи газетдин редакциядихъ галаз са десте яратмишдай ксари алакъа хуьзвай. Забит Ризванов, Лезги Нямет, Келентар Келентарли, Шакир Наврузбегов, Иззет Шерифов, Намеддин Мирзаев, Мегьамед Агъа, Ямудин Шейдаев, Саади Саадиев ва маса авторар гьа жергедай я.

Лезгийрин тIал алай месэлайриз фикир гун артухарунин мураддалди, Азербайжандин Хачмаз, КцIар районриз чеб фейи дуьшуьшрикай К.Л.Азизханова хъсандиз рикIел хкизва. (**Килиг:** “ЛГ”-дин 2000-йисан махсус ктабдин 46-47-чинар).

И.Ж.Апаеван къайгъударвал себеб яз, сифте яз лезгийрин чIехи классик Етим Эминан шикил арадал хкайдини (художник - **Абид Азизов**) къейд авун кутугнава. Ихьтин къайгъударвилин рекье авай кас дяведин залан хирерикди фад рагьметдиз фена. 1972-йисан январдиз. Амма адан ирс чи газетда давам хьана.

Гьихьтинди тир И.Ж.Апаеван девирда “Коммунист” газет? Чна виликдайни къейдна: “Коммунистдикай” чи халкьдин гьакъикъи къагьриманвилин, зегьметкешвилин, дуствилинни къанажагълувилин руьгь къалурзавай гуьзгуь, халкь чIехи гьунаррал ашкъиламишзавай кьетIен къуват хьайиди адан подшивкайра, кьилди-кьилдин нумрайра къекъвейлани чир жезва.

“Коммунист” газет чIехи форматдин 4 чин аваз (гилан чи газетдин 8 чин) гьафтеда пуд сеферда чапдай акъатзавай: арбе, жуьмя, гьяд йикъара. Гьар са нумра гьам туькIуьр хьунин, гьам мана-метлебдин, гьам шикилралди, гранкайралди, маса такьатралди безетмишунин (дизайндин) жигьетдай тафаватлу я. “Коммунист” газетда неинки фотожурналистри, гьакI махсус чирвилер авай художникрини зегьмет чIугуна. Гьавиляйни газетдин акунар, кIалубар кIелзавайбурун фикир желбдайбур хьана.

1962-йисан 1-нумра. Ам “Квез цIийи йис мубаракрай, дустар!” лишандик кваз акъатнава. И чинин са пай, кьилелай В.И.Ленинан чIехи шикил алаз, “КПСС-дин Программа” ктаб инсанрин (абурук шахтерар, фялеяр, лежберар, интеллигенциядин векилар ква) кьилел хкажнавай жегьил дагъвидин шикилди кьунва. КIаникай 1962 рекъемар ала. Чинин агъа кьил гъилера “Бахтлувал, Стхавал, Барабарвал, Азадвал, Зегьмет, Ислягьвал” гафар кхьенвай чIехи лент-пайдах тухузвай инсанрин сих жергедин шикилди кьунва. Санлай им художественно-графический чIехи шикил - агитплакат я. Адан метлебди неинки “Коммунист” газетдин руьгь, къамат гьихьтинди ятIа, гьакI гьа девирдин къаматни хъсандиз лишанламишзава. (Шикилдин автор - художник Абид Азизов, газетдин къуллугъчи).

И шикилрин юкьва “ЦIийи йисуз цIийи агалкьунрихъ” редакциядин макъала, патавай советрин халкьдиз КПСС-дин ЦК-дин, СССР-дин Верховный Советдин Президиумдин, СССР-дин Министрин Советдин патай тебрикар чапнава.

Редакциядин макъаладай чаз неинки чи чIехи уьлкве, вири дуьнья политикадинни социальный, культурадинни экономикадин, амай рекьерайни агакьнавай дережаяр, гьакI чи республикада, кьилди Кьиблепатан Дагъустанда важиблу вуч месэлаяр вилик кватIа чир жезва.

Ингье къейд: “Алатай йис чи республикадин зегьметчийри агалкьунралди куьтягьна... Вири продукция акъудунин йисан пландилай алава яз пуд миллион (гилан миллиардар – М.Ж.) манатдин къимет авай продукция гана. Кеферпатан Кавказда чIехибурукай сад тир Чирюртдин ГЭС кардик кутун патал вахканва...”.

Макъалада чIехи агалкьунар аваз йис куьтягьнавайбурукай Дербент шегьердин карханайрин, Дагъустандин Огни заводдин тIварар кьунва.

ЦIийи йисуз кьилиз акъудун герекбурук республикадин промышленностдин чIехи карханаяр - Махачкъалада Дагэлектромаш завод, Къизляр районда Дагэлектроавтомат, Избербашда - электротермический тадаракрин завод, Тарумовка хуьре - Дагэлектроаппарат завод ва маса заводар квайди къалурнава.

ЦIийи йисуз чина гьакI нафтIадин, газдин, хуьруьн майишатдин ва маса хилерани лап чIехи везифаяр вилик эцигнавайди къейднава.

Эхь, уьлкведи, санлай вири обществоди, а вахтунин кьилин Программа гъиле кьунвай, инсанрихъ ам кьилиз акъудиз жедайвилихъ инанмишвални авай. И инанмишвал артухарзавай къуват печать, журналистикадин гьахълу гаф тирдал шак алач.

Газетдин кьвед ва пуд лагьай чинар “ЦIийи йис зегьметдин цIийи гъалибвилералди лишанламишда чна!” рубрикадик кваз ганвай материалри кьунва. Абурук КПСС-дин Дагъустандин обкомдин, халкьдин майишатдин Советдин, ДАССР-дин Министррин Советдин патай Чирюртдин ГЭС вахтундилай вилик эцигна куьтягьнавай “Сулакгесстройдин” эцигунрин управленидин коллективдиз рекье тунвай тебрик, цIийи йисан везифайрин гьакъиндай писатель Къияс Межидован, “Дуствал” альманахдин кьилин редактор Рашид Рашидован фикирар, Дагъустандин литература вилик финин рекьерикай къейдер ганва. Ина гьакI партиядин Мегьарамдхуьруьн райкомдин секретарь М.Букарова район вилик финикай ийизвай фикирар, Ахцегьрин райбольницадай хирург А.Шефиева кхьенвай чар, Агъул, Кьурагь, Хив, Ахцегь, Рутул районрин зегьметчийрин чарар ва маса материалар ава. Аквазвайвал, а чIавуз чи газетди Рутул, Агъул, Табасаран районризни къуллугъзавай, яни чун сад тир.

И чинра гьакI а чIаван жегьил шаирар тир Такъидин Гьажимурадован, Нариман Къарибован, Мердали Жалилован цIийи йис тебрикзавай шиирарни чапнава. Аквазва хьи, “Дагъустандин правда” газетдин дубляждив гекъигайла, гила акъатзавайди акьалтIай маса газет я. Ана чи милли чIал, руьгь, уьмуьр, чи халкьдин эрзиман мурадарни майилар ава. Гьелбетда, политикадинни идеологиядин, маса миллетрин, уьлквейрин гьакъиндайни материалар гун давамарнава.

И нумрадин 4-чин къецепатан уьлквейрай (социализмдин ва капитализмдин) ганвай хабарри, чи республикадин Къизилюрт ва маса районрай материалри кьунва.

И нумрадай чаз и чIаван чи газетдин махсус корреспондентрин - А.Баламирзоеван, А.Гьажиеван, А.Шихрагьимован, М.Шайдаеван тIварарни чир жезва. Месэлайрин гъавурда аваз кхьенвай куьруь материалри зегьметчи инсанрин ашкъи-гьевес хъсандиз къалурзава. Кьилин фикир абурун агалкьунрал (рекъемрал) желбнава. Ида газетдин редакциядиз устад журналистрин хъсан десте атанвайдан гьакъиндай шагьидвалзава.

Газетда, винидихъни лагьанвайвал, лап гзаф шикилар (лежберрин, чубанрин, техникрин, багъманчийрин) гьатнава. И карди газетдал маса ранг, руьгь, чан гъанвайдал шак алач.

Газетдин 2-нумрадин сад лагьай чин Кьурагь райондин КьепIиррин гамар храдай устIар Ф.Фармановадин чIехи суьретди гуьрчегарнава. И чина гьакI Хив, Ахцегь, Кьасумхуьруьн районрай хабарарни гьатнава.

ЧIехи пай СССР-дин Министррин Советдин Председатель Н.С.Хрущева Австриядин профессор Ганс Тирринган суалриз ганвай жавабри кьунва. Яни переводдин материалри, виликрай хьиз, гилани газетдин еке майдан кьунва. ЯтIани милли тереф, хайи чIалан девлет, инсанрин къайгъуяр, дердияр ачухзавай материалар виликандалай хейлин гзаф хьанва. Яни гиланди лезги газет тирди чир жезва!

Нумрадин кьвед ва пуд лагьай чинра ганвай чIехи пай материалар Дагъустандин жуьреба-жуьре районра кьиле физвай вакъиайриз талукь я.

Кьилин фикир Чирюртдин ГЭС-дал эцигунардайбуруз ганва. Газетдин 2-чин тамамвилелди анай ганвай шикилри ва репортажри кьунва. Им бес чаз виридаз лап герек ва важиблу тежриба тушни?

Лагьана кIанда, “Коммунист” газет кьиляй-кьилиз агалкьунринни тарифринди тушир. Адан саки гьар са нумрада уьмуьрда гьалтзавай кимивилер, яб тагунар, къайгъусузвилер къалурзавай чарарни хейлин чапзавай.

И нумрадани жуьреба-жуьре районрай (Ахцегь, Хасавюрт, Кьасумхуьруьн, Кьурагь) атанвай чарари еке чка кьунва. “Техникадикай тамамвилелди менфят къачун ва ам саламатдиз хуьн”, “Хпехъанриз”, “Культурадин шартIар яратмишнавач”, “Чал почтар агакьзавач”, “Руководство дегиш жезва, кIвалах - ваъ”... Макъалайрин и ва маса кьилери газетдихъ авай женгчивилин руьгь раижзава.

“Руководство дегиш жезва, кIвалах - ваъ” макъала (автор - хсуси корр. **А.Тагьиров**) Кьурагь районда алишверишдинни общественный тIуьнрин идарайра давам жезвай чIуру гьалариз талукьарнава. Гзаф эксиквилер ва жавабдар ксарин тIварар раижнава. Ахьтин материалрихъ нетижаярни хьайидал шак алач...

Писателрин са десте

(КьатI ама)

Къени гафуни рикI шадда, чIуру гафуни рикI тIарда

Шайдабег МИРЗОЕВ,
РФ-дин халкьдин образованидин отличник, ДГПУ-дин илимдин секретарь, профессор

Акьалтзавай несил тербияламишун чи дидебубайрин, школайрин, вузрин вилик акъвазнавай акьалтIай важиблу месэлайрикай сад я. Идан гьакъиндай эхиримжи йисара галаз-галаз кьабулнавай виридаз малум тир къараррини шагьидвалзава. Иллаки тербиядин месэлайриз Урусатдин Гьукуматди югъ-къандавай артух ва дерин фикир гузва. И мукьвара РФ-дин образованидин къанундикни са кьадар цIийивилер кухтазва. Адан бинедаллаз алай йисан 1-июлдилай кIелунин дережадиз ва еридиз кьилин фикир гун ва тербиядин дережа мадни виниз хкажун лазим жезва. ИкI хьунни лазим я. Къе аялриз гузвай тербиядилай, пакадин девирдин кьисмет аслу жеда.

Якъин тирвал, халкьдиз ва Ватандиз вафалу несил тербияламишуниз лезгийри лап дегь заманайрилай эгечIна еке фикир ганва. И кардин гьакъиндай халкьдин арада машгьур са кьадар тербиядин алатри: сивин яратмишунри (махари, мисалри, мискIалри, насигьатри, весийри, кьинери, меслятри), къугъунри, кьуьлери, макьамри, миллетдин тарихда ва виш йисарин уьмуьрда дурумлу чка кьунвай кIвале-куьчеда, пата-къерехда жув инсанвилелди тухун лазим тир тегьерри ва гзаф кьадар маса къайдайри шагьидвал ийизва. Ибур вири кьилди-кьилди ахтармишна, тербиячидин гьар йикъан тежрибада ишлемишна кIанзавай, чпихъ еке къуват авай халкьдин педагогикадин алатар я.

Чаз и гъвечIи макъалада халкьдин тежрибада лап дегь заманайрилай дурумлу чка кьунвай тербиядин тек са алатдал - гафунал акъвазиз кIанзава. Несилрилай несилрал агакьна, чеб халкьдин арада мягькем хьана, лезги чIала гафунин тербиядин къуват къалурзавай са кьадар мисалар гьатнава: “Турунин хер сагъ хъжеда, гафунин хер сагъ хъжедач”, “Гаф атай чкадал лагьана кIанда”, “Гаф гафунай къведа”, “ЧIехидан гаф атIумир”, “Гафунивай тухуз тежедай”, “Гафунал гаф эцигун”, “Вуч гаф ава”, “Хци гафар”, “Лугьур гафар жакьвана лагь”, “Къени (михьи) гафуни рикI шадда, чIуру (туькьуьл) гафуни рикI падда” ва мсб. Вири и мисалри тербия гунин карда гафуникай менфят къачун лазим тирди къалурзава. Куьне фикир ганатIа, чеб савадлу, арифдар инсанар алачиз рахадач, абуру сабурдалди рахазвайдаз яб гуда, сад-кьве гафуналди меслят къалурда. Рахазвайди алачиз, тийижиз рахадай лагълагьчи яз хьайитIа, адавай къерех жеда, ам секин хьайила агат хъийида. ИкI эгечIуналди, абуру лугьузвай гафариз кутугай къимет гузва.

Винидихъ тIварар кьур тербиядин алатар - сивин яратмишунар вири гафарикай ибарат я. Абурукай чун рахазвач. Чи мурад кIелзавайдан фикир тербиядин кьилдин гафарал желб авун я. И жигьетдай фикир гана веревирд авурла, лезги чIалан лексикада тербия гудай гафари еке чка кьазва ва абур тербиядин саки вири терефар къалурзавай кьилдин кIватIалриз чара жезва.

Тербиядин тамам дережа къалурзавай гафар:

1. Акьуллувилин: *кIелун, чирун, фагьум, фикир, хиял, акьул, амал, тегьер,къанажагъ, илим, алим ва мсб.*

2. Ахлакьдин: *виждан, инсанвал, намус, гьая, вафалу, гьейратлу, савадлу, гьуьрметлу, регьимлу, дикъетлу, сабурлу, камаллу, фагьумлу, жумарт, терс, айиб, уьтквем, игит, къагьриман ва мсб.*

3. Зегьметдин: *зегьмет, кеспи, кIвалах, жафа, алакьун, сенят, алат, регьят, хийир, хушбахт, асант, четин ва мсб.*

4. Зирингвилин: *гужлу, гьайбатлу, гьунарлу, жанлу, зирек, къуватлу, къуччагъ, кьегьал, кIубан, лигим, мягькем ва мсб.*

5. Гуьзелвилин: *абурлу, гуьзел, гуьрчег, къешенг, хушбахт, тIарам, иер ва мсб.*

Лезги чIала инсанвилин ерияр, инсандин тамам туширвал къалурзавай гафарини са кьадар чка кьазва: ламатI, мискьи, мутIлакь, намерд, сарсах, терс, хаин, хиянаткар, шкьакь, ягьсуз, буьндуьгуьр, женжел, темпел, кстах, лавгъа, кагьул ва мсб.

Гьич са акьулбалугъ, намуслу инсандини вичиз тербиядин тамам туширвал къалурдай гафаралди къимет гун кьабулдач. Эгер гузвай къимет гьахълуди яз хьайитIа (кар къимет гузвай тербиячидал: диде-бубадал, чIехидал ва виридалайни пара муаллимдал ала), эгер халкьдии марифатда гайи къимет акьулдин, ахлакьдин тамамвал къалурна мягькем хьанвайди ятIа, “тахсиркарди” ам кьабулда, гьахъсуз, хайи халкьдин марифатдив кьан тийизвайди ятIа, гафариз акси жеда, женг чIугвада, вич лазим дережадиз хкиз алахъда. Иниз килигна, инсандин тамам туширвал къалурзавай гафар лезги халкьдин арада ахлакь, акьул, фагьумлувал, зирекВал, абурлувал, яни тербиядин тамамвал хкажуниз эверзавай гафар яз пайда хьана лагьайтIа жеда. Идан гьакъиндай халкьдин сивин яратмишунри кIевелай шагьидвал ийизва.

Винидихъ къалурай жуьредин гафарин куьмекдалди аялдин тербиядин дережа гьикI хкажда? И месэла гьялун патал са кьадар къулай шартIар лезги чIалан, литературадин ва медениятдин тарсари яратмишзава. И тарсар тухузвай муаллимри гьар са тарсуникай инсанвилин дережа гуьнгуьна тваз, лазим нетижа хкудун патал педагогикадин илимди тестикьарна субутнавай “Чирвал гуналди тербияламишин” принципдал амал авун герек къвезва.

Винидихъ лагьай предметрин программайрини кьилдин гафаризни са кьадар фикир гун истемишзава. Месела, “Лексика” лугьур паюнай тарс гузвайла, кIелзавай аяриз “Гафунин мана-метлеб”, “Са манадин ва гзаф манаяр авай гафар чирун” темаяр винидихъ къалурай гафарин кIватIалриз важиблу фикир гуниз кутугайбур я. Муаллимдивай и тарсара лап ачухдаказ рагьметлу профессор Агьмедуллагь Гуьлмегьамедова чапдай акъуднавай “Лезги чIалан синонимрин словарь” менфятлудаказ ишлемишиз жеда.

Тербиядин гафарин манайрал аялар мектебдиз атай сифте йикъарилай акъвазун герек къведа. Идан себебни ам я хьи, сад лагьайди, тербиядин са кьадар гафар хизанда, арифдар чIехибурун, агъсакъалрин суьгьбетра, чIалан, литературадин тарихдин тарсара мукьвал-мукьвал дуьшуьш жезватIани, алай аямдин аялрин, жегьилрин рахунрин чIала ихьтин гафар тек-туьк гьалтзава: виждан, гъейрат, жумарт, жанлу, къуччагъ, къешенг ва мсб. Кьвед лагьайди, гьеле лезги чIалан гафарин манаяр ачухардай словарар вири аялриз тахьуниз килигна, кIелзавайбуруз гафарин якъин манаяр чирдай асант рехъ, савадлу инсанрин ихтилатрилай, мектебда гузвай тарсарилай гъейри, мад эсиллагь авач. Компьютерални телефонрал машгъул тир къенин девирдин аялрик я “Лезги газет” кIелдай, я лезги передачайриз яб гудай, я Лезги театрдиз фидай гьерекатар квач.

Лезги халкьдин марифатдин акьалтIай дережаяр чир хьун патал, чи фикирдалди, абур къалурзавай гафарин манаяр дериндай чир хьун герек я. Гафар чир хьана, абурун манаяр дуьз кьатIана, гъавурда гьатайдалай гуьгъуьниз, аялдиз вич тухудай ва тухун лазим тушир къайдаярни дериндай чир жеда. Гьавиляй, къайгъудар диде-бубади, савадлу чIехибуру, муаллимри гафарин манайрикай рахадайла, тербиядин гафариз кьилин фикир гун лазим къвезва, гузвай тарсар, къалурзавай меслятар вини дережада гьазурнавайбур хьана кIанда.

Гьелбетда, гьар са классда чирна кIандай лезги чIалан лексикадин дережа гьелелиг тайин тавун себеб яз, школаяр патал учебникрин авторривай гьи классда тербиядин гьи гафар гана кIандатIа, гьелелиг къалуриз алакьнавач. И везифани муаллимрин хиве амукьзава.

Урусрин магьшур педагог К.Д. Ушинскийди къейдзавайвал, кIелунин сифте йисарилай аялдик регьимлувилин, гьая-намусдин, масадахъ рикI кунин гьиссер кутуна кIанда.

И мураддалди гьар са муаллимди вичин тарсара ихьтин тапшуругъар кьиле тухвайтIа хъсан я.

Тербиядин гафар

1. Яшариз, классдиз килигна, аялдин акьулдивай кьатIуз жедай тербиядин гафар чара ийин.

2. Гьар са гафунин мана синонимрин (лигим-мягькем), антонимрин (викIегьажуз) куьмекдалди жезмай кьван тамамвилелди ачухарин.

3. Ачухарнавай мана аялдин фикирда литературадай, медениятдай, яшайишдай къачунвай мисалралди, мискIалралди мягькемарин. Месела: “КичIела яшамиш жедалди, игитвилелди кьиникь хъсан я”, “Вуна ихтияр гайила зи къуват, зи акьул артух жеда, зун душмандал гъалиб жеда” (4 класс, литературадин хрестоматия, “Кьилиз акъат тавур веси” мах).

4. Аялрив чпив тербиядин гафар квай мисалар гъиз тан. Месела: вафалу - дустуниз вафалувал, Ватандиз вафалувал; гьуьрмет, чIехидаз гьуьрмет, дидедиз гьуьрмет, бубадиз гьуьрмет; гуьзел - гуьрчег парталар, гуьзел тIебиат, гуьзел гафар, гуьзел сувар, гуьзел йикъар.

5. Тербиядин гьар са гафунин мана лезги чIала халкьдин гьихьтин фикирдалди мягькем хьанватIа, гьам къалурин. Месела, саймишун. И гафунин мана аннамишун патал аялдиз вуж гьикI саймишдатIа чир хьун лазим я; вичелай чIехидахъ, муаллимдихъ, бубадихъ, агъсакъалдихъ, гъвечIидахъ, рушахъ, гададихъ галаз рафтарвал; кIвале, классда, школада, кимел, жемятдин, маса миллетрин арада вич тухудай къайдаяр ва мсб. И месэлайриз шаксуз фикир гуни тербиядин важиблу месэлаяр гьялдай мумкинвал гуда. Гьа икI аялрик хайи халкьдин тербиядин къайдайрал амал авунин гьиссер акатда, абуруз инсанвилин къайдаяр, тегьерар чир хьуниз еке куьмек гуда.

Малум тирвал, аял вич-вичиз ваъ, дидебубадин, хизандин, хуьруьн-кIвалин, школадин, яни вири жемятдин таъсирдик кваз тербияламиш жезва. Ам са нихъ ятIани элкъвена рахуниз, тIвар кьуниз мажбур жезва. Лезги халкьдин арада кIвачел акьалтай аял вичелай чIехидахъ галаз тек са тIвар кьуна рахун са девирдани малум туш. Амма, эхиримжи вахтара ихьтин дуьшуьшар пара гьалтзава. Имни кIвале-хуьре ва эвелни-эвел школада чIехидахъ, таюнихъ, гъвечIидахъ галаз рахадай къайдайрал амал тавун я. И къайдайрал акъвазун патал муаллимриз “Обращение - садахъ элкъвена рахазвай гафар” (7 кл.) темади шегьре рехъ ачухарзава. Муаллимар тарсуна неинки обращение кхьидай, предложенида чара ийидай къайдайрал, гьакI тербиядин обращенидин везифа тамамарзавай са кьадар гафарални акъвазун лазим я.

ТIвararилай гъейри (абурукайни чун рахада), лезги миллетдин адетралди жув инсандихъ элкъвена рахадайла диде, буба, стха, вах, дуст, юлдаш, хала, эме, ими ва маса гафар ишлемишун лазим жезва. И гафарихъ якъин мукьвавал къалурзавай манайрилай гъейри, чIала мягькем чка кьунвай тербиядин манаярни ава. Мисал яз, диде гафуналди ахлакь тамам инсан неинки вичин хайи дидедихъ галаз рахазва, гьакIни ада и гафунин куьмекдалди вичин дидедин яшара авай дишегьлини саймишзава, Ватандихъ галаз рафтарвалзава (диде-Ватан). Гьа икI, винидихъ къалурнавай саки вири гафарихъ лезги халкьдин медениятда чпин махсус чка кьунвай тербиядин манаяр ава. И манайрал тарсуна аялдин фикир желб авун лазим я. Къе чна аялриз “халу лагь, стха лагь, диде лагь, буба лагь...” чир тавуртIа, пака цIийи несилдин арада гъвечIи-чIехи эсиллагь амукь тавун мумкин я. И месэла чи бубайри фадлай кьатIанва, чнани рикIелай алуд тавун герек я.

Лезги чIалан тарсар гузвай бязи муаллимри “ЧIалан гьар гьи тарсуни хьайитIани аял тербияламишдай материал гузвайди я”, - лугьузва. ЧIалан гьар са тарсуни чаз и мумкинвал, гьелбетда, гузва. Месела, “Хас ва умуми тIварар” темадай тарс тухудайла, муаллимар хас ва умуми тIварар кхьидай, сад-садавай чара ийидай къайдайрал акъваззава. И кIвалах аялдин чирвилерин дережа хкажун патал икибаштан менфятлуди я. Амма муькуь патахъай, и тарсуникай мумкин тир кьадарда менфят къачун патал, хас тIварар къалурзавай гафарин тербиядин терефдални акъвазун герек къвезва.

Лезги халкьдин хас тIвararин еридай, абур инсандал эцигунин себебдай аквазвайвал, тIвар гудайла диде-бубайри чпин аялдин гележег фикирда кьуна, экуь умудар рикIе твазва. И умудар кьилиз акъудун патал аялдиз тIебиатдин гуьзел набататрин: цуькверин - Беневша, Къизилгуьл, Гуьлчимен, Цуьквер ва мсб.; багьа, гуьрчег къашарин - Алмас, Якъут, Мирвари, Жавагьир, Гевгьер, Седеф ва мсб.; абурлу ничхиррин - Жейран, Марал, Лачин, Билбил ва маса тIварар гузва. И тIварари, са шакни алачиз, югъ-къандавай чIехи жезвай аялдин къилих халкьдин марифатдив кьадай тегьерда къайдаламишуниз куьмек гузва. Ихьтин тIварар инсандик гуьзелвилин тербиядин сирер кутазвай сифте камар я лагьайтIа жеда. Са кьадар лезги тIварари диде-бубайриз чпин аял акьуллу (Камил), гьахълу (Адил), къуватлу (Къагьриман, Гьейбат, Къудрат), гьуьрметлу (Гьуьрмет) хьана кIанзавайди субутарзава. Амай вири уьмуьрдин хилерай хьиз, аялдиз тIвар гунани лезги халкь аямдихъ галаз камкамуна аваз физва. Лезги халкьдин тарихдай аквазвайвал, чи миллетдин гзаф рухвайри ва рушари чпин тIварар гьамишалугъ яз мецел аламукьдай савадлувилинни игитвилин лишанриз элкъуьрна. Халкьдин арифдарар ва игитар чпин аялриз чешне эцигуналди къайгъудар диде-бубайри абурун тIварар чпин куьрпейрал эцигзава.

Чна инал лагьай ва талгьай хас тIвararин тербиядин менфятлу терефрал аялрин фикир желб авун - им неинки муаллимрин, гьакIни вири жемятдин везифадиз элкъуьн лазим я. Тек са жуван кIвале, тухумда, классда, школада авай аялрин тIварар ваъ, гьакI жуван хуьре, районда, республикада машгьур тIвararни аялриз тербиядин чешнелу чешмеяр яз къалурун лазим я.

Вичин къилих, ахлакь халкьдин, аямдин тIалабунрихъ галаз кьадайвал дуьзмишун патал гьар са инсанди, сифтени-сифте, гьар са къилих къалурзавай гафунин мана чирун, а къилих вичив гьиссиз тун ва герек атай чкадал инсанвилелди къалуриз хьун лазим я. Гьа икI, тербиядин гьар са гафунин мана дериндай кьатIана, гьар патахъай аннамишна, уьмуьрдани яшайишда ишлемишиз хьайитIа, инсанрин, гъвечIи-чIехидан, хуьруьн-кIвалин, миллетрин гьуьрмет-хатурни - артух, инсанрин яшайишни гумрагь, вири уьмуьрни мублагь жеда.

Берекат хквезва

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Куьчери хипехъанвал чаз гьеле къадим заманайра бубайрилай ирс яз атанвай кьетIен сенят я. Йиса кьведра - гатфариз ва зулуз гьайванар яйлахризни къишлахриз куьчариз хуьн яшайишдин истемишун тир. Виликрай гьайванар дагъларин гирвейрилай яхдиз алудиз кьиле тухузвайтIа, XX асирда, шартIар дегиш хьуникди, ракьун рехъ ишлемишиз хьана, гила гьайванар пар чIугвадай еке машинраваз тухуз-ккизва. Алай вахтунда Дагъустанда гатун яйлахриз 1,5 миллион лапагар (умуми сан ина 5 миллиондилай артух я), гьакI агъзурралди къарамалар куьчарзава. "Берекат хквезва, гила дагъларални чан хкведа!", - дамах гваз лугьузва машин рин рекьера суьруьйрин юкьва гьатзавай инсанри. Амма жуьреба-жуьре себебрикди и девлет, гьайиф хьи, йис-сандавай тIимил ва дагъларин хуьрерни кесиб ва ялгъуз жезва.

Росстатдин 1-январдин делилралди, Ахцегь райондин вири жуьре майишатра санал 81925 кьил лапагар (абурукай 70113 - диде хипер) ва 15254 ири крчарин гьайванар (абурукай 9325 - ацазвай калер) ава. Хсуси гъвечIи майишатрин гьайванар кьуьд-гад чкадал аламукьзаватIа (абуруз 15 агъзурдалай виниз МРС ва 11 агъзурдалай виниз КРС ава), чIехи майишатринбур (СПК, КФХ, ИП) куьчарзава. Ингье цIини гьайванри Дербент ва Кочубей зонайрин къишлахра кьуьд акъудна, гила хайи дагъларин яйлахриз куьчарзава. Шаксуз, им гьайванар ва хипехъанарни ветеринарный къуллугъчияр патал виридалайни жавабдар ва четин бере я: дул къачуна гьеле бегьем тахьанмаз (пара дуьшуьшра кIелер рекьера хаз, чубанрал артухан азиятар акьалтзава) куьрпе кIелер галай хипер рекье гьатуниз гьазурзава. Абурун гьал ахтармишиз, хаталу азаррин вилик пад кьадай серенжемар кьиле тухузва, кикIламрикайни нет-чIутдикай михьун патал каролиндайни маса дарманрай чуьхуьзва…

- ЦIи Дербент зонадин чуьллера кьурагь хьуникди хипер куьчарунин кампания са 10 йикъан фад, яни 10-майдиз башламишуниз мажбур хьана,- суьгьбетзава Ахцегь райондин УСХ-дин кьилин зоотехник Адильхан Агьмедовани кьилин пешекар Леонард Атлуева. - Къе, 1- июндиз, Дербент зонада кьуьд акъудай 23 майишатдин гьайванарни кIвачикIвачи хтана, чкадив ахгакьнава. Кочубей зонадай (ина 31 майишатдин гьайванар ава, чебни "КамАЗ"-ра аваз хкизва) 24-майдилай хкиз эгечIнава. Гьар са йикъалай 10 машиндаваз 5 агъзур гьайван рекье хутазва. Идалайни гъейри, гьар са бригададиз вишелай виниз, санлай 3 агъзурдихъ галаз къарамалар ава.

- Рекье гьихьтин четинвилер гьалтзава? - хабар кьазва чна хуьруьн майишатдин пешекарривай.

- Четинвилер пара ава. Хипер куьчардай рекьер кьилди ксари ихтиярсуздаказ чпиз хкьуна хьиз, саки амач, гьайванар шегьре рекьяй тухузва. Лапагар къаткурдай чкаяр гьелелиг аматIани, абур ерли тадаракламишуш. Рубас-чайдал муьгъ аламач. Къара-Куьре хуьруьн патав гвай хипер дарманрай чуьхуьдай чка туькIуьр хъувунайтIа, хъсан тир, вучиз лагьайтIа Советский хуьрел гьайванар хаталу гьашаратрикай михьдай серенжемар кьабулайдалай, ваннайрилай кьулухъ Мегьарамдхуьруьн зонада абурук мад азарар акат хъийизвай дуьшуьшар ава. Кочубейдин къишлахрай машинраваз хкун пулдин еке харжийрихъ галаз алакъалу я: гьар са "КамАЗ"-диз 45-50 агъзур манат пул гузва. Дугъри я, гьар са диде - хеб хуьн патал Гьукуматди 200 манат пулдин куьмек гузватIани, ам агакьдалди хипехъанар жаздандал къвезва, я герек вахтунда а пул гьилени гьатзавач. Къишлахрал хипехъанарни абурун хизанар яшайишдин лап чарасуз шартIарикайни магьрум я ва икI мад. Ихьтин шартIара, гьелбетда, жегьилар чубанвилиз къвезвач. Хипехъанар чпин гьайванар хизанралди хуьниз ва шей-шуьй эцигун патал махсус машинар кьуна куьчаруниз мажбур я.

- Гьайванрин гьалар, дулдин нетижаяр гьихьтинбур я, сар маса гуз жезвани? - хипехъанвилин вири месэлаяр чаз итижлу я.

- Кьуьд хъуьтуьлди хьанатIани, гатфар кьурагьдаказ атуникди Дербент зонадин чIурара хъсан векь хьанач, Кочубейдин чуьллериз зиянкар цицIери тади гузва. Гьайванар якIуз-чIарчIиз тарифлу туш, кьилинди, вахтвахтунда азаррин вилик пад кьадай серенжемар кьиле тухуникди сагълам я. 1-июндин делилралди, санлай 85% дул къачунва, гьеле тамам нетижаяр кьунвач, 90 %-див агакьун лазим я. Гила хайи дагъларин векь, яд, гьава гахлукьайла гьайванрин гьалар хъсан жеда. Сарикай рахайтIа, виликрай хипехъанвилин хилен асул къазанжи сарилай тир. Гила и къиметлу суьрсетдиз уьлкведа вучиз ятIани игьтияж амач, сун парчаярни парталар багьа къиметрай «импортныйбур» серф яз аквазва. Шаз чи хипехъанри чпин саки 130 тонн вижевай сар кило 10-15 манатдай маса гана (им зегьметдин гьакъи туш), чандилай ахлудна. Хамар саки гьакI гадарзава, нек ахцадай кас амач. Хипер анжах са як патал хуьзва лагьайтIа жеда.

Газетдин мумкинвиликай менфят къачуникди мад са хци месэладал акъваз тавуна жедач, - алава хъийизва Леонард Атлуева. - Месела, Гутумрин хуьруьн "1-Май" колхозда 2000-йисалди тушинский жинсинин 5000 гьайван авай. Гила хуьре амайди анжах 200 - 250 лапаг я. Гьиниз фена лагьайтIа, къишлахрин чил авачирвиляй Дербент райондин, яни Шур дередин Агъул, Дербент, Табасаран, Хив районрин чпиз са хебни авачиз кIвачихъ чилер галай (чил, ятахар Минимуществодинди я) майишатриз процентрай гана куьтягь хьана. Процентарни гъвечIибур туш: хуьзвай гьайванрин 10%, вични гьа атайвалди виликамаз истемишзава, гьар са къарамалдай вацра 1000 манат къачузва. Гьа ихьтин шартIара гьатай "Луткунский", "Заря" совхозрин гьайванар куьтягь хьана, Мичегьрин колхоздал кIукI къвезвач. Важиблуди тир и месэла чна датIана къарагъарзаватIани, РД-дин хуьруьн майишатдин министерстводи, гьукумдарри са серенжемни кьабулзавач.

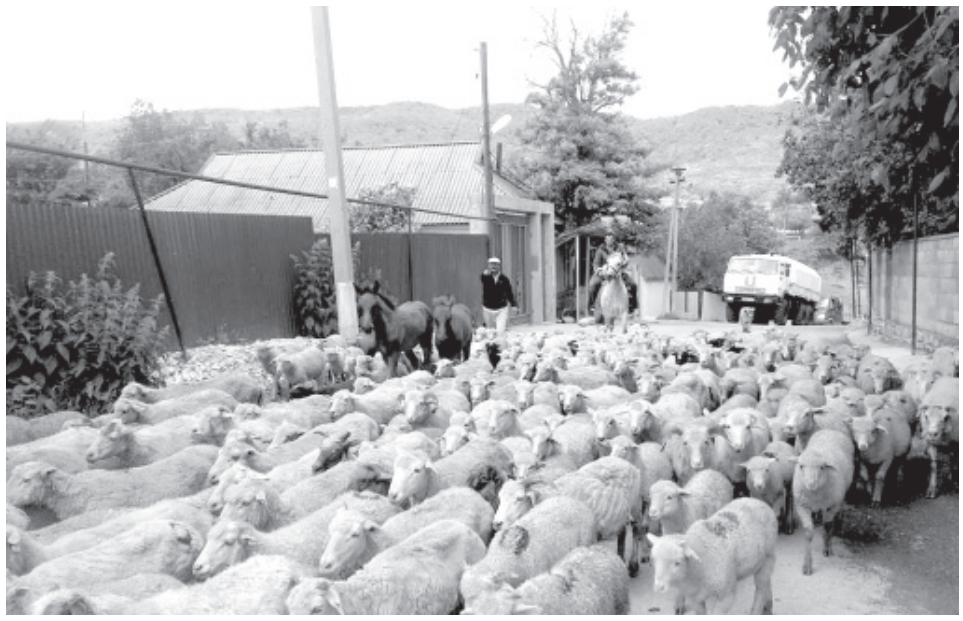

Шегьре рехъ туьхкIуьрзава

Мегьарамдхуьруьн районда шегьре рехъ ремонт авунин кIвалахар башламишнава. Идакай Инстаграм сетда авай райондин администрациядин кьилин официальный чинал хабар гузва.

"Заз къе эцигунрин кIвалахар кьиле физвай мад са важиблу мензил къейд ийиз кIанзава. Ихтилат государстводин "Дагъустан Республикадин чкадин, муниципалитетрин арада авай ва республикадин дережадин шегьре рекьер туькIуьрун" программадин сергьятра аваз цIийикIа туькIуьр хъийизвай Мегьарамдхуьруьн райондин мулкунилай физвай республикадин важиблувал авай "Ново-Гапцах-Ново-Филя-Тагиркент-Казмаляр-Ялама с подъездом к приграничной станции "Самур" шегьре рекьикай физва", - къейдзава муниципалитетдин кьил Фарид Агьмедова.

Хабар гузвайвал, рекьин КьепIир-Къазмаяр-Тагьирхуьруьн-Къазмаяр участокда къир цунин кIвалахар гъиле кьунва. И кардал лазим тир техника желбнава.

Рехъ туькIуьрунин кIвалахар пудратдин "Трасса-Д" ООО-ди тамамарзава. Алай вахтунда тайин кьадар кIвалахар кьилиз акъуднава. И карда кьетIен фикир ийизвай кIвалахдин еридиз гузва.

КIвалахар кьиле физвай гьал ахтармишна

Амина МУСЛИМОВА

И мукьвара Сулейман-Стальский райондин кьил Нариман Абдулмуталибова Агъа СтIалар, Герейханован, Эминхуьр ва ДаркIуш-Къазмаяр хуьрерин мулкарал гъиле кьунвай яшайишдин метлеб авай объектрал эцигунринни ремонтдин кIвалахар кьиле тухузвай тегьер ахтармишна.

Сифтени-сифте райондин кьили ДаркIуш-Къазмайрин кьве куьчеда къир цунин кIвалах гьикI тамамарнаватIа ахтармишна. Къейд ийин, и рекьер "Зи Дагъустан - зи рекьер" проектдин сергьятра авазремонтнава.

Къир цанвай рекьин санлай къачур майдан 2532 кв.метрдиз барабар я, кIвалахар пудратдин кархана тир "Прогресс" ООО-ди кьиле тухвана. Ина райондин кьили заказчикди бес кьадар гуьзчивал тавурди къейдна. Хуьруьн администрациядал ва УКС-дал, пудратчидихъ галаз санал, рехъ ганвай нукьсанар санал арадай акъудун тапшурмишна.

Гуьгъуьнлай Н.Абдулмуталибов спортдин 2 майдан туькIуьрунин ва жемятди ишлемишзавай чкаяр аваданламишунин кIвалахар кьиле тухузвай Эминхуьруьз мугьман хьана. Алай вахтунда ина спортдин майданар жугъундалди агалзава. Ина тIебии тушир векь цанвай футбол къугъвадай чка ва чиле резиндин материал экIянавай волейболдин майдан туькIуьрдайвал я. ГьакIни жемятди ял ядай парк кутада, эквери даяхар тайинарда.

И кIвалахар государстводин "Хуьрерин чкаяр бинедилай туькIуьрун" программадин сергьятра аваз ва бюджетдилай къерехдай тир такьатарни желб авуна, кьиле тухузва.

Хуьруьн юкьвай физвай Э.Салигьован тIварунихъ галай куьчеда сквер туькIуьрунин кIвалахарни кьиле тухузва. Алай вахтунда ина чиле бетондин плиткка твазва ва чилин кIаникай тухузвай электропроводка ва цин турбаяр тайинарзава. Ина аялар къугъвадай майдан туькIуьрун, куьсрияр ва абурун патав зирзибил вегьедай къапар эцигун, эквер гъун пландик кутунва.

И проект республикадин "Шегьердин къулай шартIар" программадин сергьятра аваз кьилиз акъудзава. КIвалахрин санлай къачур къиметди 3 082 708 манат тешкилзава. Нариман Абдулмуталибова хуьруьн администрациядин кьилиз ва УКС-диз объектрал тамамарзавай кIвалахрин ери гьар юкъуз ахтармишун, гьакIни Ватандин ЧIехи дяведин иштиракчийриз эцигнавай памятникдин патав гвай чкаяр къайдадиз хкунин тапшуругъар ганва.

Райондин кьил мугьман хьайи мад са объект Герейханован хуьруьн 1-отделенида ава. Ина республикадин "Шегьердин къулай шартIар" программадин сергьятра аваз жемятди ял ядай чка аваданламишунин кIвалахар кьиле тухузва. КIвалахрин санлай къачур къимет 3 188 691 манатдиз барабар я. Проектдин бинедаллаз, ина чиле бетондин плитка тун, жугъун дегишарун, чиле хъуьтуьл материал экIянавай аялар къугъвадай майдан туькIуьрун, куьсрияр эцигун, эквер гъун планламишнава.

Агъа СтIалрин хуьре государстводин "Хуьрерин чкаяр бинедилай туькIуьрун" программадин сергьятра аваз алай аямдин 3 мертебадин ва 400 аялдивай кIелиз жедай мектеб эцигиз башламишзава. Объектдиз талукь яз 400 миллион манатдиз барабар тир проектдинни сметадин документация туькIуьрнава. Меценат Салман Бабаеваз ам тахминан 5 миллион манатдай акъвазна. Мектебдин дарамат эцигун патал хуьруьн юкьва 22047,5 кв.метр чил чара авунва. Райондин кьили эцигунрин кIвалахар гъиле кьаз гьазур хьанвай майдан ахтармишна.

Эхирдай Нариман Абдулмуталибова Агъа СтIалрин хуьре авай аскервилин баркаллувилин обелискдин патав гвай чкаяр аваданламишзавай тегьер ахтармишна. РикIел хкин, Сулейман-Стальский райондин тамашуниз лайих асул чкайрикай сад тир обелискдал кIвалахар "Шегьердин къулай шартIар" программадин сергьятра аваз кьиле тухузва.

Алай вахтунда объектдал жугъун дегишарнава ва чиле бетондин плитка тунин кIвалахар кьиле физва.

Аяялрин рекьиз бахш авур уьмуьр

М.С. АБДУЛМУТАЛИБОВА

Гьакъикъатдани, Сад тир Аллагьди къадим тарих ва баркаллу адетар авай Лезгистан хайи хуьруьн, халкьдин, Ватандин тІвар хкаждай, хайи ерияр яргъаризни машгьурдай вичин бажарагълу рухваяр ва рушар аваз халкьнава. Гьа ихьтин рухвайрикай сад, вичин бине Кьулан СтІалдилай тир, эхиримжи йисара Кьасумхуьрел яшамиш хьайи бажарагълу муаллим **АБДУЛАЕВ Рамазан Абдулаевич** тир. Заз ам лап хъсандиз мукьувай чидай: ам зи рагьметлу буба Алиметов Саид Алиметовичан рикІ алай дуст тир. Ам лап гъвечІизамаз дидедикайни бубадикай магьрум хьана. Амма, гзаф четинвилер акунайтІани, ам гьич садрани дережадай ават тавур, руьгьдал мягькем кас тир.

Ватандал чІехи бедбахтвал атайла Рамазан Абдулаевич, 1942-йисуз, фронтдиз рекье гьатна.

Тифлисда военный ва политикадин курсар акьалтІарай Рамазан Абдулаева, командный составдин офицер яз, Донской казачествадин кьиблепатан армиядин Степной ва Украинадин фронтра политикадин рекьяй кьилдин минометный дивизиондин батареядин командирдин заместитель яз кьуллугъ авуна. Ада гзаф къати женгера душмандихъ галаз хьайи ягъунра вичин кьегьалвилер къалурна. 1945-йисуз залан хер хьайи ам хайи Ватандиз хтана ва вичин муаллимвилин пеше давамарна. Дяведин женгера къалурай кьегьалвилерай адаз "Ватандин ЧІехи дяведин І дережадин", "Яру гъед" орденар ва "1941-1945 йисара Германиядал Гъалибвал къазанмишунай" медаль ва женгинин маса шабагьар ганва. Кьилин образование къачур ада Табасаран ва Кьасумхуьруьн районрин гзаф школайра муаллимвал ва жавабдар къуллугъар (завучвал, директорвилер) авуна. Рамазан Абдулаев акьулдиз тамам, камалдиз дерин, хъсан чирвилер, кьатІунар авай кас, бажарагълу муаллим, пешедин устад, акьалтІай хъсан тешкилатчи тир.

Ам гьар са мярекатда суьгьбетдиз пайгар, гафунал мягькем, къастунал кІеви, халкьдин адетрал амал ийидай, тарих хъсан чидай инсан тир. Адан ихтилатар гьар са касдин руьгьдиз таъсир ийидайбур тир. Адан регьбервилик кваз СтІал Сулейманан тІварунихъ галай Кьасумхуьруьн 1-нумрадин юкьван школа республикада тІвар-ван авай мектеб, акьалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гунин карда виридалайни къадимлу маканрикай сад тир. Адалай ина хъсан дуствилин алакъаяр авай коллектив тешкилиз алакьна. Адаз коллективда еке гьуьрмет авай, кІелзавай аялрини, муаллимрини адакай вил экъядай. Гьаниз килигна мектебда хьсан низам, къайда авай. Ада вичин гъилик квай ва гьакъисагъвилелди кІвалахзавай юлдашрин дерди-баладикай хабар кьадай.

Ам, халис руководитель хьиз, вири дуьшуьшра инсандин гъавурда акьадай, адан кІвалахдиз лайихлу къимет гуз чидай кас тир. Мектебда кІелзавай аялриз ада дуьньядин крарай, уьмуьрдай кьил акъудиз куьмек гудай, гьар сад дуьз рекьяй фин патал тербияламишдай, мектебда гузвай чирвилер инсандиз вири уьмуьрда бакара къведайдахъ инанмишардай. Акьалтзавай несилриз кутугай тербия гунин къайдайрикай диде-бубайрин комитетдин заседанийрал датІана суьгьбетар ийидай, таблигъатдин кІвалахдиз кьилин фикир гудай.

И мектеб акьалтІарай гзаф жаванрикай алимар, духтурар, муаллимар, зегьметкешар, гьукуматдин жавабдар кьуллугъчияр хьанай. Адан уьмуьрдин гьи тереф къачуртІани, ам инсанвилин ерийрал алай, гьам уьмуьрда, гьамни кІвалахда вичин гражданвилин рехъ кьур инсан тир. Вичин уьмуьрда ам халкьдин дерди-баладикай къерех хьайи кас тушир, гъиле кьур кар кьилиз акъудиз, инсариз хъсанвал, регьимлувал ийиз алахъдай.

Адан ярар-дустари, ам чидай, адахъ галаз санал кІвалахай йисар рикІел хкизва ва кІвалах тешкилунин рекьяй адахъ кьетІен жуьредин бажарагъвал, инсанпересвал, мугьманпересвал авайди тестикьарзава. Рамазан Абдулаевич дустуниз рикІин чим, ялав гудай, шад юкъуз шадвал артухардай, пашман юкъуз дерт кьезилардай дустни тир. Адаз Сад тир Аллагьди эркекдаз хас тир кьакьан буй, гуьрчегвал, хуш хесетар, юмшагъ къилих, михьи руьгь, хци рикІ ганвай. Гьич садрани адан вил шейэрихъ, девлетрихъ хьайиди туш, ада вичин вири савадлу уьмуьр хайи халкьдиз къуллугъ авунин кардиз, аялриз дерин чирвилер ва тербия гуниз бахш авурди я. Рамазан Абдулаевича гаф кватайла лугьудай: "Муаллимвилин пеше хкяна зун са кІусни гъалатІ хьанач, жува чирвилер гайи, жуван вилик чІехи хьайи жегьилар гележегда уьмуьрдин шегьредал экъечІна баркаллу инсанар хьана акун виридалайни еке бахт тушни! Жув кІани, жуваз кІани дустар, инсанар къвалав хьун, рикІиз хуш пешедин иеси хьун, жуван зегьметдин бегьер акун - ибур бахтлувилин лишанар тушни, чан руш?". Общественный уьмуьрда ада активвилелди иштиракна, социализмдин инанмишвилериз вафалувал авуна, коммуниствилин тІвар пакдиз хвена.

Зегьметда къазанмишай агалкьунрай адаз "Знак Почета" орден, "За трудовое отличие" медаль, ДАССР-дин Верховный Советдин Президиумдин гьуьрметдин грамотаярни гана.

Рамазан Абдулаевич Абдулаев адалатлу хизандин кьил тир, адан уьмуьрдин юлдаш Нуржагьан бах къени къилих авай мегьрибан, мециз михьи, гъилиз заха, мукьва-кьилийриз, дустариз гьуьрмет ийидай, абур хушдиз кьабулдай инсан тир. Абуру чпин 5 аял (кьве рушни пуд гада) инсанпересар, ватанпересар яз тербияламишна, виридаз кьилин образование гана. ЧІехи хизанда гьар садахъ вичин везифаяр авай. ЧІехи руш Ася Кьасумхуьруьн центральный больницадин духтур тир, гада Мевлидин уьмуьрдин чагъинда аваз вахтсуздаказ рагьметдиз фена. Рагьмет хьурай чпиз, женнетар кьисмет хьуй.

Алай вахтунда абурун веледри, гьар садахъ вичин кІвал-югъ, хизан хьана, намуслувилелди халкьдиз, Ватандиз къуллугъзава. Рамазан Абдулаевич хьтин намуслу, гьакъисагъ зегьметдалди, инсанвилин ерийралди халкьдин арада гьуьрмет къазанмишай инсанар чи тарихдай садрани акъатдач, абурун мерд крар, ихтилатар, уьмуьрда тунвай гелер несилрилай несилралди, асиррилай асирралди, риваятар хьиз, халкьдин арада амукьда. И дуьньяда виридалайни еке девлет халкьди гузвай къимет я ва ам гьар са касдин виридалайни еке бахт я.

ЧІехи гьуьрмет авуниз лайихлу муаллим-тешкилатчи, вичин вири савадлу уьмуьр хайи халкьдин гележег хьсан хьунин кардиз бахш авур Рамазан Абдулаевич Абдулаеван 100 йисан юбилейдихъ галаз алакъалу яз, хуьруьнвийри Кьулан СтІалдал цІийиз арадал гъанвай куьчейрикай садаз адан тІвар гун теклифзава ва и кардик умудни кутазва.

Савадлу муаллимдин, истеклу инсандин экуь къамат чи рикІелай гьич садрани алатдач.

Умаралай чешне къачу

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

РД-дин Муфтиятдин мергьяматлувилин "Инсан" фондунин Ахцегь районда авай филиалдин кьиле 2020-йисан 15-майдилай **Умар ИСЛАМОВ** тайинарнава. ТІегъуьндихъ галаз алакъалу яз арадал атанвай четин шартІара фондуни республикада мергьяматлувилин чІехи серенжемар кьиле тухузва, игьтияж авайбуруз куьмекдин гъил яргъи ийизва. Ихьтин крарал машгъул жезвай ксарин гьакъиндай жемятдини разивал къалурзава.

Мисал яз, мукьвара Ахцегь райондин "ЦІийи дуьнья" газетдин редакциядиз Хинерин дерединагьалийрин мецелай Умар Исламовазни адан дустариз сагърай лугьузвай ва адаз цІийи къуллугъ мубаракзавай чар атана:

"Гьуьрметлу Умар стха! 2017-йисан гатуз вуна, хсуси такьатар ва мукьвакьилиярни ярар-дустар желбна, дагълух Гутумрин, Фиярин ва Хинерин хуьрерин ва абурукай хкатнавай кьилдин майишатрин агьалияр интернетдин дурумлу алакъадалди таъминарун патал Ериш дагъдин инсандин кІвач хкІун тавунвай кукІвал автономный махсус станция эцигна. И кардай куьн ва вертолётдин куьмекдалди дагъдин кукІвал интернетдин антеннани герек тадаракар тухвай ахцегьви жегьилар пара кьадар сагърай! И мукьвара ви иштираквал аваз "Инсан" фондуни Ахцегь райондин больницадиз дарманрин, дарда авай бязи хизанриз недай суьрсетдин куьмекар гана. Гьелбетда, инсанпересвилин, сувабдин и крар халкьдин рикІелай садрани алатдач. Инсан, гьакъикъатдани, четин макъамда чир жеда. Хсуси нефс хвена, четин чІавуз инсанриз мергьяматлувилин куьмекар ийиз гьазур ватанперес, кьегьал рухвайрин игьтияж къе халкьди кьетІендиз гьиссзава. Аллагьдиз шукур хьуй, чаз куьн хьтин жегьилар ава. Куь куьмекдалди "Инсан" фондуни Ахцегь райондихъ галаз гележегдани сих алакъа хуьдайдак чна умуд кутазва…".

Эхь, халкьдин тариф-къиметдин и хуш келимайрилай кьулухъ чи жегьилрал дамахунин гьиссер мадни артух хьана. Умар хьтин камаллу хва тербияламишнавай диде-бубадизни муаллимриз баркалла!

Къейд ийин, дагъдин шартІара хъсан йигинвал авай интернет кардик кутун патал Умар Исламова, заказчик-пудратчини вич яз, 1 миллионни 600 агъзур манатдин кьадарда аваз хсуси такьатар харжна. Нетижада алай вахтунда пуд хуьруьн 60 кІвале дурумлу интернет ава ва 200-далай артух мобильный телефонрик интернетдин сигнал ква. Гьакъикъатда, гьа и кар себеб яз, карантиндин четин шартІара Гутумрин, Фиярин ва Хинерин школайрин аялривай онлайн къайдада 2019-2020-кІелунин йисни акьалтІариз хьана.

"Дугъри я, алай вахтунда чаз интернетдикай менфят къачунай абонентри гузвай гьакъидикай хийир ава ва гьамни, асул гьисабдай, дежурство тухузвай кьве касдин мажибдиз ва чи станция къайдадик кваз хуьнин крариз ахкъатзава. Зи къаст-макьсад и кардал пул къазанмишун туш, дагълух хуьрерин жемят интернетдин алакъадалди таъминарун (жуван еribине Хиняй яз, заз ана яшайишдин жигьетдай гьихьтин четинвилер аватІа чизва), дагъвияр алай девирдин цивилизациядиз шерик авун, хуьруьн жегьилриз яшайишдин са бубат шартІар хьайитІани яратмишун я. Эгер жемят залай рази ятІа, залай и кар алакьзава ва зун шад я", - кІусни дамах гвачиз лугьузва Умара.

Чи Мурадни рикІе экуь къастар авай Умарахъ мадни еке агалкьунар хьун я.

Буржи ва намус къейдна

Мергьяматлувилин "Инсан" фондунин руководитель Мегьамедрасул Агьмедоваз жемятдихъ галаз активнидаказ кІвалахунай, виниз тир пешекарвиляй ва инсанвилин михьи ерияр гегьенш майданра раиж авунай рикІел аламукьдай "Буржи ва намус" медаль ганва. Адав шабагь Махачкъаладин агъсакъалрин Советдин председателдин везифаяр тамамарзавай Абдулмуталиб Гьамзатова вахкана.

"Къе, 8-июнь, яшайишдин рекьяй работникдин Югъ я. Им агьалияр яшайишдин рекьяй хуьнин хиле кІвалахзавай инсанрин пешекарвилин сувар я. "Инсан" фонд Кеферпатан Кавказдин сергьятра виридалайни чІехиди тир ва Россиядин жуьреба-жуьре субъектра яшамиш жезвай миллионралди агьалийриз куьмек гузвай тешкилат я. Заз Мегьамедрасул Агьмедован тІвар кьуналди мергьяматлувилин "Инсан" фондунин кІвалах къейд ийиз иллаки хуш я. Дагъустанвийри квез республика патал заланди тир вахтунда четин гьалда авай агьалийрив куьмек агакьарунай, куьне жемятдин яшайишдин месэлайриз гузвай фикирдай, куь виниз тир пешекарвилин дережадай чухсагъул малумарзава", - къейдна Абдулмуталиб Гьамзатова.

Мегьамедрасул Гьамзатова, вичин нубатдай, фондунин кІвалахдиз виниз тир къимет гайи вирибуруз рикІин сидкьидай сагърай лагьана ва чеб агьалийрин ихтибар садрани квадар тавун патал мадни хъсандаказ кІвалахиз гьазур тирдакай лагьана.

Къуруш: тIугъвалдихъ галаз женг

Муса АГЬМЕДОВ

Пешекарри Россияда коронавирусдин тIугъвалдихъ галаз алакъалу яз арадал атанвай гьалар явашяваш пайгардик аккатзава лугьуз къейдзаватIани, Дагъустанда и жигьетдай гьалар гьеле са кьадар къизгъинбур яз амазма. И кардин жигьетдай гьар юкъуз Оперштабди гузвай статистикадин делилрини шагьидвалзава. Республикадин гьаларал эхиримжи йикъара уьлкведин меркездини артух фикир желбзава: татугай гьалдин вилик пад кьун патал герек дарманар, тадаракар ракъурзава, пешекарар рекье твазва. Шегьеррани, районрани, хуьрерани вири къуватар эцигна, духтурри и завалдихъ галаз женг тухузва. Аферин, баркалла чпиз!

И жегьетдай Хасавюрт райондин Къурушрин хуьруьн участковый азарханадин гьалар гьикI ятIа, ана духтурри гьихьтин шартIара чпин везифаяр тамамарзаватIа ва, санлай къачурла, хуьре гьихьтин гьалар аватIа чирун патал зун мукьвара анин кьилин духтурдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай **Марина АДИГУЬЗЕЛОВАДИХЪ** галаз гуьруьшмиш хьана. Агъадихъ чна кIелзавайбурун фикирдиз чи арада кьиле фейи суьгьбет гъизва.

- **Марина Бейбалаевна, чи хуьре карантиндин къайдайрин гьакъиндай авай гьаларикай вуч лугьуз жеда? Чаз аквазвайвал, хуьруьнвияр явашяваш кимерал кIватI жезва, мугьманвилериз физва, яни хаталувал авай месэладив талукь тирвал эхгечIзавач. Гьакъикъатдани, инсанар адетдин къайдайрал хкведай вахт ахлукьнавани, тахьайтIа им инсанрин къайгъусузвал яни? Санлай къачурла, коронавирусдин тIугъвалди чи хуьруьнвийриз гьихьтин таъсир авунва, и жигьетдай чи хуьре гьалар гьихьтинбур я? Чи рикIел алама хьи, апрелдин эхирра ва майдин эвел кьилера аптекайрин къуллугъчияр начагъбур дарманралди таъминариз агакьзавачир...**

- Хуьруьнвийри жува жув чара авунин (самоизоляция) шартIарал амал тавун пара нагьакьан кар я, вучиз лагьайтIа коронавирус акатунин хаталувал ама, бушвал авуникай рахун гьеле фад я. Самоизоляциядин шартIарал амал авуниз хуьруьн вири яшдин агьалияр мажбур я. Коронавирусдин гьакъиндай 9-июндиз авай гьаларикай куьрелди ихтилат авуртIа, 16 касдик COVID-19 акатнава, вирусдин стIалжемди акIажарнавайбурун кьадар 72-дав агакьнава, абурукай 17 кас гьеле сагъар хъийизма, 49 сагъ-саламат хъхьанва, 6 кас лагьайтIа, гьайиф хьи, кечмиш хьана. ОРВИ акатнавайбурун кьадар 152-дав агакьнава.

Гьелбетда, и рекъемар гьар юкъуз дегиш жезва. Эхь, тIугъвал пайда хьайи сифте кьилера дарманралди таъмин тир гьалар акьван хъсан дережада авачир. Къейд ийиз кIанзава, алай вахтунда дарманрин кьитвилихъ галаз алакъалу месэла чи азарханадани, аптекайрани тамамвилелди гьялнава.

- **Хвеши жедай кар ам я хьи, чпин сагъламвални хаталувилик кутуна, саки "кьецIил гъилеривди" (истемишзавай жуьредин тадаракар, бес кьадарда дарманар авачиз) и тIугъвалдихъ галаз женг чIугуниз мажбур хьайи духтурар регьимлу, чарадан дердидикай хабар кьадай ксари куьмек авачиз тунач. Муракаб гьалар акурла, медицинадин къуллугъчийрал ацалтнавай еке зегьмет аннамишайла, карчийрини меценатри азарханайриз ва медицинадин маса идарайриз куьмекар гуз эгечIна. Чпин мумкинвилериз килигна, гьар са инсан иллаки вичин райондиз ва я хуьруьз куьмек гуз алахъзава. И жигьетдай къурушвийри чеб гьикI къалурзава? Четин макъамда чи ватанэгьлийри хайи ватандин азарханадиз, медкъуллугъчийриз куьмекар гузвани?**

- Чаз, медицинадин къуллугъчийриз, исятда виридалайни гзаф четинзава. Хаталуди тир цIийи коронавирусдин азарегьеншдиз чикIиз эгечIайла, республикадин гзаф маса медицинадин идараяр хьиз, чи участковый азарханани жув хуьн патал герек тир такьатралди таъмин тушир. Амма чи къуллугъчийри, и нукьсандизни фикир тагана, чпин хсуси сагъламвал тевекулдик кутуналди, ифин акьалтнавай азарлуяр кьабулна, кIвалерал физ, къуллугъар авуна. Стационарар начагъбурай ацIуниз килигна, гзафбур кIвалера сагъар хъувуна. КIвалериз физ, чи медсестраяр абурун сагъламвилихъ гелкъвена.

Масадан къайгъуда акьадай хуьруьнвийрини и гьакъикъат фикир тагана тунач. Абуру гьасятда чпин куьмек теклифна. Четин вахтунда кIвалах кьилиз акъудун патал герек тир вири затIаралди таъминарна. Азарханадин къуллугъчийриз недай суьрсетдалди куьмек гуналди, Мугьаммад Хидирован тIваруних галай мергьяматлувилин фондни иштирак тавуна акъвазнач. И фондунин векилри чпин патай гьар гьи вахтунда хьайитIани, гьам пулдин, гьам маса жуьредин куьмекарни теклифна. Кьилди къачуртIа, тIугъвал къизгъин хьанвай макъамра азархана чарасуз тир дарманралди, гьа жергедай яз СИЗ-дин (средства индивидуальной защиты) такьатралдини таъминарай карчи Расим Асвароваз, къурушви машгьур спортсмен Ислам Мамедоваз сагърай лугьуз кIанзава. Хуьре сифтедай коронавирус ва коронавирусдин стIалжем чкIай чIавуз абуру куьмек гайи такьатрин патахъай чун лап дарда авай. Рамазанова Гуьлият Гьуьсейновнадин тIварунихъ галай мергьяматлувилин фондунин патайни чав и йикъара 2 кварцевый лампа, 2 тепловизор, 2 тонометр (санлай къачурла, 50 агъзур манатдин къимет авай затIар) агакьна. ГьакIни чаз РФ-дин Госдумадин Бувайсар Сайтиевани куьмек ракъурна. Адан векилди чи больницадив СИЗ-дин са шумуд комплект, кислородный концентратор ва герек тир дарманар агакьарна.

Четин вахтунда регьимлувилер къалурай, къаюмвал авур хуьруьнвийрилай чун гзаф рази я, абуруз рикIин сидкьидай чухсагъул лугьузва.

- **Саки 8 агъзур кьван агьалияр авай хуьре, азарлуйрин кьадардин патахъайни гьалар четинбур хьуниз килигна, заз куьн ина квел ацалтзавай парциз дурум гуз алакьзавани лагьана, хабар кьаз кIанзава. И крар патал идарадихъ медицинадин къуллугъчияр, герек тир такьатар бес кьадарда авани?**

- Пар лап чIехиди я. Духтурар бес жезвач. Штатдин расписанидал асаслу яз, чаз 4 терапевт талукь я, амма чина авайди 3 я, абурукайни сад отпускда ава, садни начагъвал себеб яз сагъар хъувунин къайгъуйрик ква. Гзаф инсанриз къуллугъ авун са терапевтдиз лап четин я, гьавиляй начагъбуруз зани къуллугъ ийизва. Кьулухъ яна виже текъвер, маса азаррикди азарлу хьайи ксаризни тади гьалда куьмек гунин кIвалахарни датIана кьилиз акъудна. ГьакIни диспансердин азарлуйрин, кIвачерал залан дишегьлийрин, аялрик кваз хьайитIа, коронавирусдин азар вахтунда дуьздал акъудун патал телефонрин патронаж гьар юкъуз кьиле тухузва. Вири и вахтунда саки муьжуьд агъзур агьалидикай ибарат хуьре 4 къуллугъчиди-духтурди кIвалахзава: са терапевтди, са аялрин духтурди, са акушер-гинекологди ва са сарарин духтурди.

Авайвал лагьайтIа, юкьван дережадин медкъуллугъчияр бес кьадарда ава. Сифтедай вирибуру чпин сагъламвал хаталувилик кутун тийидай такьатар (СИЗ) ишлемиш тавуна кIвалахуниз килигна, гзафбур гуьгъуьнлай азарлу хьана. Лап четин хьанвай. Сада муькуьди дегишариз, са жуьреда кьил акъудна. Алай вахтунда чи руководстводи чун коронавирусдин азардихъ галаз кIвалахун патал герек жедай вири затIаралди таъминарнава.

- **Чаз аквазвайвал, четинзавай и макъамда, цIийиз тайинарнавай руководитель яз, куьне участковый азарханадин мулкар абадунин месэлани гъиле кьунва. Идарадин гьаятда куьгьне затIар чIурунин ва цIийибур эцигунин кIвалахар кьиле физва. Тавакъу хьурай, кьиле тухузвай кIвалахрикайни ихтилат я. Исятда а кIвалахар гьикьван важиблу я ва абур нин такьатрихъ тамамарзава?**

- Са патахъай килигайла, и кар са кьадар къариба акунни мумкин я: кьуд пад тIугъвалдихъ галаз женгина авайла, зун эцигунрин кIвалахрив эгечIнава... Амма им чарасуз серенжем тир. Чи азарханадин дарамат куьгьнеди я (ам алатай асирдин юкьвара эцигнава). Яваш-яваш чикIизва, гагь-гагь чна жуван къуватралди, "пинеяр хъиядай" жуьреда, са вуч ятIани туькIуьр хъийизва. Мулкар кьуд патай кьунвай цал керпичринди я, ацахьнавай чкаярни ава, бязи чкайрилай ам ацахьуникай дестекри хуьзва.

Са юкъуз экуьнахъ кIвалахал къведайла, заз чи майишатдин къуллугъчийри цлан мад са чкадикай цIийи дестек кутаз акуна. Цла яргъалди дурум гун тийидайди, ам гьар гьи вахтунда хьайитIани ацахьун ва са низ ятIа хасаратни хьун мумкин тирди лагьана. Гьа чIавуз за, коронавирусди арадал гьанвай муракаб гьаларизни килиг тавуна, цIийи жугъун туькIуьрун ва и кардиз куьмек гудай къаюмарни жагъурун кьетIна.

И месэлада чи хуьряй тир карчийрин, меценатрин патай куьмек хьана. Им чун патал лап чIехи куьмек я, завай абурун тIварар кьун тавунани жедач: Адигуьзелов Рустам, Азизов Мамед, Бабиров Наби, Мамедов Насир, Гьасанбегов Назим, Селимов Надир, Пиримов Селим, Меликов Тагьир, Бекуьров Энвер, Меликов Жават, Панагьов Ренат, Адигуьзелов Агаджан.

За абуруз чи коллективдин, хсуси жуван патайни рикIин сидкьидай сагърай лугьузва. За фикирзавайвал, чи халкьдини абурун регьимлу крарилай гзаф разивалда, къадир чир жеда.

ГьакIни къейд ийиз кIанзава хьи, винидихъни лагьайвал, чи азархана алатай асирдин юкьвара эцигнавайди я, хуьруьн агьалийрин кьадар 8 агъзурдав агакьуниз ва азарлубурни гзаф хьуниз килигна, хуьре вири истемишунриз жаваб гузвай, алай аямдин цIийи азархана эцигунин месэла гьукуматдин дережада гьялна кIанзава.

- **Суалриз жавабар гунай сагърай!**

Хийирлу меслятар

ГьикI желбда?

Гьазурайди - Ш.ШИХМУРАДОВ

Бязи психологри жув фикир желбдай, хуш къведай суьгьбетчи, ихтилатардай юлдаш хьун патал агъадихъ галай са жерге меслятар къалурзава.

Инсанриз, яни рахазвайдаз, ада лугьузвай гафарихъ жуван патай итиж авайди къалура, кваз кьан тийидай хьтин амалармир.

Мили хъвер ийиз вердиш хьухь. РикIин сидкьидай тир, хъсанвал кIандай хъвер - имни искусство я.

Са нихъ галаз хьайитIани рахадайла, суьгьбетдайла, чна, адет яз, адан тIвар кьаз рахадач. ИкI дуьз туш. ТIвар кьаз рахайла, инсандиз хуш къведа.

Вахъ галаз рахазвайдахъ хъсандиз яб акала, адан итижар чириз алахъа ва суьгьбетни гьабурухъ элкъуьра.

Суьгьбетчидив адан важиблувал, метлеблувал гьисс ийиз тур, и карни рикIин сидкьидай, фашалвал квачиз ая. Хъсан терефар гьар садахъ авайди я. Суьгьбетчиди лагьай итижлу фикир, кутугай, дуьз гаф къейд ая, кас вичин къуватрихъ инанмишара. Садлагьана алакь тавуртIани, чалишмиш хьайитIа, яваш-яваш жеда.

Гзаф ишлемиша

АФНИДИК бедендин дири, клеткади арадал гъидай, вичи беденда гьар жуьре химреакцийриз, дегишвилериз куьмекдай затI (фермент) квайди фадлай малум я. Ам инсулиндиз мукьва я. Афнидик квай йодди туьтуьнин хатунин цIумаруфдин

кIвалах къайдадик кутазва. И салан майвадик калийни гзаф ква, ада лагьайтIа, ивидин гьерекат (давление) къайдадик кутазва, маса ерийри рикIин дамаррин кIвалах хъсанарзава. Афнидин минеральный кьелерик квай щёлочдин затIари беденда кислотнощелочный барабарвал хьунин карда активнидаказ иштиракзава.

ГАЗАР ва адан миже лагьайтIа, витамин А тIимил хьанвайбуруз иллаки хъсан яз гьисабзава. Ада вилериз акунин кIвалахни хъсанарзава. И хийирлу майвадиз аламатар мадни гзаф ава. Миже аялриз мекьивилелай хьайи ва хамунин азаррин аксина теклифзава.

ЛИМОН квай цуру шейэр, хъвадай затIар, цIаяр атайла, къиздирма квайла, ифин явашардай, экъуьчуниз акси такьат хьиз ишлемишда. Лимон чиник тIехвер акатайлани ва маса азаррин аксинани хийирлу я.

Муаллимриз куьмек яз

К. КЪАЛАЖУХВИ

Алай девирдин мектебра адетдинбур тушир тарсар тухудай адетни дебда гьатнава. Ахьтинбурук ***тарс-къугъун, тарс-гьуьжет, тарс-конференция, тарс-сиягьат*** *ва масабур акатзава. Хайи чIалан тарсара менфят къачудай жуьреба-жуьре материалар алай вахтунда муаллимриз интернетдай са акьван жагъизвач. Технологиядин тадаракрикай, интерактивный доскадикай, жуьреба-жуьре къугъунрикай, килигдай пособийрикай, тестерин кIвалахдикай менфят къачузвай тарсари, шак алачиз, аялрин рикIел аламукьунин зигьин хци ийизва. Гьа са вахтунда алатай тарсара къачур чирвилер умумиламишдай, тикрар ва мягькемар хъийидай мумкинвални жеда. Агъадихъ чна 7-классда лезги чIалан тарсуна тухуз жедай адетдинди тушир тарсунин (тарс-гьуьжет) тамам план куь фикирдиз гъизва.*

Лезги чIалан тарс-гьуьжет

“ЧIал акьулдин булах я, акьул - чIалан дамах”

ТАРСУНИН МАКЬСАДАР:

- Лексика, орфография, синтаксис, пунктуация, морфология, морфемика, гафар арадиз атун, фонетика хилерай-илимрай авай чирвилер ахтармишун ва умумиламишун.
- Аялрин чIал гегьеншарун.
- Чирвилер къачудай гьевес артухарун.

ТАДАРАКАР:

- Доска.
- Интерактивный доска.
- Компьютер.
- Мел.
- Пек.
- Къелемар.
- Чарар.
- Дестейрин тIварар кхьенвай чарар.
- Таблицаяр.

ТАРСУНИН ФИНИФ

Тешкилунин макъам. *Муаллимдин гаф.*

- Салам-алейкум, аялар! Лезги халкьдихъ ихьтин са мисал ава: **“ЧIал акьулдин булах я, акьул - чIалан дамах”.** Им вичик дерин метлеб чуьнуьх хьанвай мисал я. Къе чна хайи чIалай квехъ авай чирвилер ахтармишда.

Къенин чи тарс адетдинди жедач. **“ЧIал акьулдин булах я, акьул - чIалан дамах”** лишандик кваз гьуьжетдин жуьреда тухудай тарсуни квез лексикадай, орфографиядай, синтаксисдай, морфологиядай ва маса хилерай авай чирвилер ахтармишдай ва мягькемар хъийидай мумкинвал гуда.

Исятда за куьн кьве дестедиз пайда. Къенин тарсуна куь вилик тамамарна кIани, жавабар гана кIани са шумуд тапшуругъ акъвазда. Тарсунин-гьуьжетдин эхирдай чна балрин кьадарриз килигна, нетижаяр кьада. Гзаф баллар къазанмишай десте гъалибчи яз малумарда. Гьазур яни куьн? АкI ятIа, башламишда чна.

Исятда зи суалдиз гьи дестеди дуьз жаваб гайитIа, гьа дестедиз 3 баллни жеда, эгечIни гьадалай ийида.

Суал**: *Бейгьал гафунин префикс вуч я?* (-бей).**

I-ТАПШУРУГЪ. Агъадихъ ганвай гафариз антонимар жагъура. (Фад тамамарай дестедиз - **5 балл**).

- Кьулухъ -
- Фад -
- Атун -
- Гуьне -
- Хъсан -
- ГъвечIи -

II-ТАПШУРУГЪ. Исятда гьар дестеди нубатралди кьуд суалдиз жавабар гана кIанда. (Гьар дуьз жавабдай - **2 балл**).

1-десте

1. Я маналу, я къуллугъчи чIалан паярик акат тийизвай чIалан пай гьим я? **(междометие).**

2. Акун, ахкун, лугьун, тефин - ибурукай инфикс квай гаф гьим я? **(ахкун).**

3. Къван, цIувад, аслан, лайихлу, ачухдаказ - и гафарикай числительное гьим я? **(цIувад).**

4. Секинвилин падежар шумуд ава? **(вад).**

2-десте

1. “Зайиф” гаф гьи чIалан паюник акатзава? **(прилагательное).**

2. КIелайтIа, кIела, кIелдани? - ибурукай буйругъдин наклоненида авай глагол гьим я? **(кIела).**

3. “Къурухчи” гафунин суффикс вуч я? **(-чи).**

4. КIусар гьихьтин чIалан пай я? **(къуллугъчи).**

III-ТАПШУРУГЪ. Агъадихъ ганвай тIварар алфавитдин къайдада кхьихь. (Фад тамамарай дестедиз - **5 балл**).

Талиб, Муса, Аслан, Камалдин, Гьажи, Алибег, Шалбуз, Алирза.

(Жаваб: **Алибег, Алирза, Аслан, Гьажи, Камалдин, Муса, Талиб, Шалбуз**).

IV-ТАПШУРУГЪ. Прилагательнийрикай жуьреба-жуьре суффиксрин куьмекдалди наречияр арадиз гъваш. (Гьар са гафунай - **3 балл**).

1-десте

Хъсан - ***... (хъсандиз).***
Иер - ***... (иердиз).***
Мекьи - ***... (мекьила).***

2-десте

КичIе - ***... (кичIела).***
Маса - ***... (масакIа).***
Ачух - ***... (ачухдиз).***

V-ТАПШУРУГЪ. Агъадихъ ганвай кьуд гафунай морфемаяр дуьздаказ чара авуна, абурукай арадал къвезвай гаф тайинара. (Жаваб тайинарай дестедиз - **5 балл**).

- ***Бейхабар*** гафунай - префикс.
- ***Карчи*** гафунай - дувул.
- ***Хушвал*** гафунай - суффикс.
- ***КIвал*** гафунай - эхир.

(Жаваб: **бейкарвал**).

VI-ТАПШУРУГЪ. Дуьз речь квай предложенийра талукь тир пунктуациядин лишанар эциг. (Гьар са предложенидай - **4 балл**).

1-десте

- Тарсар хъсандиз кIела лагьана муаллимди.
- Дустуни завай жузуна Вуна къе вуч къимет къачуна?

2-десте

- Алиди завай хабар кьуна Чун пака чуьлдиз фидани?
- Мектебдиз вахтунда вач лагьана бубади.

VII-ТАПШУРУГЪ. Тестерин жавабар гун. Ругуд суалдиз жавабар жагъурна, чарчел кхьихь. (Гьар дуьз жавабдай - **2 балл**).

1. Междометие квай предложение къалура.
а) Багъ мукьув гвай.
б) **Пагь, гьава хъсан я хьи!**
в) Заз ам таниш кас я.
г) Ам мад заз ахкунач хьи, ахкунач.

2. Къуллугъчи чIалан паяр шумуд ава?
а) **3.**
б) 4.
в) 10.
г) 6.

3. Существительнияр падежриз дегиш хьунин шумуд жуьре ава?
а) 2.
б) 3.
в) 4.
г) **5.**

4. Лезги чIалан алфавитда шумуд гьарф ава?
а) 33
б) 48
в) **45**
г) 38

5. Существительнияр падежриз дегиш хьунин са шумуд жуьре ава. Теквилин кьадардин актив падежда ***-ади, -еди*** эхирар акал жезвай существительнияр гьи жуьредик акатзава?
А) 1.
Б) 2.
В) 3.
Г) **4.**

6. Агъадихъ галай гафарин жуьтерикай антонимрин жуьт гьим я?
А) ВикIегь - зирек.
Б) Къвал - къвал.
В) **Фин - тефин.**
Г) Гъам - хажалат.

VIII-ТАПШУРУГЪ. Агъадихъ ганвай таблица гьи дестедивай фад гафарив ацIуриз жеда? (Фад тамамарай командадиз - **5 балл**).

	Уь			
	У		А	
		А		
	Е		Е	
	И		Е	

IX-ТАПШУРУГЪ. Какадарнавай гьижаяр лазим чкайрал эхцигайтIа, гафар-существительнияр арадал къведа. (Фад тамамарай дестедиз - **6 балл**).

- Валметлугьуьр.
- Ватфата.
- БиаттIе.
- Матмалу.

X-ТАПШУРУГЪ. Кроссворд ацIура. (Гьар са дуьз гафунай - **3 балл**).

	1	2		3		4
5						
		6				
					7	
8						

ДУЬЗ ЦIАРАРА: 1. Гафунин са пай. **5.** Вичихъ мана авай сесерин кIватIал. **6.** Сад-садахъ галаз сих алакъада авай кьвед ва я са шумуд гаф. **8.** ЧIала авай вири гафар.

ТИК ЦIАРАРА: 2. Дувулдин юкьва гьатдай гафунин маналу пай (морфема). **3.** “Кьакьан” гафунин антоним. **4.** Къуллугъчи чIалан паярикай сад. **5.** Маналу чIалан паярикай сад. **7.** “Там” гафунин синоним.

ЖАВАБАР:
ДУЬЗ ЦIАРАРА: 1. Гьижа. **5.** Гаф. **6.** Ибара. **8.** Лексика.
ТИК ЦIАРАРА: 2. Инфикс. **3.** АскIан. **4.** КIусар. **5.** Глагол. **7.** Рук.

ТАРСУНИН НЕТИЖАЯР

Муаллимди тарсунин нетижаяр кьада, гъалиб хьайи десте малумарда. Гьевес зайиф тахьурай лугьуз, гуьгъуьна амукьай дестедин алакьунрикайни куьрелди ихтилатда.

ГАЗЕТ КІЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Стіал МИСЛИМАТ

Ватандин гъед

(Ватандин ЧІехи дяведин ветеран, рагьметлу Рамазан АБДУЛАЕВАН экуь къаматдиз бахшзава)

РикІел къвезва четин йисар,
Тарихдикай рахайла...
Ухьт алахьиз шехьзава чун,
Дяве рикІел хтайла.

Алатзамач гьич рикІелай
Авур гужар душманди...
Даим рикІяй акъатиз гум,
Уьмуьр хьана пашманди.

Хуьз фенай вун диде-Ватан,
Шарвили хьиз экъечІна.
Ватан патал эцигна чан,
Тергиз душман эгечІна.

Вилик жерге кьушунрин чи -
Офицер яз хьанай вун.
Душманд вилик рекьер атІуз,
Берлиндиз кьван фенай вун -

РикІ хци тир къагьриман хва,
Яру пайдах гъилевай,
Душман тергна, жуван Ватан
Азад ийиз рикІевай.

Игит кьегьал, са чІавузни
Ви чандик кичІ кваз хьанач.
Гьавиляй ви рикІин сергьят
Душманривай кьаз хьанач.

Чуьхвенай на дяведин тур
Чи душманрин ивидал.
Медалривди аціурна хур,
Хтанай вун еридал.

Кьасумхуьруьн школада
Ви сес ама, хатІ ама.
“КІела, чан хва! КІела, чан руш!” -
Лагьай гафар мад ама.

Фена вахтар... Фена йисар...
На гъиле кьур кар ама.
ЧІехи регьбер, чи рикІера
Ви гьунарлу тІвар ама…

Хьайи крар, эзбериз дерт,
Фена вилер ахварал…
Рагьметлу кас - Ватандин Гъед,
Хъфена вун цаварал!..

Нариман КЪАРИБОВ

Хъуртар

Хъуртар хьанва къе гьар сана,
Гадариз бул зибилар,
Къадирсузрин им я “гьунар”,
Тийиз кьадар тІимилар.
Садбур анрал тухуз ава
Ризкьини - пак берекат.
Чизвач кьилел къведайд завал,
Акваз ихьтин гьерекат.
Авайбуру “кьакьан къавар”,
Пи акъатна вилериз,
Чиркин ятар ахъайзава
ВацІаризни виериз.
Гьуьлуьзни кваз гуз ава “пай” -
- Нафтни цурун пехирар,
Тамаризни язава цІай,
Тергиз тарар, ничхирар.
Гьа икІ ава, рикІелай физ,
Ерияр - чи дамах тир.
ТІебиатдиз гьуьрмет тийиз,
Ганвай чаз Сад Аллагьди.
Гьавиляй и пис гьал акваз,
Шад гуьгьуьлар сериндай,
Эркин рикІик къалабулух кваз,
Лугьузва за виридаз:
- Ша, инсанар, михьивал хуьн
Чна хайи юрдарин!
Минет я квез, элкъуьр тийин
Чи пак чилер хъуртариз!...

Къариб КЪАРИБОВ

Керекул паб

Гуьрчег тир вун, тІавус къуш хьиз,
ХупІ кІан хьанай вун зи рикІиз,
Къекъведайла атир чикІиз,
Женнетдин цуьк яни яраб,
Вун зи кьисмет, керекул паб?

Са йис жердал чирнач къилих,
Аял хьайла хьана къаних,
Зи камалдик кутаз синих,
Гьар келима хьана ви таб,
Вун зи кьисмет, керекул паб.

КІелна иблисвилин курсар,
ШейтІандикай кьуна дустар,
Чин хьайила, жагъид астІар,
Угъри лугьуз, гана лакІаб,
Вун зи кьисмет, керекул паб.

Квахьна абур, гьая вичин,
Хесет кьуна ялтах кацин,
Ашна хьана кицІин хцин,
ЧІуру рекье хьана кабаб,
Вун зи кьисмет, керекул паб.

Кьуна вуна фекьид туьтуьх,
Итим жуваз ийиз муьтІуьгъ,
Хкадарна кІвалин ишигь,
Кхьиз гана чІуру запаб,
Вун зи кьисмет, керекул паб.

Чан аламаз диде-буба,
Етимарна куьрпе бала,
Вакай адаз хьанач ала,
Дарман хьана ички - шараб,
Вун зи кьисмет, керекул паб.

Квез Къариба лагьай гафар,
Бахт куь гъиле ава, вахар.
КІвал чукІурмир, залум папар,
Аллагь патал къачу суваб,
Вун зи кьисмет, керекул паб...

Омар ГЬУЬСЕЙНОВ

Накьни къе

Гуьрмет-хатур аваз хьанай виликдай
Чи инсанрин, миллетринни арада.
Гила амач кас къайдадиз килигдай,
Гуж басмишун адет хьанва уьлкведа.

Инлай вилик гъвечІи-чІехи, пис-хъсан
Чидай ксарин сан-кьадар пара тир.
Итимвилихъ ялиз алахъдай инсан,
Гила ахьтин ксар гьалтда ара-бир.

Къанихвилихъ, писвилихъ, азгъунвилихъ
Къе тум-кьил амач са бязи алчахрин.
Къимет амач уьлкведа дуьзгуьнвилихъ,
Гьалкъадава къе халкь векъи къармахрин.

Итим кьиникь тІветІ кьей кьван туш бязидаз,
Къекъвез жеда гьич са затІни тавур хьиз.
Къуръан кІелиз, писвал ийиз чарадаз,
Къизмиш жеда цІай къати хьай тІанур хьиз.

Сада-сад ягъиз-рекьиз, хъиткьинариз,
ХьайитІа икІ, чи эхир бес квел къведа?
Пехъи хьана акъатна кьиляй михьиз,
Мус инсанвал бес чи рикІел хкведа,

Мус хьурай чун маса халкьар хьиз уях?
Мус къайда, низам уьлкведа жеда чахъ?
Мус къачагъризни чапхунчийриз чна
Къалурда гьа чпиз кутугай чка?

Мус муьфтехурди жаваб гурай халкьдиз,
Гьинай атайд ятІа девлетар вичиз?
Мус дуьзвал, гьахъвал хьурай чи уьлкведа?
Мус уьлкве чаз абад хьана аквада?

Лга ЭНВЕР

ЭкъечІмир къецихъ!

Сиясатдиз чуьруькдин тІвал,
Вакай хьанва залум тІугъвал.
Инсаният тазвач секин,
Туна гьардан рикІе са кин.

Саралай из ивид паргъа
Ийизва чун чавай яргъа.
Гъизва уьлкве регъуьз ухшар,
Амачир гъуьр тини тІушар.

ХупІ мягькем я къе ви белге,
Гъулгъуладиз гъизвай уьлкве,
Язух халкьдал ясдин куьлге,
Рагъ кьванни чаз къалур куьне?

Ава ам гуз буйругъ вичин,
Квекай я гьаясуз ви чин?!
Дуьнья тирвал на гуз чаз рум,
Чанарикай ийизва магьрум.

Цаварал - Аллагь, чилерал - Гьаким,
Гьарда са жуьре ийизва тагьким:
Къалурмир на кьил, экъечІмир къецихъ,
Гьикьван жен кІвале къарих яз къецихъ.

Къе сивевай виридан луькІуьн:
“Коронавирус, вун я тІегъуьн,
Гьар камуниз агъзур къекъуьн.
Сергьят атІуз часпар мегъуьн”.

Яр-дустунихъ хьанва цІигел,
Патав къведай амач цІи гел,
ГъвечІи вирус - завал чІехи,
Илисда цІукІ за вал эхир!

Хъартасви ШАГЬВЕЛЕД

Амукьнай зун, акъатна хьиз пІузарар...

Тик дабанар алукІна на кІвачерал,
Вун аквазвай пеш акъудай чинар хьиз.
Муьгьуьббатдин гьал акьалтна вилерал,
Зун амукьнай, сивяй цІаран ятар физ.

Я жув жуван агъан тийиз вилерихъ,
Ви кьуьлуьни ракъурнавай суьгьуьрдиз,
Гар галукьиз къугъвазавай кифери,
Руьгьни кваз зи авуднавай фикирдиз.

Акунай заз икьван чІавалд рушарни,
Гьич садахъни ви гуьрчегвал авачир.
Акур къалай квахьна, руш, зи ахварни,
Я юкъузни рикІиз кьарай хьаначир.

ЦІайлапанар ягъайла ви вилери,
Беденни кваз зайиф хьанай хабарсуз.
Гьа йикъалай эх тийиз зун чилери,
Хуравай рикІ аватнай хьи къати цІуз.

Вун масадан яр тирди чир хьайила,
Зи фикирар хьанай гьакІан ахварар.
Гьайиф чІугваз, вун масадаз гайила,
Амукьнай зун, акъатна хьиз пІузарар...

Алатна фей гарун жуьре

Зи гьалдикай такьаз хабар,
Кьил баштаниз катзава вун,
Гел галачиз квахьна ахвар,
Мад зи рикІе гьалтзава вун.

За ваз кхьиз манид бендер,
Къвалавай физ, фикир тагуз,
Хкаж тийиз зал на вилер,
РикІ секиндай са гаф талгьуз.

Им гьикІ хьурай, авач эхир,
Зун кьуразва цуьквед жуьре,
Ви рикІевайд тежез заз чир,
Дерин жезва хер зи рикІе.

Йифен ахвар, йикъан кьарай,
Вун рикІеваз, атІанва зи.
Аватзавач я бахт цавай,
Шел туьтуьна акІанва зи.

ИкІ фидани бес чи вахтар,
Бегьер тагъай зулун жуьре?
Акъатдани жегьил йисар,
Алатна фей гарун жуьре?!.

Къафлан ОСМАНОВ

Хъел къвемир, шел къвемир

Зун атанач лагьана къе ви патав,
Зи азизди, закай кІусни хъел къвемир.
ЛагьаначтІа гьар юкъуз, заз вун кІанда,
Багъишламиш ая вуна, шел къвемир.

ЛагьаначтІа гьи гьал я ви кефияр,
Зи малаик, закай кІусни хъел къвемир.
За мубарак авуначтІа хайи югъ,
Хълагьда за, закай кІусни шел къвемир.

Кьарай текъвез, килигдайла яргъалай,
Алагуьзли, закай кІусни хъел къвемир.
Вун чими я заз кІвалелай, гаталай,
Лагьайла за, ваз са кІусни шел къвемир.

ГилигначтІа назик гъилихъ за тупІал,
Зун агакьнач лагьана, ваз хъел къвемир.
Къе ви патав агакьначтІа булахдал,
На гъил къачу, сабур ая, шел къвемир.

Диде

Аман диде, ви хатур за хайид туш,
Зи къайгъуда маса багъри хьайид туш,
ЧІуру тарс на са чІавузни гайид туш,
Вун я, диде, уьмуьрдин рехъ чирайд чаз.

Веледривай акъакь хъийич зегьметар,
На чІугур кьван чун паталди зиллетар,
КІан хьанача ваз и чилел девлетар,
Вун чаз масан, багьа инсан я, диде.

Дуьньяд винел пак инсан я, диде, вун.
Хана, хвена, акьалдарна кІвачел чун.
И дуьньядал мус гьатайтІа кІеве зун,
Зи патахъай къайгъуда вун жед, диде.

Диде, вун я, чирайди чаз хайи чІал,
Четин йисар кечирмишна чун патал,
Гьич рикІелай алатдач чи хайи кІвал.
Уьмуьрда вун даях хьана чаз, диде.

Ви кІанивал алатдач чи рикІелай,
Велед тахьуй ваз акси яз экъечІдай,
Лайлай ягъиз, чун секинриз эгечІдай,
Чи уьмуьрдин ишигъ я вун, чан диде.

Тамила САЛМАНОВА

Куьн авайвиляй...

Зак гьевес кутур, руьгь кутур зурба,
Захъ кьве лув ава - дидени буба.
Далудихъ галай сад Шагь, сад Шалбуз,
Зи кьве стхани кьве дагъ я, шаксуз.
Зи жигер-нефес - архаяр я зи,
Зи кьве вилин экв - рухваяр я зи.
Уьмуьрдин чешне, зи гьамга булах,
Зи фурсни дамах - зи гъил кьадай вах.
Зи авай са руш - ам дидедин рикІ,
Зи ширин бала - зи марвардин цуьк.
Зи далда - даях, зи кьилеллай таж,
Хизандин регьбер - уьмуьрдин юлдаш.
Зи играми тир къелемдин дустар,
Хайи чІал хуьдай авай пак къастар.
Шуьрбетдив аціай цурун жем хьтин,
Ирид рангунин хважамжам хьтин.
Куьн авайвиляй кІан я заз уьмуьр.
Чирна за квез зи хуррамвилин сир!

Алатрай

Татугай гьалар я, им чІуру тегьер,
Терсиник акатна чи мелни мехъер.
Дустарин къаматрихъ цІигел тир вилер,
Захавал къалуриз гьазур тир гъилер -
Гомеран гуьмбетдал эцигиз цуьквер.
Вахтунда алатрай тІегъуьндин бигер,
Ахъа хъижедайвал агалай рекьер.
Шарвилид суварик манияр, кьуьлер
Илигдай, алудиз дердисервилер!

ФатІимат ОСМАНОВА

Хуш туш рикІиз

Цаварай рахадай вич алаз чилел,
Тарифар ийидай гъил тухуз рикІел,
Лавгъавал, таб алай гьамиша мецел,
Инсанар хуш туш хьи, дустар, зи рикІиз.

Чир тежер авунвай гьуьрметни хатур,
ЧІагуриз алахъдай вакъиа такур,
Дуьньядал зун шагь я - гатазвайбур хур ,
Инсанар хуш туш хьи, дустар, зи рикІиз.

Мецелди рахадай винелай верціи,
Кьулухъай дабандиз кІас ядай къучи,
Инсафсуз хесетрин, рикІ чІулав вагьши,
Инсанар хуш туш хьи, дустар, зи рикІиз.

ПІузаррал хъвер алаз сарари атІуз,
Халкьарив гьуьжетдай вич хан я лугьуз,
Гафуналд гъил ийир мурз алай якІуз,
Инсанар хуш туш хьи, дустар, зи рикІиз.

Гьажилеглегди хьиз хкажна кьилер,
Зайифда кьулухъай эцядай кьуьлер,
Намусдал, гьаядал ийизвай алвер,
Инсанар хуш туш хьи, дустар, зи рикІиз.

Девлетда тунавай гьамиша вилер,
Пулунихъ дидени гудай, кьаз кьинер,
Гьа гъвечІи рикІера цанавай зегьер,
Инсанар хуш туш хьи, дустар, зи рикІиз.

Алчах тир мецери турунал гъида,
Экв квахьай вилери ялавдал гъида,
Кьадарсуз нефсери кьурунал гъида,
Инсанвал хуьз алахъ, хуш жервал рикІиз!

Гафарин алемдай

Манадин жигьетдай мукьва гафар

Лезги чIалан бязи кьилдин лексемайрихъ, диалектизмаярни фикирда кьуртIа, гзаф кьадарда синонимар ава. Абур чIалан сагьибрин гегьенш къатариз малум туш. И жигьетдай халкьдин арада ахьтин гафарин активвални пассиввал тайин турпагъралди сергьятламиш жезва. Месела, гзаф недай касдиз ***кашатI, хукац, анж, ажлаф, руфун кал, тIафал, хъараф*** лугьуда (М.Бабаханован гафаргандай). Килиг садра гьикьван гафар-синонимар аватIа!

Манадин жигьетдай ***сефигь*** гафунихъ авай кьван мукьва гафариз фикир гун: ***ахмакь, дилиди, кимиди, акьулсуз, къанажагъсуз, кIамай, кIамаш, хибриди, тах кимиди, жунуди, гижиди, фагьумсуз, тахсара, кьил бушди…***

ГапIал гафунихъни "багърияр" гзаф ава: ***десте, кIереті, кIватIал, жерге, гуругь, тилит, свараг, рут, къефле, геллегь, цIиргъ, луж.***

Хажалат гафунин синонимар: ***гъам, дерт, гъурса, гьижран, мидад, хифет…***

Кьуьруьк гафунин синонимар: ***уюн, амал, фенд, гьилле, кIурус, кьаса…***

Телефун гафунин синонимар: ***тергун, пучун, гьичун, къирмишун, гъазаватун, редун, тахьай мисал авун, тахьай гьалдиз гъун…***

Кхьинра гзаф гьалтзавай, яни эдебиятдин чIала мягькем чка кьунвай ***хъикьиф*** гафуниз бязи нугъатра ***пIепIегъан, белтIуьш*** лугьуда. ***Ажузвал*** гафунин синонимар кхьейтIа, а цIиргъ метрдиз барабар хьун мумкин я: ***зайифвал, къуватсузвал, такьатсузвал, калвал, гардан кIирвал, гъуьргъуьвал, зелилвал, къудратсузвал, амансузвал, чансузвал, гужсузвал, захтсузвал, базисузвал, зурсузвал, шурдулвал, гъуьргъвешвал…*** КъекъвейтIа, рикIел хкайтIа, и цIиргъ гафаралди-синонимралди мадни яргъи ийиз жеда.

Дяве гафни синонимралди девлетлубурукай я: ***женг, ягъунар, саваш, къалмакъал, къал-къиж, бягьс, гъавгъа, йикь-шуван, ягъ-йикь, акьунар, тарап-туруп, кукIунар, акьунар, чуьруьк, кукIунчухун, арам-шарам, къал, басабас…***

Куьчебасан (куьчебан) гафунин синонимар: ***пезевенг, авара, сиягь, дудуркъули, явакьан, фукъиран, темпел…***

Манадин жигьетдай мукьва гафар ятIани, синонимрикай гьар дуьшуьшда акатайвал менфят къачуз жедач. Вучиз лагьайтIа абурун метлебар сад-садаз тамамвилелди барабар тахьун мумкин я.

Чи ватанэгьлияр - гьар сана

Зегьметдин къадир чиз…

Гьажи КЪАЗИЕВ

Гзаф вахтара бязи инсанрин сиверай ихьтин гафарин ванерни галукьда: "Гилан жегьилриз я кIелиз кIанзавач, я зегьмет чIугваз". Эгер чун дувулриз килигайтIа, гьакъикъат ахьтинди туш: жегьилри кIелни ийизва, зегьметни чIугвазва. Ахьтин келимаяр зегьметдикай кьил къакъудзавай са бязи куьчебасанар акурла, фикирдиз къвезвайбур я.

Алай вахтунда хуьрерин мектебар лап хъсандиз куьтягьай, кIвалерани дуьз тербия ганвай вишералди жегьилри Россиядин вузра чирвилер къачузва, агалкьунралди акьалтIарайдалай кьулухъ гьукуматдин карханайра жавабдар къуллугъчияр яз зегьметни чIугвазва. Гьахьтинбурукай садни халисан зегьметчи хизандай акъатнавай къурушви **МАМЕДОВ Самир Ризванович** я.

Ам 1996-йисан 5-апрелдиз зегьметчи хизанда дидедиз хьана. 2013-йисуз Къурушрин хуьруьн 1-нумрадин юкьван мектеб тафаватлудаказ куьтягьай Самир Мамедов Новочеркасскда авай гьукуматдин Южно-Российский политехнический университетдин "Котлы и реакторы строения" факультетдик экечIна. КIелунрал рикI алай жегьилди вири патарихъай вичин алакьунар къалурна, чешнелу студентни хьана. Гьа са вахтунда Самира заочнидаказ "Горные машины и оборудования" факультетдани кIелна.

2017-йисуз ам "Тепловые электростанции и тепломеханика" пешедай магистратурадиз гьахьна ва 2019-йисуз гьа пешедай магистрдин тIварни къачуна. Самира кIелдай йисара университетдин военный кафедрани куьтягьна ва запасда авай лейтенантвилин тIвар къачуна. Ам гьа къачунвай чирвилерал сергьят эцигна акъвазнач, 2019-йисуз Саранск шегьерда авай Н.П.Огареван тIварунихъ галай Мордовиядин гьукуматдин университетдин аспирантурадиз гьахьна ва алай вахтунда "Строительные материалы и изделия" темадай диссертациядин винел кIвалахзава.

Алай вахтунда Самир Ризвановича Новочеркасскдин ГРЭС-да ругуд лагьай дережадин разряд авай инженер яз "Машинист-обходчик котельного оборудования" къуллугъдал зегьмет чIугвазва. Им лап жавабдар кIвалах я, Самир кьве блокдин ва "ТПП-100" жуьредин котелдин кIвалахрин патахъай жаваб гузвай пешекар я. Адан кIвалахдин тарифдин ва жавабдарвилин патахъай ГРЭС-дин директорди ганвай характеристикадини шагьидвалзава.

Ватандиз, жемиятдиз, хайи диде-бубайриз вафалу, руьгьдал кIеви рухваярни рушар гьикьван аватIани, къуй абурун дережаяр мадни цавун аршдиз хкаж хьурай.

Квез чидани?

Шоколадрин кIунтIар

Филиппинрин мулкара "Шоколадрин кIунтIар" тIвар алай ажайиб чка ава. Уьлкведин Бохоль вилаятда 50 квадратдин километрдин майдандал 1776-дав агакьна кIунтIар экIя хьанва. Абурун винел пад къацу векьери кIевнава, амма кьурагьвилер хьайи муддатда кIунтIарин винел патан акунар шуьтруь рангуниз элкъвезва, Шоколадрин кIунтIар лагьай тIварни и делилдихъ галаз алакъалу я.

ТIебиатдин и аламатдин чка туристар патал фикир желбдай, килигуниз лайих тир чка я. Туризмдин хиле и кIунтIар Филиппинрин лап важиблу объектрин сиягьда ава. Уьлкведи ам вири дуьньядин ЮНЕСКОдин ирсиник кутун теклифнава.

Са бязи чешмейри къейдзавайвал, Шоколадрин кIунтIар арадал атунихъ галаз алакъалу сирдай кьил акъудун патал алимри чпин кьилер чи йикъарани кукIварзава. Чкадин эллерин арада абурухъ галаз алакъалу бязи риваятарни чкIанва.

Геологрин фикирдалди, кIунтIар гьуьлуьн кирежди къванери арадал гъанва. Абурун кIалубарни сад хьтинбур я - кьакьанвал 30-50 метрдикай ибарат я.

Дуьньяда

Зур миллиондив агакьзава

Чи уьлкведа коронавирус акатнавайбурун кьадар зур миллиондив агакьзава. Идан гьакъиндай 10-июндиз оперативный штабди малумарна, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

ТIугъвал пайда хьайи вири муддатда Россияда 493 657 касдик коронавирус акатна. Начагъ хьайи 252 783 кас сагъар хъувунва, 6358 - кьенва.

10-июндиз Россиядин 85 регионда 8404 касдик коронавирус акатна. И йикъан делилралди, дуьньяда коронавирус акатнавайбурун кьадар 7 241 001-дав агакьнава, 3 373 832 - сагъ хъхьанва, 411 320 - кьенва.

Греция гьазур хьанва

Грециядиз Туьркиядихъ галаз дяве ийиз кIанзавач, амма къалкъиждин вакъиаяр арадал атуниз гьазурвал акунва. Идакай грекрин милли оборонадин министр Н. Панайотопулоса малумарна, хабар гузва "Новости" РИА-ди.

Адан фикирдалди, Туьркияди эхиримжи вахтара гьужум ийиз кIанзавай тегьерда тухузва. Министрди къейд авурвал, вижевай къайдада жаваб гун патал Грециядиз са рехъ арадал гъун, яракьлу къуватрин мумкинвилер гегьеншарун лазим я.

Идалай вилик Туьркияди Грециядин островрин мукьув гвай мулкарай углеводород хкудунин патахъай лицензия къачунин арза чапнай. Адалай кьулухъ Грециядин МИД-дин кьил Н.Дендиаса Туьркиядин терефдиз и жуьреда чара уьлкведин аслу туширвилин ихтиярар чпиз къачуз кIанзавайдакай наразивилелди малумарнай.

Вири сергьятар алудна

Новая Зеландияди коронавирус себеб яз кардик кутур сергьят эцигай вири серенжемар къуватдай вегьенва. Идакай уьлкведин премьер-министр Д.Ардерна ихтилатна, хабар гузвай "The Sydney Morning Herald" чешмеди.

ИкI, Новая Зеландия дуьньяда коронавирусдин азар чукIунихъ галаз алакъалу яз кьабулнавай серенжемар михьиз амал аламачирбур яз малумарай сад лагьай уьлкве я. Алава хъийизвайвал, анжах къецепатан уьлквейрин ватандашриз уьлкведиз гьахьдай ихтиярар авач. Гьукуматдин кьиле авайбурун фикирдалди, абурулай коронавирусдин вилик пад кьаз алакьна. Вирусди начагъ авур эхиримжи ватандаш 8-июндиз сагъар хъувуна. Эхиримжи 18 юкъуз и уьлкведа садакни коронавирус акатнавач.

Къадагъаяр кIанзавач

Украинадин медениятдинни информациядин сиясатдин цIийи министр А.Ткаченкодин фикирдалди, уьлкведиз къведай ихтиярар авачир Россиядин актерар квай фильмаяр Украинада къалурунал къадагъа эцигун дуьз туш. Идакай "Лента.ру" чешмеди хабар гузва.

"Са низ ятIа чи уьлкведиз гьахьдай ихтияр тагунин делил ахьтин ксарин иштираквал авай фильмаяр къадагъа авунин себебриз элкъуьрна виже къведач", - лагьана цIийи министрди.

Белоруссиядин истемишун

Белоруссияди Россиядивай газдин къимет ужузарун истемишзава. А уьлкведин энергетикадин министерстводин гафар "ТАСС" чешмеди раижна.

Къейдзавайвал, Белоруссиядин терефди нубатдин сеферда чпин уьлкве патал газдин къиметдиз мад сеферда килиг хъувун ва адалатлу дережадиз акъудун чарасуз яз гьисабзава.

Россиядин газдин къиметдин патахъай Москвадинни Минскдин арада йисан эвел кьилерилай са шумудра веревирдер кьиле фена. Июндин сифте кьиле "Газпромдин" кьил А.Миллера газдин къимет дегишаруниз талукь рахунар анжах къведай йисуз гатIунда лагьана. А чIавалди лагьайтIа, авай шартIар кардик кумукьда.

Нурмегьамедов - Гэтжи

Кьезил заланвиляй UAC-дин тешкилатдин чемпион Гьабиб Нурмегьамедованни америкави Жастин Гэтжидин арада 19-сентябрдиз бягьс кьиле тухуз кIанзава. Идакай "ТАСС" чешмеди хабар гана.

Чемпиондин чIул патал кьиле фидай бягьс UAC-дин руководстводиз тешкилатдин 253-нумрадин турнирдин сергьятра аваз кьиле тухуз кIанзава. Бягьс сентябрдиз кьиле фидайдакай тешкилатдин кьил Д.Уайта идалай вилик малумарнай. Бягьс кьиле фидай чка гьелелиг тайинарнавач.

Америкави Гэтжи 22 сеферда гьалиб хьанва, 2 сеферда кумукьнава. Нурмегьамедов садрани кумукьнавач, кьиле тухвай 28 бягьсина ам гьалиб хьанва.

ЦицIерин гьужум

Къиргъизиядин хуьруьн майишатдин министерстводи жемят цицIерин гьужум арадал атуникай тагькимарна. Идакай "Лента.ру" чешмеди кхьизва.

Министерстводи цицIер гегьеншдиз чукIун коронавирусдин тIугъвалдихъ галаз алакъалу ийизва. "Им аламатдин кар я. Чна ахтармишунар кьиле тухвана. Малум хьайивал, инсаният четинвилера гьатайла (дяве, тIугъвал, кризис себеб яз), цицIерин активвал артух жезва", - малумарна министерстводин векил А.Алакунова.

Виликамаз малумарнавай делилралди, Къиргъизиядин 120 гектар майданра цицIери агъавалда. Абурун гьужумди уьлкведин экономикадиз бегьем зарар гуда

Чин гьазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понедельник, 15 июня

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.05 «Заряжайся!» 0+
08.15 «Здравствуй, мир!» 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Мы и наши горы»
11.10 «Служа Родине» 12+
11.30 Т/с «Адмиралъ» 8 с.
12.30,14.30,16.30 Время новостей Дагестана
12.55 «Годекан» 6+
13.25 «Парламентский вестник» 12+
13.50 «История Дагестана в лицах. Бестужев-Марлинский» 12+
14.55 «Человек и право»
16.05 «Art-клуб» 0+
16.55 Д/с «Исчезновения»
17.25 Т/с «Адмиралъ» 9 с.
18.30 Мультфильм 0+
18.45,01.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Здоровье» 12+
21.05 «Экологический вестник» 12+
21.20 «Учимся побеждать»
21.40 «Дагестан туристический» 6+
21.55 «На виду» 12+
22.55 «Черным по белому»
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Угол зрения» 16+
23.50 Д/ф «Жизнь в наследство. Куклачев» 0+
00.55 «Черным по белому»
01.00 Время новостей. Махачкала
01.50 «На виду» 12+
02.15 «Здоровье» 12+
03.00 «Черным по белому»
03.05 «Учимся побеждать»
03.20 «Дагестан туристический» 6+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро. (12+).
9.00 Новости. (16+).
9.25 Доброе утро. (12+).
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 На самом деле. (16+).
19.40 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.30 Т/с "По законам военного времени 3". (16+).
22.25 Док-ток. (16+).
23.25 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Познер. (16+).
1.05 Время покажет. (16+).
3.00 Новости. (16+).
3.05 Время покажет. (16+).
3.30 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
5.00 Утро России.
9.30 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.30 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.40 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.50 Т/с "Тайны следствия". (12+).
17.00 Вести.
17.15 60 минут. (12+).
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.20 Т/с "Ненастье". (16+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с "Тайны следствия". (12+).

НТВ

5.10 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00 Сегодня.
8.25 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
9.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
13.50 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 ДНК. (16+).
18.30 Т/с "Пес". (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Пес". (16+).
21.35 Детектив "Герой по вызову". (16+).
23.40 Сегодня.
23.50 Т/с "Остров обреченных". (16+).
1.45 Мы и наука. Наука и мы. (12+).
2.35 Т/с "Агентство скрытых камер". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.45 Давай разведемся.
9.50 Тест на отцовство. (16+).
11.55 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
13.10 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.15 Д/ф "Порча". (16+).
14.45 Мелодрама "Танкисты своих не бросают".
19.00 Мелодрама "Последний ход королевы".
22.30 Секреты счастливой жизни. (16+).
22.35 Мелодрама "Последний ход королевы".
23.05 Т/с "Двойная сплошная 2", 17 и 18 с. (16+).
1.05 Д/ф "Порча". (16+).
1.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.25 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
3.20 Тест на отцовство. (16+).
5.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
5.50 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Ералаш.
8.25 Х/ф "Одиссея капитана Блада". (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с "Она написала убийство". (США). (12+).
13.40 Мой герой. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Пуаро Агаты Кристи". (Великобритания).
16.55 90-е. Кремлевские жены. (16+).
17.50 События.
18.15 Детектив "Чисто московские убийства".
22.00 События.
22.35 Голодные игры - 2020.
23.05 Знак качества. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.30 Петровка, 38. (16+).
0.45 Прощание. Виктория и Галина Брежневы. (16+).
1.30 90-е. Кремлевские жены. (16+).
2.10 Знак качества. (16+).
2.55 Д/ф "Как утонул командер Крэбб". (12+).

ЗВЕЗДА

6.10 Не факт!
6.40,8.15 Х/ф "Днепровский рубеж". (12+).
8.00 Новости дня.
9.50,10.05,13.15 Т/с "Снайпер 2. Тунгус".
10.00 Военные новости.
13.00 Новости дня.
13.25,14.05 Д/ф "Нулевая мировая", 1-4 с. (12+).
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с "Личные враги Гитлера". Фильм 1.
19.40 Скрытые угрозы". "Спецвыпуск 29.
20.25 Д/с "Загадки века с Сергеем Медведевым".
21.15 Новости дня.
21.30 Открытый эфир. (12+).
23.05 Между тем. (12+).
23.40 Д/с "Неизвестная война. Великая Отечественная". (12+)
1.30 Х/ф "Сашка".
2.55 Х/ф "Личной безопасности не гарантирую..."

вторник, 16 июня

РГВК

06.50«Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Римские каникулы» 12+
11.30 Т/с «Адмиралъ»10 с.
12.55 «Здоровье» 12+
13.45 Экологический вестник
14.05 «Учимся побеждать»
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 «На виду» 12+
15.25 «Дагестан туристический» 6+
15.45 «Угол зрения» 16+
16.55 Д/с «Исчезновения»
17.25 Т/с «Адмиралъ» 10 с.
18.30 Мультфильм 0+
18.45 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.50 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
21.40 «Молодежный микс»
21.55 «Человек и вера» 12+
22.55 «Черным по белому»
23.20 «Память поколений. Шамсула Алиев» 12+
00.00 Д/ф «Жизнь в наследство. Смеховы» 0+
00.55 «Черным по белому»
01.15 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
01.50 «Подробности» 12+
02.10 «Дагестанский календарь» 0+
02.15 «Молодежный микс»
02.30 «Человек и вера» 12+
02.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
03.40 «Дагестанский календарь» 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро. (12+).
9.00 Новости. (16+).
9.25 Доброе утро. (12+).
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 На самом деле. (16+).
19.40 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.30 Т/с "По законам военного времени 3". (16+).
22.25 Док-ток. (16+).
23.25 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Право на справедливость. (16+).
1.00 Время покажет. (16+).
3.00 Новости. (16+).
3.05 Время покажет. (16+).
3.25 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
5.00 Утро России.
9.30 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.30 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.40 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.50 Т/с "Тайны следствия". (12+).
17.00 Вести.
17.15 60 минут. (12+).
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.20 Т/с "Ненастье". (16+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с "Тайны следствия".

НТВ

5.10 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00 Сегодня.
8.25 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
9.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
13.50 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 ДНК. (16+).
18.30 Т/с "Пес". (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Пес". (16+).
21.35 Детектив "Герой по вызову". (16+).
23.40 Сегодня.
23.50 Т/с "Остров обреченных". (16+).
1.50 Живые легенды. Юрий Соломин. (12+).
2.35 Т/с "Агентство скрытых камер". (16+).
3.40 Т/с "Груз". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.15 Давай разведемся. (16+)
10.20 Тест на отцовство.
12.25 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
13.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.30 Д/ф "Порча". (16+).
15.00 Мелодрама "Последний ход королевы".
19.00 Мелодрама "Женить нельзя помиловать".
22.30 Секреты счастливой жизни. (16+).
22.35 Мелодрама "Женить нельзя помиловать".
23.15 Т/с "Двойная сплошная 2", 19 и 20 с. (16+).
1.15 Д/ф "Порча". (16+).
1.40 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.35 Д/ф "Реальная мистика"
3.25 Тест на отцовство. (16+).
5.05 По делам несовершеннолетних. (16+).
5.55 Домашняя кухня. (16+).
6.20 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Х/ф "12 стульев".
11.30 События.
11.50 Т/с "Она написала убийство". (США). (12+).
13.35 Мой герой. Ирина Линдт. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с Пуаро Агаты Кристи
16.55 90-е. Короли шансона. (16+).
17.50 События.
18.15 Детектив "Чисто московские убийства".
22.00 События.
22.35 Осторожно, мошенники! Турецкий поцелуй.
23.05 Д/ф "Марина Ладынина. В плену измен".
0.00 События. 25-й час.
0.30 Петровка, 38. (16+).
0.45 Прощание. Роман Трахтенберг. (16+).
1.30 90-е. Короли шансона.
2.10 Д/ф "Марина Ладынина. В плену измен".
2.55 Д/ф "Письмо товарища Зиновьева". (12+).

ЗВЕЗДА

6.40 Х/ф "Приказано взять живым".
8.00 Новости дня.
8.15 Х/ф "Приказано взять живым".
8.45,10.05 Х/ф "Право на выстрел".
10.00 Военные новости.
10.25,13.15,14.05 Т/с "Котовский". (16+).
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с "Личные враги Гитлера". Фильм 2.
19.40 Легенды армии с Александром Маршалом. Василий Брюхов. (12+).
20.25 Улика из прошлого.
21.15 Новости дня.
21.30 Открытый эфир. (12+).
23.05 Между тем. (12+).
23.40 Д/с "Неизвестная война. Великая Отечественная".
1.30 Х/ф "Я - Хортица".
2.35 Х/ф "Приказ: огонь не открывать". (12+).

среда, 17 июня

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Мятеж на «Баунти» 12+
11.30 Т/с «Адмиралъ» 10 с.
12.55 Х/ф «Просто Саша»
14.05 «Подробности» 12+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
15.45 «Человек и вера» 12+
16.10 Мультфильм 0+
16.50 Д/с «Исчезновения»
17.20 Т/с «Штрафник» 1 с.
18.20 «Art-клуб» 0+
18.45,01.15 Передача на даргинском языке 12+
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 Здоровье» в прямом эфире
21.40 «Дагестан туристический» 6+
22.00 «Городская среда»
22.55 «Черным по белому»
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Аутодафе» 12+
00.00 «Ретро-концерт» 0+
00.55 «Черным по белому»
01.00 Время новостей. Махачкала
01.50 «Городская среда»
02.15 «Дагестанский календарь» 0+
02.20 «Арт-клуб» 0+
02.40 «Здоровье» 12+
03.25 «Аутодафе» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро. (12+).
9.00 Новости. (16+).
9.25 Доброе утро. (12+).
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 На самом деле. (16+).
19.40 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.30 Т/с "По законам военного времени 3". (16+).
22.25 Док-ток. (16+).
23.25 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Илья Глазунов. Лестница одиночества. (16+).
1.00 Время покажет. (16+).
3.00 Новости. (16+).
3.05 Время покажет. (16+).
3.25 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лалаан» (на рутульском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
5.00 Утро России.
9.30 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.30 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.40 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.50 Т/с "Тайны следствия". (12+).
17.00 Вести.
17.15 60 минут. (12+).
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.20 Т/с "Ненастье". (16+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с "Тайны следствия".

НТВ

5.10 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00 Сегодня.
8.25 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
9.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
13.50 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 ДНК. (16+).
18.30 Т/с "Пес". (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Пес". (16+).
21.35 Детектив "Герой по вызову". (16+).
23.40 Сегодня.
23.50 Т/с "Остров обреченных". (16+).
2.35 Т/с "Агентство скрытых камер". (16+).
3.40 Т/с "Груз". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.55 Давай разведемся.
10.00 Тест на отцовство.
12.05 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
13.15 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.20 Д/ф "Порча". (16+).
14.50 Мелодрама "Женить нельзя помиловать".
19.00 Мелодрама "Хирургия. Территория любви".
22.30 Секреты счастливой жизни. (16+).
22.35 Мелодрама "Хирургия. Территория любви".
23.25 Т/с "Двойная сплошная 2", 21 и 22 с. (16+).
1.20 Д/ф "Порча". (16+).
1.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.40 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
3.30 Тест на отцовство. (16+).
5.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
6.00 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф "Будни уголовного розыска". (12+).
10.35 Д/ф "Валентин Зубков. Поцелуй над пропастью". (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с "Она написала убийство". (США). (12+).
13.35 Мой герой. Владимир Зайцев. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Пуаро Агаты Кристи". (Великобритания).
16.55 90-е. Граждане барыги!
17.50 События.
18.15 Детектив "Чисто московские убийства".
22.00 События.
22.35 Вся правда. (16+).
23.05 Хроники московского быта. Дети кремлевских небожителей. (12+).
0.00 События. 25-й час.
0.30 Петровка, 38. (16+).
0.45 90-е. Преданная и проданная. (16+).

ЗВЕЗДА

6.35 Х/ф "Сицилианская защита".
8.00 Новости дня.
8.15 Х/ф "Сицилианская защита".
8.45,10.05 Д/с "Вечная Отечественная", 1-6 с.
10.00 Военные новости.
12.10,13.15,14.05 Т/с "Разведчики".
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с "Личные враги Гитлера". Фильм 3.
19.40 Последний день. Валерий Брумель. (12+).
20.25 Д/с "Секретные материалы". (12+).
21.15 Новости дня.
21.30 Открытый эфир. (12+).
23.05 Между тем. (12+).
23.40 Д/с "Неизвестная война. Великая Отечественная".
1.30 Х/ф "Два года над пропастью".

четверг, 18 июня

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на даргинском языке 12+
08.00«Заряжайся!» 0+
08.05 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Черный тюльпан» 12+
11.30 Т/с «Штрафник» 1 с.
12.55 «Здоровье» 12+
13.45 «Art-клуб» 0+
14.10 «Дагестан туристический» 6+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.55 «Аутодафе» 12+
15.45 «Городская среда»
16.10 Мультфильм 0+
16.55 «За скобками» 12+
17.00 Д/с «Исчезновения»
17.30 Т/с «Штрафник» 2 с.
18.30 Мультфильм 0+
18.45,01.15 Передача на аварском языке 12+
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «За скобками» 12+
20.00,23.00,01.30 Время новостей. Махачкала
20.20 «Кунацкая» 12+
21.05 «Прогулки по музею»
21.25 «Служа Родине» 12+
21.50 «Агросектор» 12+
22.55 «За скобками» 12+
23.20 Д/ф «Полководцы России от Древней Руси до XX века» 12+
00.55 «За скобками» 12+
01.50 «Прогулки по музею»
02.10 «Дагестанский календарь» 0+
02.15 «Дагестан туристический» 6+
02.35 «Агросектор» 12+
03.00 «Кунацкая» 12+
03.35 «За скобками» 12+
03.40 «Прогулки по музею»
04.00 Д/ф «Народные промыслы Дагестана» 0+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро. (12+).
9.00 Новости. (16+).
9.25 Доброе утро. (12+).
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.40 На самом деле. (16+).
19.40 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.30 Т/с "По законам военного времени 3". (16+).
22.25 Док-ток. (16+).
23.25 Вечерний Ургант. (16+).
0.00 Гол на миллион. (18+).
0.50 Время покажет. (16+).
3.00 Новости. (16+).
3.05 Время покажет. (16+).
3.15 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Гюлистан» (на азербайджанском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
5.00 Утро России.
9.30 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.30 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.40 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.50 Т/с "Тайны следствия". (12+).
17.00 Вести.
17.15 60 минут. (12+).
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.20 Т/с "Ненастье". (16+).
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с "Тайны следствия".

НТВ

5.10 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00 Сегодня.
8.25 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
9.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
13.50 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 ДНК. (16+).
18.30 Т/с "Пес". (16+).
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Пес". (16+).
21.35 Детектив "Герой по вызову". (16+).
23.40 Сегодня.
23.50 Т/с "Остров обреченных". (16+).
2.35 Т/с "Агентство скрытых камер". (16+).
3.45 Т/с "Груз". (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.45 Давай разведемся.
9.50 Тест на отцовство. (16+).
11.55 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
13.05 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.10 Д/ф "Порча". (16+).
14.40 Мелодрама "Хирургия. Территория любви".
19.00 Комедия "Отчаянный домохозяин". (16+).
22.30 Секреты счастливой жизни. (16+).
22.35 Комедия "Отчаянный домохозяин". (16+).
23.25 Т/с "Двойная сплошная 2", 23 и 24 с. (16+).
1.20 Д/ф "Порча". (16+).
1.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.40 Д/ф "Реальная мистика"
3.30 Тест на отцовство. (16+).
5.10 По делам несовершеннолетних. (16+).
6.00 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.40 Детектив "Инспектор уголовного розыска".
10.35 Короли эпизода.
11.30 События.
11.50 Т/с "Она написала убийство". (США). (12+).
13.40 Мой герой. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Пуаро Агаты Кристи"
17.00 90-е. В шумном зале ресторана. (16+).
17.50 События.
18.15 Детектив "Чисто московские убийства".
22.00 События.
22.35 10 самых... (16+).
23.05 Д/ф "Битва за наследство". (12+).
0.00 События. 25-й час.
0.30 Петровка, 38. (16+).
0.45 Хроники московского быта. (12+).
1.25 90-е. В шумном зале ресторана. (16+).
2.10 Хроники московского быта. (12+).

ЗВЕЗДА

6.45 Х/ф "Большая семья".
8.00 Новости дня.
8.15 Х/ф "Большая семья".
9.10 Д/с "Вечная Отечественная", 7-11 с. (12+).
10.00 Военные новости.
10.05 Д/с "Вечная Отечественная", 7-11 с. (12+).
12.10 Т/с "Разведчики".
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с "Разведчики". (16+)
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Разведчики". (16+)
18.00 Новости дня.
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с "Личные враги Гитлера". Фильм 4.
19.40 Легенды космоса. Николай Каманин.
20.25 Код доступа. (12+).
21.15 Новости дня.
21.30 Открытый эфир. (12+).
23.05 Между тем. (12+).
23.40 Д/с "Неизвестная война. Великая Отечественная".
1.30 Т/с "Противостояние".

пятница, 19 июня

РГВК

06.45 «Заряжайся!» 0+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке 12+
08.00 «Заряжайся!» 0+
08.10 Мультфильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 0+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Сага о Форсайтах» 12+
11.30 Т/с «Штрафник» 2 с.
12.55 «Агросектор» 12+
13.25 «Кунацкая» 12+
13.45 «Прогулки по музею»
14.10 «Служа Родине» 12+
14.30,16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Старик Хоттабыч» 0+
16.55 Д/с «Исчезновения»
17.25 Т/с «Штрафник» 3 с.
18.45,01.15 Передача на кумыкском языке 12+
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Черным по белому»
20.00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.45 «На виду спорт» 12+
21.25 «Молодежный микс»
21.45 «Дагестанский календарь» 0+
21.50 «Круглый стол»
22.55 «Черным по белому»
23.20 «Глобальная сеть»
23.50 Д/ф «Дагестан, какой он есть» 12+
00.55 «Черным по белому»
01.50 «Подробности» 12+
02.10 «Дагестанский календарь» 0+
02.15 «Молодежный микс»
02.30 «Черным по белому»
02.35 «На виду. Спорт» 12+
03.10 «Дагестанский календарь» 0+
03.15 «Круглый стол» 12+
03.45 «Черным по белому»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро. (12+).
9.00 Новости. (16+).
9.25 Доброе утро. (12+).
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости. (16+).
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости. (16+).
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
18.00 Вечерние новости. (16+).
18.45 Человек и закон. (16+).
19.40 Телеигра "Поле чудес". (16+).
21.00 Время. (16+).
21.30 Большое гала-представление к 100-летию Советского цирка. (12+).
23.50 Вечерний Ургант. (16+).
0.40 Х/ф "Все разделяет нас". (18+).
2.15 Наедине со всеми. (16+).
3.40 Модный приговор.
4.25 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Магудере» (на агульском языке)
14.30, 21.05 Вести-Дагестан
5.00 Утро России.
9.30 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.30 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.40 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.50 Т/с "Тайны следствия". (12+).
17.00 Вести.
17.15 60 минут. (12+).
18.30 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
20.00 Вести.
21.20 Дом культуры и смеха. (16+).
23.50 Х/ф "Понаехали тут". (12+).
3.20 Т/с "Тайны следствия".

НТВ

4.55 Их нравы.
5.10 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее.
8.00,10.00 Сегодня.
8.25 Т/с "Мухтар. Новый след". (16+).
9.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
13.50 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.25 ДНК. (16+).
17.30 Жди меня. (12+).
18.30,19.40 Т/с "Пес".
19.00 Сегодня.
21.35 Детектив "Герой по вызову". (16+).
23.30 ЧП. Расследование.
0.00 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).
0.30 Квартирник НТВ у Маргулиса. Гоша Куценко. (16+).
1.40 Последние 24 часа.
2.25 Квартирный вопрос.

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.55 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.00 Давай разведемся. (16+)
10.05 Тест на отцовство.
12.10 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
13.10 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.10 Д/ф "Порча". (16+).
14.45 Комедия "Отчаянный домохозяин". (16+).
19.00 Мелодрама "Другая я".
22.30 Секреты счастливой жизни. (16+).
22.35 Мелодрама "Другая я".
23.25 Мелодрама "Исчезновение". (Россия - Украина). (16+).
1.15 Х/ф "Дом, в котором я живу". (16+).
2.55 Д/ф "Порча". (16+).
3.20 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
3.45 Д/ф "Реальная мистика"
4.35 Давай разведемся.
5.25 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Д/ф "Секрет пани Катарины". (12+).
8.50,11.50 Детектив "Месть на десерт".
11.30 События.
13.10 Х/ф "Беги, не оглядывайся!" (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Х/ф "Беги, не оглядывайся!" (12+).
17.50 События.
18.15 Комедия "Жених из Майами". (16+).
19.55 Детектив "Ускользающая жизнь". (12+).
22.00 В центре событий.
23.10 Х/ф "Отцы". (16+).
0.55 Д/ф "Актерские драмы. По законам детектива". (12+).
1.35 Д/ф "Битва за наследство". (12+).
2.15 В центре событий.
3.15 Петровка, 38. (16+).
3.30 Х/ф "Без вести пропавший".

ЗВЕЗДА

8.00 Новости дня.
8.20 Д/ф "Гений разведки. Артур Артузов". (12+).
9.20 Х/ф "Тихое следствие".
10.00 Военные новости.
10.05 Х/ф "Тихое следствие".
10.40 Т/с "Красные горы".
13.00 Новости дня.
13.20 Т/с "Красные горы".
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Красные горы".
17.30 Т/с "Красные горы".
18.00 Новости дня.
18.40 Т/с "Красные горы".
21.15 Новости дня.
21.30 Т/с "Красные горы".
23.10 Десять фотографий. Алексей Лысенков.
0.00 Д/с "Неизвестная война. Великая Отечественная". Фильм 9 и 10. (12+).
1.45 Х/ф "Поединок в тайге". (12+).
2.50 Д/ф "Бомба для Японии. Спасти Дальний Восток". (12+).
3.35 Д/с "Хроника Победы".

суббота, 20 июня

РГВК

07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке 12+
08.00 Мультфильм 0+
09.00 Х/ф «Фатима» 12+
10.45 Киножурнал «Хочу все знать» 0+
11.00 «Молодежный микс»
11.20 «Мой малыш» в прямом эфире
11.50,02.25 Спектакль Тбилисского русского драматического театра.
13.20 Х/ф «Каникулы Петрова и Васечкина. Обыкновенные и невероятные»
15.50 «Здравствуй, мир!» 0+
16.55 Х/ф «Адам и Хева»
18.05 Золотая коллекция фильмов о родном крае. «Ретро-концерт»
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19.30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
19.55 «Парламентский вестник» 12+
20.20 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 «Первая студия» 12+
21.40 «Дагестан туристический» 6+
21.55 «Годекан» 6+
22.20 «Дагестанский календарь» 0+
23.00 Х/ф «Встретимся у фонтана» 0+
01.35 «Мой малыш» 0+
02.00 «Годекан» 6+
03.50 «Первая студия» 12+
04.35 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
05.10 Золотая коллекция фильмов о родном крае. «Ретро-концерт»
05.50 Дагестанское кино. Х/ф «Адам и Хева» 12+

ПЕРВЫЙ

6.00 Доброе утро. Суббота. (12+).
9.00 Умницы и умники. Финал. (12+).
9.45 Слово пастыря.
10.00 Новости. (16+).
10.10 Юрий Соломин. Больше, чем артист.
11.20 Видели видео?
12.00 Новости. (16+).
12.15 Видели видео?
13.50 На дачу! с Н. Барбье.
15.00 Х/ф "Человек-амфибия".
16.50 Кто хочет стать миллионером? (12+).
18.15 Сегодня вечером. (16+).
21.00 Время. (16+).
21.20 Сегодня вечером. (16+).
23.00 Большая игра. (16+).
0.10 Х/ф "Три билборда на границе Эббинга, Миссури". (16+).
2.05 Наедине со всеми. (16+).
3.35 Модный приговор.
4.20 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

5.00 Утро России". Суббота.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Местное время. Суббота.
8.35 По секрету всему свету.
9.00 Всероссийский потребительский проект "Тест". (12+).
9.25 Пятеро на одного.
10.10 Сто к одному.
11.00 Вести.
11.25 100янов. (12+).
12.30 Доктор Мясников. (12+).
13.30 Х/ф "Дочь за отца". (12+).
18.00 Привет, Андрей! (12+).
20.00 Вести в субботу.
21.00 Х/ф "Единственная радость". (12+).
1.05 Х/ф "Пусть говорят". (12+).

НТВ

5.25 ЧП. Расследование.
5.50 Х/ф "Простые вещи".
8.00 Сегодня.
8.20 Готовим с Алексеем Зиминым.
8.45 Кто в доме хозяин? (12+).
9.25 Едим дома.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога. (16+).
11.00 Живая еда с Сергеем Малоземовым. (12+).
12.00 Квартирный вопрос.
13.00 НашПотребНадзор.
14.00 Поедем, поедим!
15.00 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели... (16+).
19.00 Центральное телевидение.
21.00 Секрет на миллион. Николай Дроздов. (16+).
23.00 Международная пилорама. (16+).
23.45 Своя правда с Р. Бабаяном. (16+).
1.30 Дачный ответ.
2.25 Боевик "Бой с тенью 3: Последний раунд".

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.55 Мелодрама "Три полуграции". (16+).
10.25 Мелодрама "Идеальный брак", 1-8 с. (16+).
19.00 Т/с "Великолепный век", 99 и 100 с. (16+).
23.05 Д/с "Звезды говорят". (16+).
1.05 Мелодрама "Идеальный брак", 1-4 с. (16+).
4.35 Д/с "Чудотворица". (16+).
6.15 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.30 Х/ф "Урок жизни". (12+).
7.35 Православная энциклопедия.
8.05 Полезная покупка.
8.15 Х/ф "Приключения желтого чемоданчика".
9.30 Х/ф "Ветер перемен".
11.30 События.
11.45 Комедия "Жених из Майами". (16+).
13.30 Х/ф "Половинки невозможного". (12+).
14.30 События.
14.45 Х/ф "Половинки невозможного". (12+).
17.35 Х/ф "Горная болезнь".
21.00 Постскриптум.
22.15 Право знать! (16+).
23.45 События.
0.00 Прощание. Борис Березовский. (16+).
0.40 90-е. Наркота. (16+).
1.20 Хроники московского быта. Борьба с привилегиями. (12+).
2.00 Голодные игры - 2020.
2.25 Постскриптум. (16+).
3.30 Право знать! (16+).
4.50 Петровка, 38. (16+).

ЗВЕЗДА

6.10 Т/с "Разведчики". (16+).
8.00 Новости дня.
9.00 Легенды цирка с Эдгардом Запашным". "Династия Левицких.
9.30 Легенды кино. Леонид Филатов.
10.15 Д/с "Загадки века с Сергеем Медведевым".
11.05 Улика из прошлого".
11.55 Не факт!
12.30 Круиз-Контроль.
13.00 Новости дня.
13.15 Специальный репортаж. (12+).
13.35 СССР. Знак качества.
14.25 Д/с "Сделано в СССР".
14.35 Х/ф "Доброе утро".
16.15 Х/ф "Одиноким предоставляется общежитие". (12+).
18.00 Новости дня.
18.10 Задело!
18.25 Х/ф "Разные судьбы".
20.30 Х/ф "В зоне особого внимания".
22.25 Т/с "Точка взрыва".
1.45 Х/ф "Сквозь огонь".

воскресенье, 21 июня

РГВК

07.00,08.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08.00 «Мой малыш» 12+
08.50 Спектакль Тбилисского русского драматического театра им. А.С. Грибоедова «А.Л.Ж.И.Р.»
10.25 Х/ф «Встретимся у фонтана» 0+
11.40 «Молодежный микс»
11.55 «Здравствуй, мир!» 0+
12.30 «Прогулки по музею»
12.55 «Арт-клуб» 0+
13.20 «Мастер спорта» 12+
14.05 «Городская среда»
14.35 «Память поколений. Шамсула Алиев» 12+
15.20 «Агросектор» 12+
15.50 «Кунацкая» 12+
16.20 Х/ф «Новые похождения кота в сапогах»
17.50 «Человек и право»
18.50 «Дагестан туристический» 6+
19.10 «Учимся побеждать»
19.30 Время новостей Дагестана
20.45 «Служа Родине» 12+
21.05 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
21.55 «Годекан» 6+
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
23.30 «Парламентский вестник» 12+
23.55 Х/ф «Москва, я терплю тебя» 16+
01.40 «Годекан» 6+
02.05 Х/ф «Оружие ярости»
03.25 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+

ПЕРВЫЙ

5.50 Х/ф "Улица полна неожиданностей".
6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Х/ф "Улица полна неожиданностей".
7.10 Играй, гармонь любимая! (12+).
7.45 Часовой. (12+).
8.10 Здоровье. (16+).
9.20 Непутевые заметки.
10.15 Жизнь других. (16+).
11.15 Видели видео?
12.15 Видели видео?
13.50 На дачу! с Л.Гузеевой.
15.00 Новости. (16+).
15.15 Х/ф "Дети Дон Кихота"
16.40 Призвание. Премия лучшим врачам России.
18.30 Спасибо врачам!
21.00 Время. (16+).
22.00 Dance Революция.
23.45 Комедия "Найти сына". (16+).
1.15 Наедине со всеми. (16+).
2.40 Модный приговор.

РОССИЯ 1

4.30 Х/ф "Превратности судьбы". (12+).
6.10 Х/ф "Эгоист". (12+).
8.00 Местное время. Воскресенье.
8.35 Устами младенца.
9.20 Когда все дома с Тимуром Кизяковым.
10.10 Сто к одному.
11.00 Вести.
11.25 100янов. (12+).
12.30 Х/ф "Поговори со мною о любви". (12+).
16.10 Х/ф "Кто я". (12+).
20.00 Вести недели.
22.00 Россия. Кремль. Путин. (12+).
23.00 Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
1.50 Х/ф "Превратности судьбы". (12+).
3.25 Х/ф "Эгоист". (12+).

НТВ

6.00 Центральное телевидение. (16+).
8.00 Сегодня.
8.20 У нас выигрывают! (12+).
10.00 Сегодня.
10.20 Первая передача.
11.00 Чудо техники. (12+).
11.50 Дачный ответ.
13.00 НашПотребНадзор.
14.00 Однажды... (16+).
15.00 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
18.00 Новые русские сенсации. (16+).
19.00 Итоги недели.
20.10 Ты не поверишь!
21.20 Звезды сошлись. (16+).
23.00 Основано на реальных событиях. (16+).
1.55 Вторая мировая. Великая Отечественная.
3.45 Т/с "Груз". (16+).
4.25 Драма "Звезда". (12+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.35 Киноповесть "Доживем до понедельника". (16+).
8.45 Пять ужинов. (16+).
9.00 Мелодрама "Исчезновение". (16+).
10.55 Мелодрама "Другая я". (16+).
15.00 Т/с "Великолепный век", 99 и 100 с. (16+).
19.00 Т/с "Великолепный век", 101 и 102 с. (16+).
23.15 Мелодрама "Три полуграции". (16+).
2.25 Мелодрама "Идеальный брак", 5-8 с. (16+).
5.50 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.40 Детектив "Инспектор уголовного розыска".
7.20 Фактор жизни. (12+).
7.45 Полезная покупка.
8.10 Ералаш.
8.20 Х/ф Парижские тайны
10.30 Д/ф " Никогда не говори "Никогда". (12+).
11.30,23.55 События.
11.45 Х/ф "Е.Воронина".
13.50 Смех с доставкой на дом. (12+).
14.30 Московская неделя.
15.05 Д/ф "Комплекс провинциала". (16+).
15.55 Хроники московского быта. (12+).
16.50 Прощание А.Самохина
17.40 Х/ф "Одна ложь на двоих". (12+).
21.20,0.10 Детектив "Ковчег Марка". (12+).
1.00 Петровка, 38. (16+).
1.10 Детектив "Ускользающая жизнь". (12+).

ЗВЕЗДА

6.20 Т/с "Разведчики". (16+).
9.00 Новости недели с Ю. Подкопаевым.
9.25 Служу России. (12+).
9.55 Военная приемка.
10.45 Скрытые угрозы". "Спецвыпуск 28.
11.30 Д/с "Секретные материалы". "Днепр в огне". (12+).
12.25 Код доступа". (12+).
13.15 Специальный репортаж. (12+).
13.50 Т/с "СМЕРШ". (16+).
18.00 Главное с О. Беловой.
19.25 Д/с "Легенды советского сыска". (16+).
22.35 Д/с "Сделано в СССР".
23.00 Фетисов. (12+).
23.45 Х/ф "Иди и смотри".
2.15 Х/ф "Вторжение".
3.45 Х/ф "Я - Хортица".
4.50 Д/ф "Война. Первые четыре часа". (12+).

КУЛЬТУРА 15 ПО 21 ИЮНЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30 Письма из провинции.
7.00 Легенды мирового кино.
7.35 Жизнь замечательных идей.
8.00 Другие Романовы".
8.30 Красивая планета.
8.45 XX век. "Жили-были. Рассказывает Виктор Шкловский".
9.50 Х/ф "Дети небес".
11.15 Д/ф "Хуциев. Мотор идет!"
12.35 Academia. А. Желтиков. "Время света".
13.20 Д/ф "Гатчина. Свершилось".
14.05 Эпизоды.
14.45 Спектакль "Идиот".
17.45 Инструментальные ансамбли. А. Князев, А. Коробейников.
18.35 Д/с "Запечатленное время". "Петровка, 38".
19.00 Д/ф "Чучело". Неудобная правда".
19.45 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Искусственный отбор.
21.25 Х/ф "Дети небес".
22.50 Красивая планета.
23.05 Д/ф "Верди. Травиата. Геликон".
0.00 XX век. "Жили-были. Рассказывает Виктор Шкловский".
1.00 Инструментальные ансамбли.

ВТОРНИК

6.30 Письма из провинции. Смоленск.
7.00 Легенды мирового кино.
7.35 Жизнь замечательных идей.
8.05 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим". (Великобритания).
8.50 XX век. "Знай наших!
9.40 Красивая планета.
10.00 Х/ф "Комната Марвина".
11.40 Оперные театры мира.
12.35 Academia. Симон Шноль.
13.20 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
14.05 Искусственный отбор.
14.45 Спектакль "Ревизор".
17.00 Д/ф "Дом полярников".
17.45 Инструментальные ансамбли. Д. Алексеев, Н. Демиденко.
18.35 Д/с "Артеку" - 95! "Запечатленное время".
19.00 Д/ф "Плюмбум. Металлический мальчик".
19.45 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Искусственный отбор.
21.25 Х/ф "Комната Марвина".
23.05 Оперные театры мира .
0.00 XX век. "Знай наших! Фильмы Эльдара Рязанова".
0.50 Красивая планета.
1.05 Инструментальные ансамбли.

СРЕДА

6.30 Письма из провинции.
7.00 Легенды мирового кино.
7.35 Жизнь замечательных идей.
8.05 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим". (Великобритания).
8.50 Д/ф "Я возвращаю ваш портрет".
10.00 Х/ф "Путешествие Кэрол".
11.40 Оперные театры мира .
12.35 Academia. Симон Шноль.
13.20 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
14.05 Искусственный отбор.
14.45 Спектакль "Плоды просвещения".
17.30 Инструментальные ансамбли.
18.25 Цвет времени. В. Поленов.
18.35 Д/с "Запечатленное время".
19.00 Д/ф "Застава Ильича".
19.45 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Искусственный отбор.
21.25 Х/ф "Путешествие Кэрол".
23.05 Оперные театры мира с Владимиром Малаховым.
23.55 Д/ф "Я возвращаю ваш портрет".
1.00 Инструментальные ансамбли. В. Репин, А. Князев, А. Коробейников.
1.50 Д/ф "Застава Ильича". Исправленному не верить".
2.30 Жизнь замечательных идей.

ЧЕТВЕРГ

6.30 Письма из провинции. Печоры
7.00 Легенды мирового кино.
7.35 Жизнь замечательных идей.
8.05 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим". (Великобритания).
8.50 Муз. фильм "От и до".
10.00 Х/ф "Кентервильское привидение".
11.40 Оперные театры мира.
12.35 Academia. Ю. Александров. "Мозг и культура". 1-я лекция.
13.20 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
14.10 Театральная летопись.
15.05 Спектакль "Горе от ума".
17.40 Инструментальные ансамбли. Государственный квартет имени А.П. Бородина.
18.15 Красивая планета.
18.35 Д/с "Запечатленное время".
19.00 Д/ф "Достояние республики".
19.45 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
20.30 Театральная летопись.
21.25 Х/ф "Кентервильское привидение".
23.05 Оперные театры мира .
0.00 Муз. фильм "От и до".
1.10 Инструментальные ансамбли.
1.50 Д/ф "Достояние республики". Бродяга и задира, я обошел полмира".
2.30 Жизнь замечательных идей. "Пар всемогущий".

ПЯТНИЦА

6.30 Письма из провинции.
7.00 Легенды мирового кино. Р. Плятт.
7.35 Жизнь замечательных идей.
8.05 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим". (Великобритания).
8.50 XX век. "
9.45 Красивая планета.
10.00 Х/ф "Вождь краснокожих".
11.30 Цвет времени.
11.40 Оперные театры мира.
12.35 "Мозг и культура". 2-я лекция.
13.20 Д/с "Восемь дней, которые создали Рим".
14.05 Искусственный отбор.
14.45 Спектакль Крейцерова соната
16.45 Красивая планета.
17.00 Д/ф "Метаморфозы Леонида Лавровского".
17.40 Инструментальные ансамбли.
18.15 Цвет времени. Караваджо.
18.35 Д/с "Запечатленное время".
19.00 Д/ф "Зимний вечер в Гаграх".
19.45 Искатели.
20.30 Спокойной ночи, малыши!
20.45 Искусственный отбор.
21.25 Х/ф "Вождь краснокожих".
23.00 Оперные театры мира с Еленой Образцовой. "Ла Скала".
23.55 XX век. "Урмас Отт с Аллой Пугачевой".
0.55 Красивая планета.
1.10 Инструментальные ансамбли.
1.45 Д/ф "Зимний вечер в Гаграх". В чечетке главное - курах!"

СУББОТА

6.30 Дмитрий Мережковский "Христос и Антихрист".
7.00 М/ф: "Пятачок", "Как львенок и черепаха пели песню".
7.50 Х/ф "Красное поле".
10.00 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.30 Передвижники. Иван Шишкин.
11.05 Х/ф "Мой младший брат".
12.45 Земля людей. "Чавчувены. Побег в прошлое".
13.15 Д/ф "Дикая природа Греции". "Взгляд с высоты богов".
14.05 Д/с "Забытое ремесло".
14.20 Х/ф "Время для размышлений".
15.30 Героям Ржева посвящается... Благотворительный концерт.
17.05 Линия жизни.
18.05 Д/с "Предки наших предков". "Маори. Дети Хаваики".
18.45 Х/ф "Верьте мне, люди".
20.35 Д/ф "Правда о мусоре".
21.20 Х/ф "О мышах и людях".
23.15 Клуб 37.
0.20 Х/ф "Время для размышлений".
1.30 Д/ф "Дикая природа Греции". "Взгляд с высоты богов".
2.25 М/ф: "Жил-был пес".

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 М/ф: "Две сказки", "Приключения Буратино".
8.00 Х/ф "Ненаглядный мой".
9.30 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.00 Х/ф "Верьте мне, люди".
11.45 Письма из провинции. "За Уральским хребтом".
12.15 Диалоги о животных. Московский зоопарк.
12.55 Другие Романовы". "Рождение королевы.
13.25 Гала-концерт лауреатов Всероссийского фестиваля-конкурса любительских творческих коллективов.
14.50 Х/ф "Скандальное происшествие в Брикмилле".
17.00 Линия жизни. Ю. Соломин.
17.50 Д/ф "Девять дней и вся жизнь".
18.25 Классики советской песни.
19.05 Романтика романса.
20.00 Х/ф "Мой младший брат".
21.40 Д/с "Архивные тайны". "1965 год. Спасение Абу-Симбел от затопления".
22.10 Дж. Верди. "Реквием".
23.45 Х/ф "Ненаглядный мой".
1.15 Диалоги о животных. Московский зоопарк.

Программа гьазурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

РАДИО

ПОНЕДЕЛЬНИК

11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиотамаша

ВТОРНИК

11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «Актуально».

СРЕДА

11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Встречи в студии.

ЧЕТВЕРГ

11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Время и молодежь.

ПЯТНИЦА

11.10. Вести «Дагестан»
11. 25. Голос Ислама
11.45. Концерт.

СУББОТА

13.10. Итоги недели.

ВОСКРЕСЕНЬЕ

10.10. Соколенок.

(Эвел - 23-нумрада)

16. Ахьтинбур *(мунафикьар)* - дуьз рехъ *(иман)* туна, ягъалмишвал *(куфр)* къачунвайбур *(хкянавайбур)* я *(абур дуьз рехъ къимет яз гана ягъалмишвал къачурбур я)* ва *(гьавиляй)* абурун алишверишди къазанжи *(хийир)* гъанач абуруз ва хьанач абур дуьз рекьевайбурни!

17. Абурун мисал *(загьирда Пайгъамбардихъ иман гъана, ахпа кафирвал авуна чеб зулуматра, ягъалмишвиле, шаклувиле ва умудсузвиле гьатнавай мунафикьрин гьал)* вичи *(лап мичIи йифиз галайбуруз экв, чимивал хьун патал еке)* цIай куькIуьрнавай касдин мисалдиз *(гьалдиз)* ухшар я. Ва ада *(еке цIу)* адан *(а касдин)* кьуд патахъай экуь *(ишигълу)* авурла, Аллагьди абурун экв вахчуна *(цIай хкахьна)* ва абур са затIни такваз, зулуматра *(мичIивилера)* туна *(са рехъни жагъин тийиз)*.

18. *(Абур, яни мунафикьар) (гьахъдин ван текъвез)* бишибур, *(гьахъ лугьун тийиз)* лалбур *(ва гьахъ такваз)* буьркьуьбур я ва *(гьавиляй)* хкведач *(абур дуьз рекьихъ)*!

19. *(Мунафикьрин маса дестедин гьал - чпиз гьахъ гагь ачух жезвай ва гагь чеб шаклу хъжезвай, баябан чуьлда рекьевай жемятдин)* гьалдиз ухшар я, чпел цавай лап къати марф къвайи, вичени зулуматар *(мичIивилер)*, гугрумар ва цIайлапанар авай. Абуру цавар рахунин къати ванерикай чпин япара тупIар твазва, кьиникьикай игьтиятвализ *(гьелек жез кичIез)*. Гьакъикъатда, Аллагьди кафирар *(элкъуьрна)* кьунва *(чирвилелди ва къудратдалди)*.

20. ЦIайлапанар *(чпин къати цIарцIарралди)* абурун вилерин экв тухуз мукьвал я; гьар сеферда абуру *(къати)* экв гайила, абур адакди физва *(къекъвезва)*, ва *(къати цIарцIар квахьна)* мичIи хьайила, *(абур чкадал)* акъваз жезва. Эгер Аллагьдиз кIан хьанайтIа, Ада абурун "ван атунин гьисс" ва "вилериз акунрин гьисс" вахчудай *(амма абуруз муьгьлет хганай)*. Гьакъикъатда, Аллагь гьар са кардал къудратлу я (вири крар алакьда)!

21. Эй, инсанар! Ибадат ая *(куьне)* куь Раббидиз - Вичи, куьн халкьнавай ва квелай вилик хьайибурни, квез (Аллагьдикай) кичIе хьун патал!

22. *(Ибадат ая Раббидиз)* Вичи квез чил мес хьиз авунвай *(Ада куьн патал чил экIянава куь яшайиш анал регьят хьун патал)* ва цав - дарамат яз авунвай *(Ада цав къав яз эцигнава)*, ва цавай (Ада) яд авуднава, ва адалди (чиляй) емишар акъуднава *(экъечIдайвал авунва)* квез рузи яз, *(гьавиляй куьне Аллагьдиз садни барабар ийимир ва)* кьамир абур барабарбур *(ухшарбур)* яз Адаз *(шерикар гъимир куьне Адаз - ибадат авунин карда)*, квез чиз-чиз *(Адаз барабарди, ухшарди авачирди, ва халкь авун, ризкьи гун са Адаз талукь тирди)*!

23. Ва эгер куьн Чна Чи лукIраз (авудна) ракъурнавайдан *(Къуръандин)* патахъай шаклувиле аватIа, *(бес)*, гъваш куьне са сура *(кьванни)* ам хьтин *(Къуръанда авай сурайриз ухшар)*, ва эвера (куьне) куь куьмекчийризни *(ва гъуцаризни)* Аллагьдилай гъейри, эгер куьн гьахъбур ятIа.

24. Ва эгер куьне тавуртIа а кар *(яни тагъайтIа сура)* ва квевай ам гьич ийизни жедач, кичIе хьухь квез ЦIукай, вичин кудай затI инсанар ва къванер тир, кафирриз гьазурнавай.

25. Ва шад хабар це *(вуна, эй Пайгъамбар)* чпи иман гъана диндар крар авурбуруз - гьакъикъатда, абуруз Женнетар жеда, чпин *(Женнетда авай зурба кIвалерин ва чIехи тарарин)* агъадихъай вацIар авахьзавай. Гьар сеферда *(Аллагьди)* абуруз анавай емишрикай пай *(нямет)* гайила къунагълух яз, абуру лугьуда: "Им - чаз гьа виликдай гайи пай хьтинди я" ва абуруз гудайди сад-садаз ухшарди жеда (шикилдиз, *амма тIеамдиз мадни хъсанди жеда*). Ва абуруз анра *(чеб "вацракьилерикай", чиркинвилерикай, пис къилихрикай)* михьи тир папар жеда, ва абур ана даим яз амукьда.

26. Гьакъикъатда, Аллагьдиз регъуьзвач *(гьахъдикай ва регъуьзвач)* мисал яз гъиз мичек ва адалайни артух шей (ва я адалайни усал шей - *къалурун патал мушрикриз абуру Аллагьдилай гъейри ибадатзавай вири гъуцар михьиз ажиз тирди*). Ва эгер иман гъанвайбур лагьайтIа, абуруз чизва, гьакъикъатда, ам чпин Раббидин патай гьахъ *(гьакъикъат)* тирди. Ва эгер кафирвал авурбур лагьайтIа, абуру лугьузва *(ягьанатариз)*: "Аллагьдиз вуч лугьуз кIан хьанва жал и мисал гъана?!" *(Къуй абуруз чир хьурай)* Адалди Ада гзафбур ягъалмишвиле твазва ва гзафбуруз Ада адалди дуьз рехъ къалурзава. Ва ягъалмишвиле твазва Ада адалди анжах фасикьар *(асибур, Аллагьдиз муьтIуьгъсузбур)*.

Къуръандин аятрин баянар

27. Чпи Аллагьдин агьт *(Ада абурувай къачунвай икьрар)* чIурзавай ам "кутIунна мягькемарнавайдалай" кьулухъ, ва *(чпи)*, Аллагьди (чпиз) алакъалу авун *(кукIурна, кьатI тавуна хуьн)* эмирнавай кар *(месела, мукьва-кьиливилин алакъаяр)* кьатIзавай *(атIузвай)*, ва *(чпи)* чилел чIурувилерни чукIурзавай. Ахьтинбур гьабур я зиянвал *(еке зарар)* жедайбур *(и дуьньядани ва Эхиратдани)*!

28. ГьикI куьне *(эй, мушрикар)* Аллагьдихъ кафирвалзава, куьн чансузбур тир ва Ада квел чан гъанвайла?! Ахпа *(куь ажал атайла)* Ада куь чан вахчуда, ахпа (Ада) квел чан хкида *(Къияматдин Юкъуз)* ахпани куьн Адан патав (элкъуьрна) хкида *(гьахъгьисабдиз)*.

29. (Са) Ам я Вичи куьн патал чилел алай вири шейэр *(куьне ишлемишзавай вири няметар)* халкьнавайди, ахпа Ада къастна *(ниятна)* цаварин кардихъ (*башламишна абур халкьун)* ва Ада абур ирид цавар дуьзарна. Ва Адаз гьар са шей *(вири шейэр)* чизва!

30. Ва *(рикIел гъваш вуна инсанрин - эй, Пайгъамбар)* ви Раббиди малаикриз лагьай вахт: *"Гьакъикъатда, За чилел халиф ийида (чил Аллагьдин мурад тирвал кардик кутадай, чебни са несилар муькуь несилрин чкадал къвез, кар давамардайбур, яни инсанар халкьда)". Абуру лагьана: "(Я Рабби, чира чаз вуч патал Вуна абур халкьзаватIа, бес) Вуна ана чпи анал чIурувилер чукIурдай ва (ягъиз рекьиз) ивияр экъичдайбур ийидани, вични, чна тасбигьзавайла (чIехивал ва гьайбатлувал са Ваз талукьарзавайла) Ваз гьамд гъиз ва чна Вун пак ийизвайла?!"*. Ада лагьана: *"Гьакъикъатда, Заз квез чин тийизвай крар чизва!"*.

31. Ва чирна Ада Адамаз вири *(шейэрин)* тIварар, ахпа Ада абур *(а тIварар алай шейэр)* малаикриз теклифна *(къалурна)*, ва лагьана: *"Хабар це (лагь) кван куьне Заз ибурун тIварар, эгер куьн гьахъбур ятIа"*.

32. Абуру *(малаикри)* лагьана: *"Пак я Вун! Авач чаз чирвал Вуна чаз чирайдалай гъейри. Гьакъикъатда, Вун - Вири Чизвайди, Лап Камаллуди я!"*.

(КьатI ама)

Исламдин эдебар ва ахлакьар

Ямин МЕГЬАМЕДОВ,
диндин рекьяй алим

(Эвел - 6-7, 9-12, 14-16, 19-23-нумрайра)

ТIуьн недайла амалдай эдебар

1. ***"БисмиЛлягь"*** лагьана башламишун. Гьадисда лагьанва, *(мана): "**Квекай сада недайла, къуй ада Аллагь-Тааладин тIвар кьурай (БисмиЛлягь лугьурай)", эгер адан рикIелай фейитIа "БисмиЛлягь" лугьуз, къуй ада (рикIел хтай вахтунда) лугьурай: (БисмиЛлягьи аввалягьу ва ахирагьу)*** *(Абу Давуд)*.

2. ТIуьна куьтягьайдалай кьулухъ ***"Альгьамду-Лиллягь"*** лагьана кIанда. Пайгъамбардин *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* гьадисда лагьанва, *(мана): **"Ни тIуьн тIуьна "Альгьамду лиЛлягьи лязи атIгъамани гьаза ва разакъанигьи мин гъейри гьавлин минни ва ля къувватин" лагьайтIа, адаз гунагьар багъишламишда".*** (Мана: **"Гьамд хьуй Аллагьдиз заз и тIуьн гайи ва ам заз ризкьи яз авур - зи патай са къуватни ва са гужни галачиз)*** *(Абу Давуд)*.

3. АлакьдатIа, эрчIи гъилин пуд тупIалди тIуьна кIанда ва гьакIни лукьмаяр *(тикеяр)* гъвечIи авун лазим я. Недайла жуван виликай къачуна кIанда, къапунин юкьвалай ваъ. Чи Пайгъамбарди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* Умар ибн Аби Саламатаз *(Аллагь рази хьурай вичелай)* лагьайвал, *(мана): **"Я гада (велед), "БисмиЛлягь" лагь, жуван эрчIи гъилел ва жуван виликай неъ"*** *(Бухарий)*. Маса гьадисда лагьанва, *(мана): **"Берекат тIуьнин юкьвал авудзава, гьавиляй куьне адан къерехривай неъ ва немир куьне (сифте) адан юкьвалай (куьн адан юкьвалай нез эгечIмир)"***.

4. ТIуьн хъсандаказ жакьвана кIанда. Къаб ва тупIар, абур чарчел ва я пекинал михьи ийидалди ва я целди чуьхуьдалди, мез гана михьи хъувуна кIанда. Вучиз лагьайтIа Пайгъамбарди (*къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* гьадисда лагьанва, *(мана): **"Квекай сада тIуьн тIуьрла къуй ада вичин тупIар михь тавурай та ада абуруз мез хгудалди ва я мез хгуз тадалди"*** *(Бухарий)*. Жабир сагьабийди *(Аллагь рази хьурай вичелай)* лагьана: Пайгъамбарди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* тупIариз ва къапуниз мез хгун эмирнава. Ада *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* лагьана, *(мана): **"Гьакъикъатда, квез чизвач куь гьи тIуьна (паюна) берекат аватIа"*** *(Муслим)*.

5. Эгер тIуьникай са шей аватайтIа, ам вахчуна, михьи хъувуна, тIуьна кIанда. Гьадисда лагьанва, *(мана): **"Квекай садан лукьма аватайтIа, къуй ада ам вахчурай ва михьи хъувуна (зиян авай шей хкуд хъувуна) хтIуьрай, ада ам шейтIандиз тун тавурай".***

6. Кузвай тIуьниз уф гудай ихтиярар авач ва ам рекъидалди тIуьнани виже къведач. ГьакIни яд хъвадайла циз уф гудай ихтиярар авач. Инсанди яд хъвадайла са хупI ийиз, къапунин къецел нефес акъудун хъсан я, вични - пуд сеферда. Анас сагьабийди *(Аллагь рази хьурай вичелай)* лугьузва: ***"Пайгъамбарди*** *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* ***пуд сеферда нефес къачудай яд хъвадайла"*** *(Агьмад)*.

7. Артух тухвиликай яргъа хьана кIанда, вучиз лагьайтIа Пайгъамбарди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* гьадисда лагьанва, *(мана): **"Авач Адаман несилриз ацIурзавай са пис шейни вичин руфунилай гъейри, бес я Адаман несилриз (инсандиз) са шумуд гъвечIи лукьма вичин кьулан тар хкажна дуьз хъийидайвал, эгер акI тавуртIа (бес тахьайтIа): хук (хуьрекдин кIвал) - адан пудан са пай тIуьниз, пудан са пай хъуниз ва пудан са пай нефесдиз чара ая"*** *(Ибн Мажагь)*.

8. ТIуьн гъайила, сифтени-сифте чIехибурун вилик эцигна кIанда, ахпа адан эрчIи патай давамарна кIанда. ТIуьн нез чIехидалай гуьгъуьниз башламишна кIанда. ТIуьн, хъун пайзавайди вич эхиримжиди хьана кIанда. Гьадисда лагьанва, *(мана): **"Инсанриз яд пайзавайди яд хъвазвайбурукай эхиримжиди хьана кIанда".***

9. Инсанрихъ галаз санал недайла, галайбуруз нифретлу жедай, къулайсуз жедай, эдебсуз амалар авуна кIандач. Кесибдихъ галаз недайла, адаз артухвал гана кIанда, стхайрихъ галаз недайла, чина ачухвал, шадвал хьун лазим я. Дережадин чIехи ксарихъ галаз недайла - эдеблувилелди ва гьуьрметлувилелди.

ТIуьнилай гуьгъуьниз амалдай эдебар

1. Лап тух жедалди вилик хуьрек тIуьн акъвазарна кIанда, и карда Пайгъамбардилай *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* чешне къачуна.

2. ТупIариз *(эгер абурал тIуьнин кIусар аламаз хьайитIа)* мез хгана, ахпа абур михьун, чуьхуьн хъсан я.

3. ТIуьна ва хъвана куьтягьайла ***"Альгьамду -лиЛлягь"*** лагьана кIанда.

Мугьманвилин эдебар

Мусурман кас мугьмандиз гьуьрмет авуна кIанзавайдахъ инанмиш я, вучиз лагьайтIа гьадисда лагьанва, *(мана): **"Вуж Аллагьдихъ ва Эхиримжи Йикъахъ инанмиш ятIа, къуй ада вичин мугьмандиз гьуьрмет авурай"*** *(Бухарий)*. Гьавиляй ада мугьмандиз теклиф авунин карда ихьтин эдебар хвена кIанда:

1. Мугьмандиз Аллагьдихъай кичIе тир муьмин ксариз эверун ва гьунагькар, зулумкар ксарикай яргъаз хьун. Гьадисда лагьанва, *(мана): **"Вуна дуствал ая анжах муьминдихъ галаз ва вуна тIуьн неъ анжах Аллагьдихъай кичIе касдихъ галаз"*** *(Дарамий)*.

2. Кесибар туна, анжах девлетлубуруз эверун виже къведач. Пайгъамбардин *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* гьадисда лагьанва, *(мана): **"Пис тIуьнар я*** *(къунагълух я)* ***мехъеррин тIуьнар - вичик кесибар туна, анжах девлетлуйриз эвернавай"*** *(Муслим)*.

3. Мугьманвилиз *(зияфетдиз)* теклиф авуналди, рикIе лавгъавал авунин, машгьурвал къачунин къаст хьана кIандач, аксина, Пайгъамбардин *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* суннат кьилиз акъудунин, муьминрин рикIе шадвал тунин ния хьун лазим я.

Теклифуниз жаваб гунин карда ихьтин эдебар ава:

- теклифайдаз (илифарайдаз) жаваб гун ва геж тавун. Гьадисда лагьанва, *(мана): **"Низ эверна теклифнаватIа, къуй ада жаваб гурай"*** *(Абу Давуд)*;

- теклифуниз жаваб гудайла *(теклифайдан)* девлетлувилиз ва я кесибвилиз, *(ша лагьай кIвал)* яргъал ва мукьвал хьуниз килиг тавун;

- тефена акъваз тавун, гьатта сив гваз хьайитIани. Эгер иесидиз сив хкудна тIуьникай шадвал аватIа, а кар авун хъсан я, эгер акI тийидайвал ятIа, абуруз дуьа авуртIа жеда. Гьадисда лагьанва, *(мана): **"Квекай садаз эверайла*** *(мугьманвилиз)* ***къуй ада жаваб гурай. Эгер адав сив гваз хьайитIа, къуй ада дуьа авурай, эгер адав сив гвачиз хьайитIа - тIуьрай".***

Мугьманвилиз фейила, хвена кIани эдебар:

1. Иесийрив яргъалди гуьзлемишиз тун тавун ва ша лагьай вахтунилай фад фин тавун.

2. Мугьманвиле ацукьайла, жувал чIехивал къачун тавун ва иесиди къалурай чкадал эдеб вилив хвена ацукьун.

3. Иесиди геж тавуна мугьманриз тIуьн гъана кIанда. Им мугьманриз гьуьрмет авун я. Суфрадилай хуьрекар, вирида тIуьна куьтягьдалди, тадиказ вахчуна виже къведач.

4. Мугьманвилин гьахъ пуд юкъуз амукьун я, адалай артухди - иесидин патай садакьа я.

5. Мусурман касдин кIвале пуд жуьре къаткидай чка (мес) хьана кIанда: сад - вичиз, кьвед лагьайди - хизандиз, пуд лагьайди - мугьмандиз. Пудалай артух хьун къадагъа я, вучиз лагьайтIа Пайгъамбарди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* лагьанва, *(мана): **"Мес - итимдиз, мес- дишегьлидиз, мес - мугьмандиз ва кьуд лагьайди - шейтIандиз"*** *(Абу Давуд)*.

(КьатI ама)

"Лезги газетда" диндин пак кхьинар жезва. Гьавиляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Диндин месэлайриз талукь суалар пайда хьайитIа, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхьихь.

ЛезГи Газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакъадин ва массовый коммуникацийрин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 “а”

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЬИМОВ
(+78722) 66-00-60
E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЬИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЬАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекьяй Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.
Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькIуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахьун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делилрин дуьзвилин ва керчеквилин патахъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гьатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 “а”. Печатдин кIвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249
Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 14.30

Газет **“Издательство” “Лотос”** ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6424

(Гь) - И лишандик квай материалар гьакъидихъ чапзавайбур я.
(12+) - Икьван яшар хьанвайбуру кIелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ “Редакция республиканской газеты “Лезги газет”
УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Фаридан гъалибвилер

Агьмед МАГЬМУДОВ

Лезги халкьдихъ спортдин рекье кьакьан кукIушар муьтIуьгъарнавай кьегьалар пара ава. **Фарид Асретович ДЕВЛЕТХАНОВНИ** гьабурукай сад я.

Спортдин “Жегьил Аждагьан” (“Молодой Дракон”) клуб арадал гъанвайди яз машгьур хьанвай чи ватанэгьлидин ери-бине Сулейман-Стальский райондин Пипер хуьряй я. Алай вахтунда ам Махачкъалада яшамиш жезва.

Фарид Девлетханов гъвечIи чIавалай спортдал рикI алаз чIехи хьана. РикIевай къастуни адаз еке гъалибвилер къачудай мумкинвилерни гана.

ИкI, Фарид Девлетханов панкратиондай ва грэпплингдай Урусатдин чемпион я. Домодедова шегьерда женгинин самбодай кьиле фейи уьлкведин чемпионатдин акъажунра лезги хци 3-чка кьуна. Са кьадар вахт арадай фейила Фаридахъ дуьньядин дережадин акъажунра иштиракдай мумкинвал хьана. Анапада кикбоксингдай кьиле фейи чемпионатда адакай дуьньядин Кубокдин сагьиб хьана.

ЦIийи агалкьунри руьгь кутазвай жегьил спортсмендин нубатдин гъалибвални дуьньядин дережадинди хьана. Фарида Италияда спортдин “mix-combat” жуьредай кьиле фейи дуьньядин чемпионатда 1-чка кьуна ва хайи Ватандиз чемпиондин чIул гваз хтана.

Са кьадар вахт арадай фейила, Фарид Девлетханова вичин къуватар ММА-дани ахтармишна. Тоскана шегьерда спортдин и жуьредай дуьньядин дережада аваз кьиле фейи акъажунра чи ватанэгьлидикай гимишдин медалдин сагьиб хьана.

Лагьана кIанда, 2016-2019-йисара ада каратэдай Дагъустандин жегьилрин хкягьай командадин кьилин тренердин везифаярни тамамарнай.

Спортдин майданра хьайи тIарвилер себеб яз, алай вахтунда Фарида акъажунра иштиракзавач. Ам исятда сиясатдал машгъул я: “Яблоко” партиядин член тир Фарид Девлетханова Махачкъала шегьердин депутатрин Собранидин депутатдин куьмекчи яз кIвалахзава.

Сканворд

ТуькIуьрайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

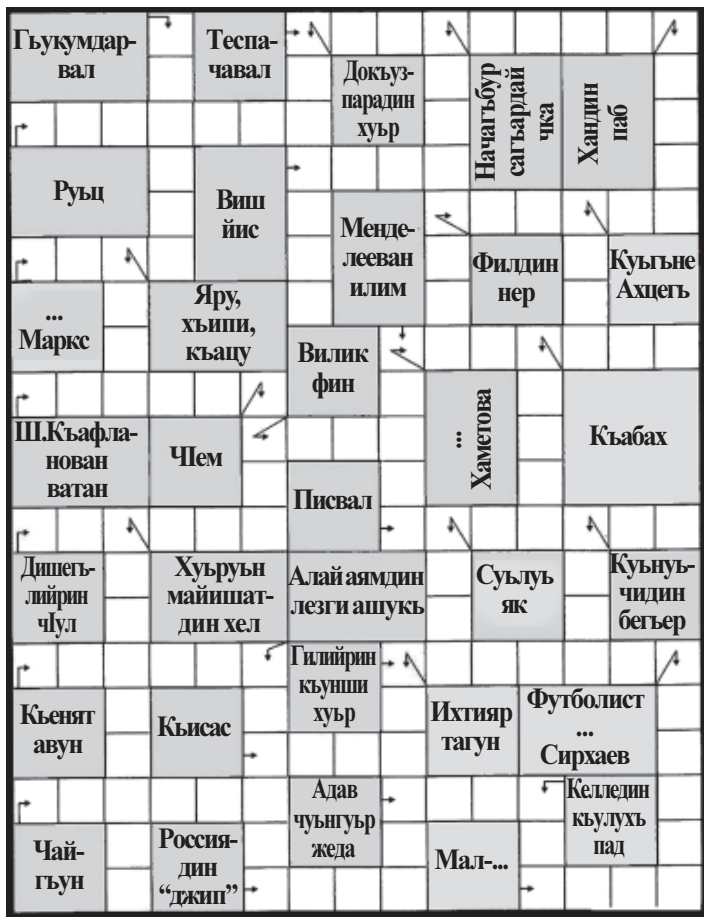

2020-йисан къвед лагьай пай патал

ЛезГи Газет кхьихь!

ИНДЕКС: *6 вацранди - 51313*

газетдин къимет почтарин отделенийрай:

6 вацра - 458 манатни 76 кепек

Абонентрин ящикрай (до востребования):

6 вацра - 429 манатни 30 кепек

“Дагпечатдин” киоскрай:

6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай “Дагпечатдин” киоскра, сайтда (www.dagestan.press.) ва гъакIни Махачкъалада, Промшоссе куьчедин 10 “а”-нумрадин дараматда, кхьиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

“Лезги газетдин” редакциядай чпи хутахдайбур :

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхьинин патахъай суалар пайда хьайитIа, экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

“Лезги чIалал - 100 гаф”

“Лезги газетдин” редакцияди мергьяматлувилин “ЛЕКИ” фондунихъ галар санал **“Лезги чIалал рахазва. Лезги чIалал - 100 гаф”** проектдин сергьятра аваз аялар патал рангар экъуьрдай махсус кIватIал чапдай акъуднава.

И кIватIалдин куьмекдалди аялриз лезги гафар, рангарин, гьайванрин, чкайрин ва маса затIарин тIварар чириз жеда.

КIватIал кьве шегьерда маса къачуз жеда:

1. Москвада: маршал Бирюзован тIварунихъ галай куьче, 32. Алишверишдинни машгъулардай “Пятая Авеню” центр, 2-мертеба, “Bella Star” туьквен. Телефондин нумра: 8-985-773-64-65.

2. Махачкъалада: Малыгинан тIварунихъ галай куьче, 43. “Умма” туьквен. Телефондин нумра: 8-988-428-00-66.

Маса гузвай къимет - 90 манат.

“ЛГ”-дин 23-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЬЗ ЦIАРАРА: Севзиханов. Аннамаз. Жив. Такъа. Етим. Иддя. Араб. Ваба. ГетIе.

ТИК ЦIАРАРА: При. Кьун. Айна. Варз. Гьажибегов. Муг. Тамада. Алибег. Тия. Ре.

* * *

Папа итимдиз туьгьметзава:

- Гьяддин югъ экуьнилай няналди вуна пивбарда гьикI акъудзавайди ятIа, зун сакIани гъавурда акьазвач, кьиле ацакьзавач.

- “Гъавурда акьазвач”, “кьиле ацакьзавач”... Жув гъавурда авачир крарикай, затIарикай вун вучиз рахазва бес?..

* * *

Кьве итим чеб чпихъ галаз рахазва. Садан кьве гъиликни пиводин путулкайрив ацIанвай сеткаяр ква.

- Вася, вун пиво гъиз физвайди яни?

- Ваъ, папа зун кIваляй чукурна.

Са тIимил хъвер

Гьазурайди - Ш.ШИХМУРАДОВ

- Путулкаяр вучтинбур я бес?

- Папа заз лагьана: “Квахь и кIваляй, вахчу жуван ала-булани (барахло)!”.

* * *

Режиссерди - драматургдиз:

- За ви пьеса кIелна, амма завай ам сегьнеламишиз жедач. Ваз вуч аватIа чидани? Зун театрда пис гафариз кIевелай акси кас я.

- Яъ, пьесадин текстина пис, эдебдсуз гафар авач кьван?

Текстина авач. Амма залда жеда…

* * *

- Чун, балкIанар, инсандин дустарин арада акьалтIай намуслу, михьи, рикI чIехи раса я. Чна инсанрин зегьмет кьезилзава, уьмуьр гуьрчегарзава, женгина чун эвездай маса гьайван авач, чун гьамиша герек я!

- Эхь, гьакI яз я,- жаваб гузва ламра, - амма чпин кьадар къвердавай гзаф жезвай машинри, якIукай колбасаяр авуни куьн арадай акъудзава. Чун, ламар, лагьайтIа, гьамиша амукьда…